

**KARA OKOVURI NKANUKA
BIIKAANG NKO-NKO
Luuke'ke Daarivuu'na'
Kara Baavootunanka
Ane'kooning**

1:1 Kara Okovuri Nkanukai Jiisuu' Bakaang
Kara Daankiau'na' Jerusalema'ke

8:4 Kara Okovuri Nkanukai Judia' Ee'noko
Sameria'navora'kai Dooreaaruu'na'

13:1 Paula'ke Avora'tevora'koo Jiisuu' Bakaang
Kara Sira'puu'na'

21:15 Judia'nupoonge Paula' Dai'aara Tuutu-
nampaara Taaravau'na' Maku'uriko

27:1 Paula' Rooma'aape Beu'na'

**Kara Okovuri Nkanukai Jiisuu'
Bakaang Kara Daankiau'na'
Jerusalema'ke**

(1:1-8:3)

*Jiisuu'ke Tanuaang Meekung Poaing
Naavuru'na'*

¹ Aung ee, Teopilasi!,

Tutuna'nane'koo daairireroma tee ookara
kapoo'nanka-koo minku-antarantu'nung
Jiisuu'ke nkovuko'ning ee'noko nau-
antavuriko'ning tutuntoma-ita bera deto
paning-aape intamparu'noo'ke basi. ² Mme'
intamparava' teie bakaning kara okovuri
nka-koo miru'uru'ning boto avuru' Tanu-
aang Meekung-koo kuunge. ³ Teing-koo

mmau'namu'pie oro'paru' domamparu'na'koo taa'ni'antavari, mmau' kapoo'nanka tasi'anta ninka, noru' keekoo'ariaroo'naang. Ee'noko boo'paru'noo'keta karenauamo kivora doong tee' otoi Kumponing bakaang muu' nau-antavuru'.
 4 Ee'noko tenang teing ninka taamanaama otoroi teie orokovuru' Jerusalema'keta tenkenaavaroo'naang, teka nempaava'naang tampuu' tee avuavu' teing-koo Baumai maraka-antavuru'nung, ee' oro', "Aung tee tero naurampiru'nung aa'pama: 5 Jooni Minkinarai tee ntong-koo minkirurima meeka'antaruriko', teka mmau' doong tankinuaruko dii' teing Tanuaang Meekung ninka meeka'antarariaining."

6 Bera teinge tee naro' porora ee' nia'au', "Ovoring, dake ee enang donkompee'naang tee Isireeli tero donkompuu'na!?" 7 Ee'noko teie aa'puru' teing, "Tee kapoo' dii'ke noru'koong deea'; tee bateinananka Mma'ke baka bakaang, bakaange iri'ke pinka'uru'nanka. 8 Teka dii'ke tee iri' nkaveriaing tenang Tanuaang Meekung dii'koo dau poko, ee'noko dii' teing nkaning ning sira'meriaining anke Jerusalema'ke, ee'noko ookutunairu Judia' nameensi'koo ee'noko Sameria' ee'noko bera kansi' oparavainoo'ke basi."

*Jiisuu' Paning Koinuu'na'
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)*

9 Ee'noko tee' minkuvura ooai otoko intamparu' tee Jiisuu', bera kamo'navu'ke nopa'ura paa'antavuu' teing-koo duta-ita. 10 Ee'noko

tenang paning-aape ankampariri otoroko, tee beko, ta'nina' kenaanka donkaanira mononopa' kakaarai nopa'nii'ka donkonuretu' te' teing-anko. ¹¹ Ee'noko aa'puretu', "Dii' donkaang Kaaleli'nupoong, aming-koo tee' donkoniri paning-aape ooveri otomang? Tee tee Jiisuu' deto intamparing paning-aape dii'ankoita tee, tee' nari' otoi poaing ooverio' paning-aape beina!."

Mataiasie Judasi Pari'antavuu'na'

¹² Teketa Olive'po'namii-eta toroariru' teing Jerusalema'aape. Due' te' Jerusalema' teketa. ¹³ Ee'noko osi duperira deto daukava-koo koinau' te' otoroko'noo' aa'ning: Piita, Jooni, Jeemisi, Aanduru', Pilipi', Toomasi, Baatolomiu', Maatiu', Jeemisi tee Alopeasi bauing, Saimoni' Sieloti', ee'noko Judasi Jeemisi bauing. ¹⁴ Aing teing nari' otoroi kunsi-koo bii'ka avariko'ning, napo' nari' teing manii', Meeri' Jiisuu' bauko ninka nari', ee'noko teing Jiisuu' baara'mainkaang.

¹⁵ Teketa nii'ning doong tankinuko teing Jiisuu' bakaning barevare-nupoong oosiarira Piita meu' donkonuu' teing-koo, deerunoo' narung daaku'keta kenai'ka-pina' otoroi. ¹⁶ Ee'noko aa'puu', "Mmaikori' ee, tee Daari Meekunge minkuvuu'nung kara tee bakei dupenumpo' tee Tanuaang Meekunge urikamu' sira'puu'nung Deevita' karantavuma~ mme' nkoaravaruko, aa'naare Judasi minkuari otong tee ee'nara Jiisuu' dai'au'ning barampuri pou'nung. ¹⁷ Tee tee nii' ninka deerunii', Ovoringe nii' ninka nari' mintoomarii'naang miru'muru'nung."

18 Tee aa' tee Judasie kansi'nameensi' moo'uu'nung teinge mooni'ninge bakaang oraka' nko-koo moo'au'ninge, ee'noko teke bore'ke uroi dua'arara tompoo'kura mintung taapo' bakoaru'.

19 Ookara Jerusalema'nupoonge tee noru'au'nung tee, ee'noko tevora' kansi'navora' Akeldama tampau', miru'noo' Tookanavora'.

20 Ee'noko Piitai napo' karoma aa'puu', "Tee aung naning tee Daari Meekung-koong Kena-koo ee'minkuari otong,

'Bakanavaro tee doonavaravaing ee'noko naning te' otoauka!' *(Kena 69:25)*

Ee'noko

'Nii'nunge bakanoo' tareroma pari'antavuaing.'

(Kena 109:8)

21 Tee'koo, Daari Meekunge tee' minkuvuio' naning Judasi paari-antanung miring tampampiaing tee Ovoring Jiisuu' boo'keta daa'aru'na'koong kara sira'puasing nii' ninka nari'. Nii' Jiisuu' ninka nari' o'norimaing-pina' masika' oro' miru'ampiaing. **22** Tee Jiisuu' ookara batei-koo nanuu'na' siompuko'nung Joonie minkivura meeka'antavuu'noo'keta bera nii'ankoita deto koinuu'noo'ke basi." **23** Ee'noko teinge kenaanka makosira tampaaretu' aa'noko Josepa', nii'noo' Basabas Jaastas ee'noko Mataias.

24-25 Ee'noko kunsiarima aa'pau', "Ovoring ee, dake nantoong-koong domang noru'e'i otomaunge naumeriaing arera narung anaankakoo kenaankara-koo dake miru'e'i otoing amurii' nko-nko nko-koo Judasi pari'antavuaing, oovuna' bere'arara bakanamenge oramenge boo'pari beu'nung." **26** Ee'noko tee' minkuaara siikiitaakii'

nkoako Mataias miring tavo'kuu!. Ee'noko teketa tee teing ninka nanai'keta narung kara okovuri nkanuka ninka nari'deeluau!.

2

Pava-koo Kunsiariko Tanuaang Meekunge Siarara Kuung Deempuru'na'

¹ Teketa tee doong parorona'mung Pentekos tampaako'na'mung tavo'kuu' ~kenaanka-taa uiki Baari'koong~ Paroro divu'kuio!. ² Te'mung ee'na'mung tee ookara naro'arira naro' otoroko ta'nina' aurong paning-eta pou' piong pankaing uutuarama karomana!. Ee'noko teie teva ookutunava maanto'uu' teing ee'ning ba'nanai otoko'nava. ³ Ee'noko tee kapoo'nanka nta' meneng-pina' oro'nanka urumpariri teing-koo tankaamparira naruna' naruna' pante'ariru'. ⁴ Ee'noko teing tenang Tanuaang Meekunge maanto'uru', ee'noko oovuning karai kara tutumpariru' Tanuaang Meekunge karantavuriko~.

⁵ Tenang tee teke Jerusalema'ke nii'ning nantoong Ju'nupoong otoroko' Kumponing-koo mee'du'piariri otoroko'ning kans'i'koo ookutunairu-eta paninga boonamenge otoromaing-eta. ⁶ Ee'noko tee aung aurong paning-etaing taaravaara tee karinga naro' porora teke paapaa'ariko' teing Kumponing-koo mee'du'piariri porou'ning ookara karanankai teing biikaninge kareaio' taaravaara. ⁷⁻⁸ Ee'noko ta'ninai karakararearima asikovuriko' aa'paama, "Aing ape' ookara ee' kareaamatomaing Kaaleli'nupoong, ee'noko

arekee'koo nii'ke naruna' naruna' niikana' osina' kareaako taaravarampimang, aing kara aa'ninge: ⁹⁻¹⁰ Paasia'na', Miidia'na', Lilama'na', Mesopotemia'na', Judia'na', Kapadosia'na', Poontusina', ee'noko Eesiana', Pirisia'na', Pampilia'na', Iisipi'na', ee'noko Liibia'na' te' Sairini-aapenoo!. Ee'noko Rooma'na' karompimaing damisimainku o'noring ookamurii'ka Ju'nupoong ee'noko nii' dama' Ju'nuka. ¹¹ Napo' nii' Kiriti' ee'noko Arebia-nupoong tovange nari', taaravarampimang niikana' kareaama sira'paako tee Kumponing bakaang nko-nko purinto!." ¹² Ee'noko ookara asikovurira paapaa'ariko' bii'ka aa'peema, "Aung miru' aming ee' oro??" ¹³ Teka nii'ninge akapeu'aarima aa'paariko', "Aing uaini purinto'naru'ke maanto'antavaririning."

*Avora'tevora'nupoong Biikana' Taaravaara
Naro'ariko Piita Daankivuru'na'*

¹⁴ Teka Piita teing ninka nanai'keta narung ninka nari' deto donkonaara deto karoma daankivurima aa'puru',

"Dii' Judia'nupoong ee'noko dii' ookara Jerusalema' otorimaing enang tasi'perii'naang io' barorontarira nkaang kara-koo. ¹⁵ Ai' aing teing naikaara kanu'aria' tee' dii'ke noru'erimatoman'a aung-koo mme' tane' ninka-koo. ¹⁶ Teka aung tee kapoo' teie Jooelie teie Kumponing-etaing nakaronarai~ urikamu' minkuvuu'nung aa'puu'noo'ka,

¹⁷ "Kumponinge aa'pumaang: Dama'ke doong asi'ning-koo ee' nkoaravaing: Ninge nkaang Tanuaang piampampaing

ookutunung nantoong-koo, ee'noko
 diurukaa' aa'ning donkaang ee'noko
 maniku' tarampeeariaing~ ee'noko
 diikaning nemaa'ke paning-etaning
 aampoonanka~ ooaavaing ee'noko
 diikaning pankareu'ke noonananka
 nooneaavai. ¹⁸ Ee', ee'noko nkaning
 botovotonaa'nuka aa'ning maniku' ee'noko
 donkaang teing-koo doong-koo nkaang
 Tanuaang piampanko tarampeeariaing.
¹⁹ Ee'noko ninge ta'nimpaarii'nanka
 oro'antavampaing a'dei'ke paning-
 koo, aa'noaing: duaa' mutaanampuai
 ee'noko kaara ereng-pina' oro'paravai;
²⁰ Ee'noko taa'ni'antananka a'doonge
 kansi'koo aa'ning oro'antavampai:
 ereng, nta' ee'noko ii kamo'pina'
 Ovoring bakana'mung due' pok'o
 doong panka'mung ampa'paa'na'mung.
²¹ Ee'noko tenang ee' nkoaravaing:
 Baa tee Ovoring bakaang miring-koo
 eentavaravaing tee domamparavaing.'
(Jooeli 2:28-32)

²² "Dii' nantoong Isireeli-nupoong taaraveri-
 aing aing karananka naurampii'naang otointing,
 tee Jiisuu' Nasareti'nung-koo. Dii'ke tee noru'eri
 otong tee nko-nko purinto'nanka ee'noko
 ta'nimpaarii'nanka ee'noko taa'ni'antananka
 Kumponinge dii'koo meu'ke nkoviining Jiisuu'
 bakaang birenge. Tee tee' nkovuu'nanka dii'ke
 noru'erii'naang tee Kumponinge botovuu'nung.
²³ Tero Kumponinge taura'pui miru'uu'na'
 dii'koo birenge-koo sipuko dii'ke oravitu ninka

aa'barata'koo~ taakaverio' boo'paru'nung. ²⁴ Teka Kumponinge deto daa'antavuu'nung unaantavuma boo'ke sisikeera ninka tanke'pui oto'keta, ai' teie pinka'koo koonto' makosi deea' bakei. ²⁵ Ai' temu'ka Deevita'ke Karistoo' miru'uma aa'puu'nung,

'Ninge Ovoring ookara batei-koo ning-ankoa due'ka ooamaung. Tee ning-koo tampavine-koo otoko ning dua'maravauka'. ²⁶ Tee'koo nkaang domang dotumaramaung menenge kenamarama, baru'noo' nkaang mono dama'ke tampa' o'noaina' noru'marama. ²⁷ Ai' dake tee nkaang tanuaang darove'ea' tutueu oto'koo, nii'noo' ning dakaang naning meekung dera'koo taura'meauka'. ²⁸ Dake tee ning tasi'antameing tevung domang-anta bakanavung. Noru'ansi o'nong da' ninka nari' o'noresi doturotue maanto'antameaina!' *(Kena 16:8-11)*

²⁹ "Ee aing mmarang, koonto' tasi'pario' naninge daang tampauka'na' minkuama'naang tee-koo Deevita'koo. Tee ee'nung aa'nou'nung boo'pario' dako'au', ee'noko dako'au'noo' tee nii' ninka nari' otong e'mung doong-koo basinoo'ke. ³⁰ Teka Deevita' tee nakaronara~ deemparitaa' Kumponing bakaang kara noru'uko'nung. Kumponinge mariarama Deevita' maraka-antavuu'nung bakanaving-koo narung oko-antavuu'naang te' bakanoo' ba'nanui tareroma; tee aa'nung tee Kumponinge tero Pako'pari'nii' nantoong domampurira tarevuriaing. ³¹ Tee' ee'na' noru'uitaa' tee'

minkvuu'nung tee Pako'pari'nii' daa'aravaing-koo, tee ee'nung tee darove'uaruu'nung tutueu oto'koo ee'noko bakaang mono dera'oaruu'.

³² Tee ee'nung, Jiisuu', Kumponinge boo'keta daa'antavuu'nung ee'noko nii' teing tee-koong kara sira'nuka. ³³ Enang tee Kumponing-koo tampavine-koo tareroma ba'nanui otong.

Bauma-ita tee Tanuaang Meekung maraka-antavuu'nung nkavura teie piampuing nii'koo enang oomererima taaramerererimaatomaing dii'ke. ³⁴ Ai' Deevita' tee paning-koo deto koinuaruu'nung, teka teie ee'nunge aa'puu'nung,

³⁵ 'Teie Ovoringe nkaang Ovoring aa'puu'nung, "Ning-koo tampavine-koo ba'naniai teing dakaning kare-nupoong dakaning kau' patu'nuka deeng-antarerompainoo'ke basi." ' *(Kena 110:1)*

³⁶ Dii' ookarai Isireeli-nupoonge tasi'peri noru'eriaing tee tee Kumponinge naro'ka aa'noing nari' Ovoring ee'noko tee Pako'pari'nii' deeng-antavuing, tee ee'nung Jiisuu' dii'ke aa'barata'koo taakaveru'nung."

Karika'ke Piita Taaravaara Bere'ariru'na'

³⁷ Enang tee teinge tee taaravaako teie domang too'puru'nung, ee'noko aa'paaru' teing Piita dovang kara okovuri nkanuka, "Ee aing nii'marang, nii' arekee' nkomarii'naang?"

³⁸ Ee'noko Piitai aa'puru' teing, "Bere'darira ee'noko ntong-koo minkirarira meeka'antarariai dii' ookara tee-koo Jiisuu' tee tero domamuri taremuriainoo'koo Pako'pari'nii' bakaang miring-koo Kumponinge oraka' nkonanka

tonta'deruriaina' ee'noko dii'ke tee avuavu'
tee Tanuaang Meekung nkaveriaing.³⁹ Ai'
aung tee ee'nung avuavu' dii'koo maraka-
antavuu'nung ee'noko diurukaa' ee'noko ookara
isipo'ke otoromaing. Ee'noko teing ookara teie
Kumponinge niikaang Ovoringe tee-anko po'koo
bokuvuriaining oko-antavurii'naang tampuu!".

⁴⁰ Teie Piitai tee aa'na' napo' siingoravurima
tee' pinauvuritaa' daankivuru' ee' minkuvuma,
"Domaang moo'dariai dii' teieta kiimata-ita aing
emu'navarang koonto' deeainge nkavaavaing-
eta."

⁴¹ Ee'noko teing bakaang kara te'mung taar-
avaara, ntong-koo minkiarira meeka'antavarira,
teing-koo tapo'ariru'ning naro'ka beenaumo
kokorei'.

*Karistoo'koo Nerakavitu Tampa' Navuei
Otoroko'na'*

⁴² Ee'noko teing bii'ka avariru' aa'noo'naang:
kara okovuri nkanuka biikaang nau-anta
taaravaama, naro'ke navuariri, taamang nari'
tankaampeema kunsiarimatoo'naang. ⁴³ Ee'noko
nantoong ookara ookau'ning asikovorou',
kapoo'nanka mmau' ta'nimpaarii'nanka
ee'noko taa'ni'antananka teinge kara okovuri
nkanukai nkaoaako. ⁴⁴ Ookara baito-nupoong
naro' navuariri kune'eeko' ookara biikaning
kapoo' nari' kompaama. ⁴⁵ Ee'noko teinge
biikaning kapoo'nanka kavonanka baaveaama
tankaampau' teing-koo ookara-koo ata'ai
otoroko'ning-koo. ⁴⁶ Ee'noko doong kante
dootuu'nav apankava-koo nari' beroko'

sisiu'peea', taamang nari' pisi'eema biikanairukoo domang doturotu ninka avusiro'ariri.

⁴⁷ Kumponing daangampaako', ee'noko nantoonge tampa' noru'aariko!. Ee'noko ookara doong-koo Ovoringe dootuu'nupoong mmau'antavuriko' teing ninka domaang moo'ariko'ning ninka.

3

Piita naankai Jooni Naning Kau' Doota Pakuvuretu'na'

¹ Nii'na'mung kamunoo' Piita ee'noko Jooni pava dootuu'nava pankava-koo beretu' kansi-koong bateinang-koo, duaa' ave'arako.

² Ee'noko naning kau' doota ponto'aru'noo'keta te' otoko!. Tee ee'nung doong kante nkavai poroma sipaako'nung karanaang pava dootuu'nava pankava-koo, miring Tampa' Oro'navarong tampaako'navarong-koo, baka-eentavaramaatoo'naang dootuu'nava pankava-koo koinaako'ning-koo. ³ Ee'nunge Piita naanka Jooni dootuu'nava pankava-koo bereko oovureta eentavuretu' kapoo' avuree'naang. ⁴ Ee'noko Piita naankai Jooni naapu narung oovuresi Piitai aa'puu!, "Nee' oomereai." ⁵ Ee'noko tee tenaankakoo baroromparu' ee' noru'uma: Kapoo' amuree'naang anaankai. ⁶ Teka Piitai aa'puu!, "Aung ee, ning mooni' oto'memua', teka kapoo' ning oto'memuing aroma'naang. Jiisuu! Karistoo' bakaang miring-koo tee Nasareti'nung da' daa'darara naniai!" ⁷ Ee'noko teie tampanaang-koo bireng-koo kompura deto i'ampuko namu'ke bakaang kau' ee'noko koposiina purimparu'.

⁸ Bera tee deto dinkitoo'arara donkonui nanuu' ee'noko tumparu' dootuu'nava pankavakoo tenaanka ninka nari', nanuma ee'noko dinkitoo'arama Kumponing daangampuma.

⁹ Kumponing daangampuma nanuko ookara nantoonge ooaara tee tasi'pau' tee ee'nara baka-eentavaramaung Tampa' Oro'navarong-koo ba'nanui dootuu'nava pankava-koo. ¹⁰ Ee'noko tee teing aa'na' ta'nimpariru' asikovoroma teekoo kapoo'koo tee-koo nkoaru'nung-koo.

Piita Dootuu'nava Pankava-koo Daankiaru'na'

¹¹ Tenang tee kau' doota taarevora Piita naankakoo Joonibi'antavari beio' ookara nantoong teinganko nari' aivitu-navaro-koo~ miring Solomoni' bakanavaro-koo kua'parira dooroi tavuru'. ¹² Ee'noko tenang Piitai oovurira teing tee teka daankivuru' aa'puma,

"Dii' nantoong Isireeli-nupoong, aming-koo ta'ninirimang aung-koo, ee'noko nee' aming-koo tuutuu'anta narung oomererimaang? Ai' ee' noru'erima aung neekaang purinto'ke ee'noko aarumo meeka'pari oto'ke kau' taare-antavampsing? ¹³ Teie Kumponinge niikakatauro Eebaraami' dovang, Aisake', ee'noko Jeekopi' biikaange tee Jiisuu' bakaang muu' tarenung meenasi avuio' aung tamparu'antavuing. Tee ee'nung Jiisuu' dii'ke Pailati'anko be'antaveru', ee'noko Pailati'ke unaa-anta-koo tampuio' piaroriaruu'. ¹⁴ Tee Jiisuu' naning meekung ee'noko koonto' tee tompimperira naning tavu'nko piaroru' Pailati'ke sing-antarererurii'naang. ¹⁵ Ee'noko dii'ke tee Domaang Okonara dupisi'eru', teka tee

ee'nung Kumponinge domang-antavuu' boo'keta. Nee'naanka tee-koong kara sira'ka. ¹⁶ Ee'noko teie bakaang miring purinto'ke masika'antavampirio' aung naning puring-antavuing ooverima tasi'perimatomaung. Ee'noko teie ee'nunge masika'antai Jjisuu'ketainge aung naning ookutuario' taare-antavuing dii'koo ookara-koo dutakanoo'ka.

¹⁷ "Emu' tee dii' mmarang, ninge noru'dampiring dii'ke tee noru'eria' tee' nkoveru'nung teing ninka diikaning ovontunanka ninka. ¹⁸ Teka tee kapoo' Kumponinge tero sira'puu'nung bakaning nakaro-nupoong biikaang karange, tee ee'nung domamuriainoo'koo Pako'pari'nii'ke baike kune'uaing tee' nari' dupe-antavuieeng. ¹⁹ Ee'noko enang tee Kumponing-koo bere'dariaing dii' teing diikaang oraka' nkonanka piu'deruriaina' ee'noko napo' unaa-anta Ovoring-eta komperiai batei makotuko. ²⁰ Tee' nari' bere'dariri otoriko botovuaing tee naning Pako'pari'nii' dii' domang-anta-koo miru'uu'nung, tee ee'nung Jjisuu'. ²¹ Enang tee paning-koo otomatoo'naang bera tee batei Kumponinge ookara kapoo' neraka'antavuainoo'ke basi tee' maraka-antavuu'na' bakaning meekupoong nakaronuka biikaang karange uripo'keta. ²² Aa'nung Moosesie tee minkuarama niikakatauro aa'puru',

'Ovoring Kumponinge tee narung nakaronara donkong-antareruriaing dii'koo dama'navarang-koo meu'ke, tee' nari' ning donkong-antamuu'na', ee'noko dii'ke bakei taaraverimaatoing teing kapoo'

naururiaining. ²³ Ee'noko teing nantoong ookara naruna' naruna' tee ee'nung nakaronara taaravaavauka'ning bakaning nantoong-eta simpe'uriaing.' *(Boto 18:15,18,19)*

²⁴ "Ee'noko Moosesi narung deea', napo' ookara nakaro-nupoonge Samuela'keta doompeto Kumponinge karantavuriko'ninge~ kara e'munung doong-koong sira'pau'. ²⁵ Ooveriko, Ovoring bakaang maramaraka tee dii' diikaang, aa'ning teing bakaning nakaro-nupoong biurukaa', ee'noko teing oko'bosi'nuka diikakatauro bii'dompenku. Ee'noko tee kara maramaraka Kumponinge Eebaraami'koo naroompuu'naare Jiiusu' miru'uitaa' ee'minkuvuu', 'Da'dompenge ookara kansi'nupoong amutemurii' nantoong biraankevuriaing.' *(Pupu' 22:18; 26:4)*

²⁶ Kumponinge Jiiusu', bakaang muu' tarenung, tutung dii'koo botovuu' dii' ookara naruna' naruna' diikaang oraka' nkonanka-ita bere'antarurira biraanke-antarurii'naang."

4

Piita naanka Jooni Dai'aaretu'na'

¹ Ee'noko tenang Jooni naankai Piita teing nantoong karavaareko teing piristi'nanka ee'noko pava dootuu'nav a pankava orokovui tarenuka~koong bore' ee'noko teing Noru' Pitunavitu~ te' tenaanka-anko porou'. ² Porora teing aa'na' iiravorou' taaravaara tenaankai Jiiusu' daankivurema nantoong boo'keta

daa'ariaing minkuvureko. ³ Ee'noko aa'na' kamunoo'ui' teinge tenaanka dai'aareta kiimatanava'koo sipaaretu' bera dauna'mung-koo basinoo' otoree'naang. ⁴ Teka mmau'ke tenaanka-koo tee kara taaravau'ninge masika'antavau'. Ee'noko deerunoo'koo teing nantoong bere'ariru'ning pa'noko' kokorei'koo~ basi.

Tuutunampaaresio' Piitai Maku'uru'na'

⁵ Teketa dauna'mung Ju'nupoong koom-paara'navitu naro'ariru' aa'ning tarenuka, pankenanka ee'noko boto naunuka. ⁶ Aanasi, tee ookara-koo dau basi piristi', ee'noko teing donkaang tee ninka Kaiapasi, Jooni ee'noko Aleksanda' narung puata'kooning nari' porou' te' Jerusalema'. ⁷ Ee'noko tenang teinge tenaanka meu' ba'nang-antavaareta nia'aareko' aa'paarema, "Iri' ee'noko miring baa bakaange tee aung amurii' nkoveremang dee'ke?"

⁸ Teketa' tee Piita Tanuaang Meekunge maanto'ui aa'puru' teing, "Dii' tarenuka ee'noko nantoong-kooning pankenanka, taaramerereriai. ⁹ Dii'ke e'mung nii'na' noru'erima tuutunamererimaatomaung deeko' kapoo' tampara nkoampetu'nung-koo aung-koo kau' doota-koo, ee'noko tee' taarevou'na' noru'koo piaroriko deeko' makosi. ¹⁰ Naurarampiko tee aung tasi'periaing dii'ke ee'noko ookarai Isireeli-nupoonge tee Jiisuu' Nasareti'nung tee Domamuri Taremuriaainoo'koo Tero Pako'pari'nii' bakaang miring ninka tee' nkoampesing. Tee ee'nung, dii'ke aa'barata'koo

dupisi'eriko Kumponinge boo'keta daa'uu'nung,
 tee bakaang iri'ke aung naning dii'koo
 dutakanoo'ke tampa' otoi donkonui otong.
 11 Daari Meekunge tee naning Pako'pari'nii'
 miru'ui ee' minkuvuu'nung,

'Are' ee'nare' kapanare' dii'ke pava kaninukai
 poore'erima dua'eru'nare' enang
 ookutunava-koo e'manianare' tumanare'
 deempario' tasi'periaing!' (*Kena 118:22*)

12 Ee'noko nii'nung domaang moo'muripeu'nung
 otoa', Jiisuu' narung. Bakei, ookutunairu-
 koo paning-koo boonameng-koo nii'nung
 otoa' bakaang miring bokuampiko doma-
 muripeu'nung."

13 Enang tee teinge tenaanka Piita naanka
 ee'noko Jooni avororea' deravareko ooaareta
 ta'ninau'nung, tamunsi'naanka, tampa'
 barearearuu'naanka-pina' noru'aarema. Teketa
 tasi'paaretu' Jiisuu' ninka nari' otoreko'naanka.

14 Teka tee naning taarevou'nung tenaankakoo
 due' donkonuio' ooaama teinge kapoo'
 minku-koo makosiaavaruu' tenaanka too'deng-
 koo. 15 Bera koompaara'navitue dama'du
 botoaareta bii'ka makenge minkuarima aa'pau',

16 "Arekee' nkoarampii'naang nii'ke anaanka?
 Ai' ookara Jerusalema'nupoonge tee noru'ai
 otong ta'nimpaarii' pankaing nkovuresing,
 ee'noko nii'ke penkempampiarupeu'.

17 Teka nantoong-koo avitoitoi beremparavaroo'naang
 deeko' potearampiaing anaanka napo' aung
 ninka miring ninka naning karavureauka'na!"
 18 Teketa tee napo' bokuaareta poteaaretu'
 koonto' minkuvurearoo'naang ee'noko nau-

antavaarearoo'naang Jiisuu' bakaang miring-koo.

¹⁹ Teka Piita ee'noko Jooni naankai maku'aarema teing aa'paaretu', "Arekee' tampa', dii' nantoong taara-koo ai' Kumponing? Kumponing-koo dutakanoo'ka maku'na' enang noru'eriai. ²⁰ Nee'ke nii'na' bere'koo makosi deea', teka tee' nari' taaravampema ooampetu'na' minku-koo makosi." ²¹ Teketa teinge tee sisikeera avaarepeu'na' papaaravau', ookarai nantoonge Kumponing daangampaako tee-koo nkoaru'nung-koo. Ee'noko aa'na' avoro'antavaareta sipaaretu'. ²² Ai' tee aug naning ta'nina' taarevou'nung tee bakaning mare' karenaumo kivora divu!.

Dootuu'nupoong Eentavariru'na' Iri' Nka-koo Tampa'Daankiarii'naang

²³ Teketa tee Piita ee'noko Jooni sipaaresio' bee'maikorori'anko bereta nauaaretu' kapoo' teinge piristi'nuka-koo ovontunge ee'noko nantoong-kooning pankenankai minkuau'ning. ²⁴ Ee'noko tenang teinge taaravaara tee teing deto aa'na' nari' kareau' Kumponing-anko aa'paama,

"Ovoring, da' Kumponing ookara kapoo' nkoveu'nung aa'nimpo', paning ee'noko kansi' ee'noko pirung. ²⁵ Dake Tanuaang Meekung ninka temu'nung niuma Deevita', dakaang muu' uripo' tarevuko'nung, karantavema aa'peu!',

'Aming-koo teing akovituri iira ninka daa'arimang? Aming-koo nantoong oraka' makotua'na' nko-koo maroarimaunge!

²⁶ Ookara dauraronanka kansi'koo otoromaing tavu'koo maamuariri otorong.

Pankenuka naro'arira otorong tee
 Ovoring turang-koo ee'noko tee tero
 Pako'pari'uu'nung nantoong domampuri
 tarevuriainoo'koo.' *(Kena 2:1,2)*

²⁷ "Masika' minkueing, aa'noing Eeroti' ee'noko Poontiasi Pailati', Ju'nupoong ee'noko akovitu nari' tapo'ariring aung-koo osi pankaing-koo Jiisuu' turang-koo, tee dakaang muu' tare-koo dake pak'o'pari'eu'nung. ²⁸ Teing naro'ariring nko-koo ookara kapoo'nanka dake dakaang iri'ke ee'noko piai tero miru'eu'ning tavo'araa'naang. ²⁹ Enang tee mau'mau'maariko ooverira Ovoring iri' ameriaing dakaning botovotona'a'nuka dakaang kara amorompi'a sira'pampiaina'. ³⁰ Ee'noko dakaang bireng tovoro'daravaing nantoong taare-anta-koo, ee'noko taa'ni'antananka ta'nimpaarii'nanka nko-antamemuriai tee dakaang botovotona'a'koo kuunge miring Jiisuu' tampampiko."

³¹ Enang tee kensi bakeariko te' ee'noo' teing oosiariru'noo' danu'arako ookara Tanuaang Meekunge maanto'uru', teketa Kumponing bakaang kara sira'paako' avoreaava'.

Dootuu'nupoong Domange Dai'ei Pakueeko'na'

³² Enang tee tevitu ookutunavitu masika'antapo'navitu domang nari' noru'arima nari' mantompariko!. Naninge ee' tampua': Kapoo' ning oto'memuining ninka nkaning, teka teing ookara kapoo' nari' oto'evoroko'. ³³ Ee'noko tee ninka iri' pankaing ninka teinge kara okovuri nkanukai Ovoring Jiisuu' boo'keta domamparu'na'koong kara ooau'na'

sira'pau', ee'noko ookara biraanke-po'nupoong deempariru'.³⁴ Naning kapoo'koo ata'oi' otoaruu' teing-koo meu'ke, ai' teinge ookarai aa'nong teing kansi'po'nupoong ee'noko pavapo'nupoonge kanteariri baaveaama moo'noo' nkavaama kara okovuri nkanuka-anko tavo'aako!.³⁵ Ee'noko teing naruna' naruna' bii'ka tankaampeeko' ata'oinku-koo.³⁶ Narung pakupaku nkovuko'nung tee Josepa', nii'na' "Banabasi" kara okovuri nkanukai tampau'na' (miru'noo': domang kuaa'anta bauko) Liivai' bakanarempo'koong, Saiparasi-namui'nung.³⁷ Teie ee'nunge kansi'nameng baavevura mooni' kara okovuri nkanuka-anko tavo'uu' tankaampaava'naang.

5

Ananiasi-daring Sapaira Daang Daangamparekotaa' Boo'paretu'na'

¹ Teka narung naning miring Ananiasi teni ninka ba'aang Sapaira, teringe kansi'koo nii'noo' baavevuretu'.² Ee'noko Ananiasi, ba'aange noru'ui otoko, nii'ning pinka'ura ee'noko nii'ning kara okovuri nkanuka-anko tavo'uu' ookutunung moo' tampuma.³ Teka Piitai aa'puu', "Ananiasi, aming-koo da' Sietani'ke domang maanto'koo taura'daring Tanuaang Meekung tosiee'naang mooni'koo nii'ning pinka'ei kansi' baaveveieeng-koong?⁴ Tenang mme' baavevea' tevora' tee da' narung okorui otoko'nung. Ee'noko baaveveieenoo'keta tee mooni' tee dakaang, daka piaropeu'na' nkovepeu'. Naninge eturuarupeu' a' tavo'koo. Ee'noko arekee'koo dakaang domange

tee' matauei? Ai' dake tee naning tosiea', teka Kumponing tosieing." ⁵ Tenang Ananaiasie teing kara taaravura tee te' doonko boo' dua'aru'nung. Ee'noko teing nantoong taaravau'ning aa'na' avoreau!. ⁶ Teketa nemaa' daa'arira mono nopa'aara nkavai berora dako'au'.

⁷ Dama'ke beenaumo aua-pina' tankinuko ba'aang te' tavo'kuu' noru'ua' kapoo' nkoaru'nung. ⁸ Ee'noko Piitai aa'puu' teni, "Naumeai, dee'ke ee masika' kansi' aing-koo mooni' anke otoining-koo makosi baaveveresieeng?" Ee'noko tenie aa'puu', "Ee', teing-koo makosi." ⁹ Teka Piitai aa'puu' teni, "Dee'ke arekee'koo nari' mataueresing Tanuaang Meekung Ovoring bakaang paarako? Taaraveai da'ung dako'koo beroining-koong kumpikumpiring, enang toroarima karanaang basiarimang. Teinge ee'ninge napo' da' nkaraava'naang." ¹⁰ Teketa namu'ke teni te' doonko kau'kanoo' boo' dua'aru'. Ee'noko teinge nemaa'ke poroma boo'pario' ooaara oko-aape nkavai berora dako'au' ba'ung-koo nameng-aape. ¹¹ Ee'noko avo'avoro' pankaing tavo'kuu' teing-koo ookara-koo dootuu'nupoong-koo ee'noko napo' teing-koo tang taaravau'ning-koo.

Kumponinge Teing Karistoo' Bakaning Taa'ni'antavuru'na'

¹² Enang tee teinge kara okovuri nkanukai mmau' taa'ni'antananka ee'noko ta'nimpaarii'nanka nkoako' nantoong-koo meu'ke, ee'noko teing ookutunavitu dootuu'nava pankava-koo Solomoni' bakanavaro aivitu~navaro-koo teke nari' kune'eema otoroko'.

13 Nii'ning teing-anko po'koo avoreaako', teka bane avoreaama nantoonge deto aa'na' nari' noru'aariko!. 14 Ee'noko nii'ninge masika'antavaama dau-eta dau Ovoring-koo tampo'ariko', miatara, aa'noko donkaang ee'noko maniku!. 15 Tee' nkoarima teinge siipa-po'nupoong taung sionairu-koo nkavaari poroma batanang-koo ee'noko tani' dovang-koo bempaariko' Piitai teke tankinuma tamung uu'aa' narunge deeko', daka'antavuriko taarevoroo'naang. 16 Ee'noko napo' nantoonge osi oki'nareka'keta Jerusalema' koroai otoroining-eta siipa-po'nupoong po'antavaariko' ee'noko ma'nari orenge koriaariko'ning, ee'noko ookara nari' taarevoroko'.

Koosinunge~ Simpiri'antavuru'na' Teing Kara Okovuri Nkanuka

17 Teka piristi' deto basi daa'aru'nung bakanavitu Noru' Pitunavitu ninka mamairoi maanto'uri. 18 Ee'noko teing kara okovuri nkanuka dai'aarira kiimatanava-koo tamung sipaarimanoo' sipaaru!. 19 Teka muunganang Ovoring bakaang koosinunge karanaang kiimatanava-koong daate'ura dama'du sing-antavuru' teing, ee'noko aa'puru', 20 "Berira donkoniriaing te' pava dootuu'nava pankava-koo ee'noko nauereriaing nantoong ookara minkunaa aung amurii' nerakung otooto'koong." 21 Ee'noko tenang teinge tee' taaravaara tane'ke tero ora'ka pava dootuu'nava pankava-koo berora nau-antavaariko' teke.

Enang piristi' deto basi bakano' kara simpe'doma pou' teing ninka nari' otoroko'ning

ninka, teketa koompaara'navitu bokuaaru', teing ookara bore'nuka Isireeli-nupoong tarenuka, ee'noko kiimatanava-koo botoaaruu' kara okovuri nkanuka po'antavaarii'naang.²² Teka tenang piatooronanka~ porora teka kiimatanava-koo ooaaria!, ee'noko toroarira tee' minkuau' ooaariaruu'na'.²³ Aa'pau', "Nii'ke kiimatanava tampa' pinka'ario' ooampiring, ee'noko tanatavaamaing karanaange donkonaio', teka tenang daate'ampirinang narung naning otoa' kuunge."²⁴ Enang tee teie teing piatooronuka dootuu'navaa pankava tareaako'ning-koong bore'ke ee'noko piristi'koo pankenge taaravaara teing aing karananka teing papaaravariru' teing-koo. Paapaa'arima aa'paako', "Ai' pa arekee' nkoaraa'naang?"²⁵ Ee'noko nii'nunge pora aa'puru', "Teing nantoong dii'ke kiimatanava-koo siperereru'ning pava dootuu'navaa pankava-koo donkonai nau-antavaarimaang nantoong."²⁶ Teketa teing piatooronuka biikaang bore' siompai berora bokuaaru' teing, teka tokoonaa' nkoaaaria' avoreai nantoonge kapange too'paari'neeng-koo.

Tuutunanoo'ka Kara okovuri nkanukai Ovontung Maku'aaru'na'

²⁷ Ee'noko teinge po'antavaarira koompaara'navitu-koo uro'kanoo' donkong-antavaaru'. Bera piristi' deto basie nia'urima aa'puu',²⁸ "Nii'ke bakei koonto' poterarampirieeng dii' tee aung miring-koo nau-antarariaroo'naang. Teka dii'ke maanto'antavering aung Jerusalema'nameng teie

diikaang naunaue, ee'noko dii'ke nii' tuumpi-koo kei'dorimang aung naning bakaang boo'koo."

²⁹ Teka Piitai ee'noko teing nii'ning kara okovuri nkanukai maku'aama aa'pau', "Nii' aa' tee Kumponing-koo narung-koo aroo'marii'naang, naning-koo deea'. ³⁰ Teie Kumponinge niikakatauro biikaange daa'antavuu'nung tee Jiisuu' dii'ke dupisi'eru'nung aa'barata'koo bi'erira. ³¹ Kumponinge pankaing-antavuu'nung deto tee-koo tampavine-koo sipura nantoong biikaang Ovoring ee'noko Domang-anta deemparaa'naang teketa dii' Isireeli-nupoong pakururio' bere'dariko oraka' nkonanka tonta'derurii'naang. ³² Ee'noko nii' teing kara sira'nuka aing-koo kapoo'nanka-koo tee ninka Tanuaang Meekung ninka nari', tee ee'nung Kumponinge avuru'nung teing siompaamaing."

Kamelielei Ovontung Ka'duu-antavuru'na'

³³ Tenang teinge ovoroo'nukai tee' taaravaara teing iirai puru'antavurio' teing dupisi'koo piavorou'nung. ³⁴ Teka teing-koo narung Boto Keperuu'navitu~koong miring Kameliele otoko' ookarai nantoonge tampa' noru'aamaung. Bera tee teing-koo koompaara'navitu-koo meu'ke donkonura aa'puu', "Aing nantoong dama'du sing-antaverererai io!." ³⁵ Ee'noko teie aa'puru' teing ovooka'nuka, "Dii' Isireeli-nupoong, tampa' tarerariai aing-koo kapoo' orara nkoveri'neeng. ³⁶ Tero tee naning Tuudas donkonura baka daangamparako'nung pankaing tamparama, ee'noko karingai donkaange deerunoo' karenaumo daaku'ke siompaako'.

Teka tee tavaako tee teing tee siompaako'ning avitoitoi purarenka'arira paa'ariru!. ³⁷ Tee-koo dama'ke Judasi Kaaleli'nung napo' donkonuu' tenang Siisa'ke nantoong deeruvuriko'nang, ee'noko teie nii'ning barampuru!. Ee'noko tee napo' tee' boo'paru' ee'noko teing ookara tee siompaako'ning purarenka'ariru!. ³⁸ Tee'koo ninge enang dii' aung kapoo' enang tavo'kuing-koo naurampimang, donta'dariri otoriaing aing-eta nantoong-eta, siperereriko bii'ka otoroai. Aing kapoo' ainge maroaama nkaoamatomaing naning-etaing deeko' teing dua'aravaining. ³⁹ Teka teing Kumponing-etaing deeko' dii'ke teing dua'anta-koo makosi deea!. Tee' nkorarima deeko' Kumponing ninka turani'nanka deentarii'naang."

Teing Kara Okovuri Nkanuka Mura'aariko Doturotuuariru'na'

⁴⁰ Bera tee bakaang kara tampa' taaravaara teing kara okovuri nkanuka kuung bokuaarira mura'aarima potearu! Jiisuu' bakaang miring-koo kapoo' minkuaavaroo'naang. ⁴¹ Teketa tee koompaara'navitu-ankoit berou'nung dotuariritaa' Kumponinge taura'puru'nung-koo manki' nkavaava'naang bakaang miring-koo. ⁴² Ee'noko doong kante pava dootuu'nava-koo ee'noko nantoong biikaning pavananka-koo nau-anta-koo sipariaruko' daankiaama Jiisuu' tee naning Kumponinge tero Pako'pari'uu'nung~ nantoong domampuri tarevuriainoo'koo.

6

Taamang *Tankaananka* *~Kenaanka-taa*
Miru'aaru'na'

¹ Tenang ee'nang tee batei-koo Ju'nupoong Jiiusu' siompaako'navitu karinga deempariru', teing-koo nariong Kiriki'na' kareaako'ning ee'noko nariong Iliburu-na', ee'noko teing Kiriki'na' kareaako'ninge teing Iliburu-na' kareaako'ning minkuminkuaariko' aa'paama, "Nii'kooning maniku' naeroonku tampa' pakuaariarukoo' doong kante kapoo' tankaampaama." ² Ee'noko teinge nanai'keta kenaankai ookara Jiiusu' siompaako'ning naro' bokuaarira aa'paaru', "Nii'ke Kumponing bakaang kara daankiampimaung tamung si'koo makosi deea'taamang banto'arampima. ³ Tee'koo dii'ke mmaikori'ke ~kenaanka-taa nantoong dii'kooning nii'ning miru'ereriaing Tanuaang Meekunge ee'noko mataue maanto'nuka tasi'pereritaa', teing ee'ning aung-koo amurii' nko-nko-koo siparampiaining. ⁴ Teka nii' tee kensi-koo ee'noko Kumponing bakaang kara nau-anta-koo amariaing." ⁵ Ee'noko teie karai minkuau'nunge ookara karinga dotu-antavuru', bera teinge aing aa'ning tampaaru': Sitiveni, naning baito ee'noko Tanuaang Meekunge maanto', teketa Pilipi', ee'noko Porokorus, ee'noko Naikena, ee'noko Tiimon, ee'noko Paramenas, ee'noko Nikolas, tee naning dama'Ju', Antioko'nung. ⁶ Teing aing ee'ning kara okovuri nkanuka-anko uro'kanoo' donkong-antavaariko teinge kunsiaaru' tanka' pante'aarira teing-koo.

⁷ Ee'noko tee' nari' Kumponing bakaang kara kato beremparu' ee'noko Jiisuu' siompaako'navitu aa'na' mmau'ariru' teke Jerusalema'ke, ee'noko mmau' piristi'nanka aroo'ariru' Jiisuu' baito-koo.

Sitiveni Daang Tuumpiau'na' Ovontung-ankoa

⁸ Ee'noko Sitivenie tee, Kumponing aa'na' masika'antavuitaa' ee'noko iri'ke maanto'ui taa'ni'antananka ee'noko ta'nimpaarii'nanka nkovuko' nantoong-koo meu'ke. ⁹ Teka nii'ninge nantoonge daa'arira Sitiveni turampaako'. Teing Ju' nii'noo'nupoong biikaang pava dootuu'nav-a-ko dootuu'ariko'ning Kiimata-ita Simpiri'antanii'nanka Biikanava tampaako'nav-koo. Teing ee'ning Sairini-nupoong ee'noko Aleksandaria-nupoong ee'noko Silisia-nupoong ee'noko napo' Eesia-nupoong. ¹⁰ Teka Tanuaang Meekunge kake'ii-antavui Sitiveni karantavuko~ makosiaavaruko!. ¹¹ Teketa tenang teinge nii'ning nantoong makenge etuaaru'nung tosiarima aa'paava'naang, "Nii'ke taaravampirio' teie Kumponing oraka' minkuvuing, ee'noko Moosesi." ¹² Ee'noko terionge tee tosi-koong minkuminkuru aa'na' berempau'nung meu'ke nantoong-koo, ee'noko biikaning pankenanka-koo ee'noko boto naunuka-koo bera aa'na' iiravorou!. Ee'noko teing Sitiveni-anko porora tee baransii'aara koompaara'navitu naro'ariru'noo'tavo'au!. ¹³ Bera tee daang-koong karananka masikeng-pina' donkong-antavaaru' aa'pau'ning, "Aunge naninge uatepa ava pava dootuu'nav-a pankava meekava oraka' minkuvumaung

ee'noko tee boto Moosesi-nung. ¹⁴ Ai' nii'ke tee taaravampirio' minkuvuma aa'pumaung: Teie Jii'suu' Nasareti'nunge ava derovura toomonanka Moosesie amuru'nanka aampari'antavuai." ¹⁵ Ee'noko ookara koompaara'navitu teke ba'nampariru'ninge ooai otoko bakaang oing koosinung~pina'oro'paru'.

7

*Sitivenie Noru'antavuru'na' Kumponing
Eebaraami' Tampa' Biraankevu'na' Dootuu'nav
Pankava Mme' Otoaruko*

¹ Ee'noko piristi' deto basie aa'puu', "Tee' ee masika' minkuaamang?" ² Ee'noko Sitivenie aa'puu',

"Dii' mmataraaang ee'noko mmarang, io' taarameriaing ning. Tee Kumponing meenasi-po'nung Eebaraami'koo niuma-koo oro'paru' Mesopotemia' otoko Aarani'aape mme' tenkenuaruko. ³ Kumponinge aa'puu' tee, 'Tenkeniaing anketa dakanoo'keta kans'i'keta, dakanamuaang-ankoita, ee'noko ninge naurampainameensi'koo beaing kans'i'koo.' *(Pupu' 12:1)*

⁴ "Teketa Kaldea-nupoong biikanameensi'keta tenkenura tee bera Aarani'namono-koo otoko'. Ee'noko teketa bauma boo'pario' dama'ke Kumponinge botovuu' teketa aa' ee'noo' ameensi'koo nii' enang o'norinoo' poo'naang. ⁵ Teka ameensi'koo navaro oko-antavua', oki'noo' aa'noo' muku'noo' otoa'. Teka tamung maraka-antavuu'nung dama'ke teing ninka ba'dompenku ninka doompeto dama'ke tavo'kaavaining ninka

nari' kompaava'naang bane bauring mme'
otoaruko. ⁶ Ee'noko Kumponinge ee'pina'
nauvuu',
'Daurukaa' teing dama'ke tavora-nupoong
otoroaining oovuning biikanoo'ke,
teke teing-koo dai'nisinuka deempariri
otoromaatoaing oraka' nkaoariko
karenaumo daaku' mare'koo. ⁷ Teka
ninge kiimatavarampaing teing tevitu
da'dompenku tang moo'dopa-koo
mintoong-antavaariainavitu. Ee'noko
teketa tenkenaarai'nange ning anke
ameensi'koo porora dootuu'maamatoaing.'
(Pupu' 15:13,14)

⁸ "Kumponinge tee'purai'nange teie napo' kara
naroong-antaevuu' dopa' toto'naveu-koong.
Ee'noko tee'koo Eebaraami' Aisake' bauma
deemparara dopa' napu'uu' bakaning doong
~beenang-taa basiarako. Ee'noko Aisake' tee
Jeekopi' bauma deemparu' ee'noko Jeekopi'
tee temaia' nanai'keta kenaanka muu'koo
oko'bosi'namaia' biuma deemparu!."

*Sitivenie Noru'antavuru'na' Biikakatauroi
Josepa' Tompimpau'nung-koo*

⁹ "Ee'noko temaia' oko'bosi-namaia' Josepa'koo
mamairoarira baaveau' tee Iisipi'aape,
teka Kumponing tee tee ninka nari' otoko'.
¹⁰ Ee'noko tee unaa-antavuko' teing-eta bakaning
ariananka-ita. Ee'noko Kumponinge Josepa'
aa'na' matau deeng-antavuio' Peero'ke, teie
Iisipi'nunge dauraronge~, tampa' oovura ovo'ma'
deeng-antavuu' Iisipi'nameensi'koo ee'noko
bakanava'koo ookutunava-koo.

¹¹ “Enang tee peera pankaing tavo'kuu' Iisipi'nameng-koo ee'noko Keenani-nameng-koo, ee'noko aa'na' tora'pau'. Ee'noko niumaraange taamang besi'aama ooaava!. ¹² Bera Jeekopi'ke taamang Iisipi'ka taaravura teie botovuru' teing niumaraang Iisipi' beero'aava'naang tutuna'namu'koo.

¹³ “Ee'noko kemu'kanamu' berou'nang-koo Josepa' baka sira'paru' batatakaampi-koo, ee'noko Josepa' baumaraang tenang Peero'ke noru'uru!. ¹⁴ Ee'noko Josepa' botoaru' bauma Jeekopi' boku-koo tee-anko ee'noko ookara bakanamuaang, nantoong-koong deerunoo' ~kenaanka-taa kivora-ita pa'noko' [75]. ¹⁵ Ee'noko Jeekopi' temaia' ninka, niikaang muu'nanka-koo oko'bosi'namaia' ninka, nari' danto Iisipi'aape berora teke otoroitaa' nari' boorou!. ¹⁶ Ee'noko Siekama'aape nkavaarira te' kuvi dako'doma bempaaru' Eebaraami'ke moo'uu'noo' nii'ninge mooni'ke Aamoo baurukaa'koo teka Siekama'ka.”

Sitivenie Noru'antavuru'na' Napo' Moosesi Tompimpaako'na'koo

¹⁷⁻¹⁸ “Teka tee maraka-anta Kumponinge Eebaraami' nauvuu'nung dupearavaing-koong batei due'uma nanuko nantoong tee deto berempariru' teke Iisipi'ke bera nii'nung daurarong tavo'kuu'noo'ke basi Iisipi'nameensi'koo, Josepa' noru'uaung. ¹⁹ Teie niikanamuaang aavavurima oraka' nkovurima niikakatauro etuvuriko' tootoia oko dua'aariko booroo'naang. ²⁰ Ee'noko tenang ee'nang Moosesi tee tooto' kirokai ponto'aru'. Ee'noko beekuri kaara-koo baumaraange pava-koo kuunga

tareau!. ²¹ Bera tenang baku'koo makotuaruo' taapo' sipau', ee'noko Peero' baurange nkavura bauring deempura tarevuko panka'paru'. ²² Ee'noko Moosesi tee bare-antavaako' ookara mataunanka Iisipi'nupoong biikaning, ee'noko tee iirakuta deemparu' kara-koo ee'noko nkoonanka-koo.

²³ “Tenang tee mare' karenaumo kivora deemparara ba'marang beero'koo piavoko', Isireeli baurukaa' tampaariko'ning. ²⁴ Ee'noko teie oovuu' narung ba'marang-koong narunge Iisipi'koonge oraka' nkovuko, ee'noko tee Iisipi'koong tavura tee si'antavuu!. ²⁵ Ee' noru'ui, ‘Ainge mmarange tasi'pai otong Kumponinge nkaang birenge moo'uriaina’! Teka teinge tasi'paava!. ²⁶ Ee'noko dauna'mung napo' Moosesie ba'marang-koonaanka taveereko oovuretu!. Ee'noko navu-anta-koo piavou' aa'puma, ‘Anaanka, dee' namainta. Aming-koo dee'ka oraka' nkoreeremaang?’ ²⁷ Teka teie narunge ba'maiko' oraka' nkovuko'nunge nimpa'uma aa'puu', ‘Da' baie tarenung ee'noko kara simpe'nara~ nee'koo deeng-antaruing? ²⁸ Ai' dake ning dupisi'mee'naangpiaromaang tee' narung Iisipi'koong ke'maaki' dupisi'eieena' nari?’ ²⁹ Ee'noko tee Moosesi tenaarei naari-antavuo' Iisipi'keta tenkenui koo'aru' bera Midian-nameensi'nung deemparu', teke ee'noo'ke baurinketa kenaankara nkoaretu’.

³⁰ “Teketa tee mare' karenaumo kivora tankinuio' narung koosinung~ tee-anko pou' teka mee'bora' sirakamaa'koo Sainai-namii-ankoa, nta'koo urung-koo meu'ke tuu'doi'navari-

koo. ³¹ Tenang Moosesie oovura tee ta'ninuu' temurii'koo, ee'noko tenang due' poko tee oovuu'naang tee aurong Ovoring-etaing karou' aa'puma,

³² 'Ning tee Kumponing dakakatauro biikaang ee'noko tee Eebaraami' bakaang, ee'noko Aisake' ee'noko Jeekopi'. *(Toro 3:6)*

Ee'noko Moosesi dankuranku'aru' teke, oo-koo avorou!. ³³ Ee'noko Ovoringe aa'puu' tee,

'Tee boonamante~ basi'daravai kau'keta. Te' kansi' da' donkonii otoinoo' meepo'.

³⁴ Ningee tee bakei ooansing Iisipi'nupoonge nkaning nantoong oraka' nkooaariko, ee'noko tee biikaang bairooto ninka birong taaravansing, ee'noko ning depeto simaring teing moo'koo. Enang aroo'meko da' Iisipi'aape botorampaing.' *(Toro 3:5,7,8,10)*

³⁵ "Tee ee'nara Moosesi tero tompimpaama ee' minkuau'nung, 'Da' baie tarenung ee'noko kara simpe'nara~ deeng-antaruing?' - tee ee'nara narung Kumponinge botovuu' tarenung ee'noko domang-anta deeng-antavura teie koosinunge pakuvuio', tee-ankoi oro'paru'nunge tuu'doi'navari-koo. ³⁶ Teie ee'narai tee' teing barampuru' taa'ni'anta ta'nimpaarii'nanka nkovuma Iisipi'ke ee'noko teke Pirung Urung-koo ee'noko teke mee'bora' sirakamaa'koo mare' karenaumo kivora-koo.

³⁷ "Tee aung tee teie Moosesie aa'puru'nung teing Isireeli-nupoong,

'Ovoring Kumponinge tee narung nakaronara donkong-antareruriaing dii'koo

dama'navarang-koo meu'ke, tee' nari' ning
donkong-antamuu'na!.' (*Boto 18:15*)

³⁸ Bakei masika' siraka'pari otong, tee Moosesi
tee teke mee'bora' sirakamaa'koo tee kara pare'
deempari otoko'nung teing nantoong Isireeli-
nupoong ee'noko tee koosinung aa'ning-koo
meu'ke tee ee'nara boto nkavuu'nung Kumponing
bakaang kara domang-anta teka Sainai-namii-
koo.

³⁹⁻⁴⁰ "Nka niumaraange tee taara-koo
piavoroaruko' dimpa'aama. Biikaang domang
Iisipi'aape bere'ariko' Eeroni aa'paama,
'Narung kumponing ta'namemuriaing nii'ke
siompampiaing, ai' tee aung Moosesi nii'
Iisipi'keta baramuru'nung tee noru'ampia' are'
beu'nunge.' ⁴¹ Tenang ee'nang teinge boromaka'
kampianu paaravaitaa' ta'nampau'nang, ee'noko
ako' boontunampariko' teu-koo, dotuarima
biikaang nko-nko birenge nkoau'nung-koo.
⁴² Teka Kumponinge teing-eta bere'arama teka
sipuru' aka' dootuu'arri'naang aa'ning-koo: duaa',
kaara ee'noko beento'nanka-koo, tee' ee'na'
Kumponinge Daari Meekung-koo minkuvuu'na'
nari' bakaning nakaro-nupoong karantavurima
ee'pina',

'Dii' Isireeli-nupoong, tero tee diikakatauro
mee'bora' sirakamaa'koo otoroko'ning
karenaumo kivora mare'koo, ee'noko
teinge boromaka' dovang sipisipi'nanka
tavaarima dootuu'koo boontunam-
paariko'. Tee' nkoarima ee masika'
ning-koo dootuu'ariko'? Otoa!. ⁴³ Tee
aa' teva oki'nava dooponava nkavai

nanaako'navा ning Kumponing nkanava deea', daang-koonaanka kumponinka beekanava deeng-antavau'nung, tenaanka aa'noko Moloko' ee'noko tee beento' miring Reepani, tenaanka tamunsi'naanka daangampaaree'naang teka'paaretu'naanka. Ee'noko tee'koo diikakatauro-pina' nari' nkorariko dii' isipo' Babiloni'keta kato bata'dampiaing.'"
(Eimos 5:25-27)

*Sitivenie Noru'antavuru'na' Dootuu'navা
Pankava Biraanke Okora'Deea'*

⁴⁴ "Teinge niikakatauroi teva dooponava Kumponing ninka karanava kunu'ai nanaako'nung teke mee'bora' sirakamaa'koo. Teva ee'navা Kumponinge Moosesi paaranang nau-antavuu'na' kaninii'navা. ⁴⁵ Napo' teinge dama'navarange niikakatauroi teie, teva dooponava kunu'aitaa' Josiua' ninka berou'nunge temeensi'koo akovitu pari'aarira tenang Kumponinge teing kare-nupoong bata'uriko uro'kanoo'ke nanuma. Bera teva teva dooponava pankaroong otou'navা bera Deevita' bakaang batei-koo basinoo!. ⁴⁶ Ee'noko teie Kumponinge Jeekopi' bakaange tee Deevita' aa'na' biraankevuko'nung, ee'noko tee'koo Kumponing bakanava' masikava' kanievuu'naang tana'uu' Deevita'ke. ⁴⁷ Teka Solomoni'ke deeko' dama'ke kanievuu'nung teva. ⁴⁸ Nka tee bane teva pankava kanievuio', Kumponing tee deto basi, nantoonge kaniaamaing-koo pavanankakoo pinka'ari otoaung. Tee' Kumponinge

Daari Meekung-koo nakaronung karantavuma
aa'puu'na!',

⁴⁹ Paning te' nkanoo' ba'namari ookara tareroma,
ee'noko kansi' te' nkanoo' kau' patu'doma.
Tee'koo dake ning pava aremuri'
kanimemuai^{ng}? Nii'noo' are'ka nkanoo'
uaaroma daa'memuu'naang? ⁵⁰ Ning ee
nkoampa' nkaange birenge aing ookara
kapoo'nanka? Ovoringe tee'puu'.' (*Aisia'*
66:1,2)

⁵¹ "Dii' bakei nantoong kontenuka,
mutaananuka noru'koo ee'noko tasi'koo. Doong
kante dii'ke Tanuaang Meekung bei'bei'erimaung
diikakatauro nkoariko'na' nari' nkcorarima.
⁵² Baa arera Kumponing-etaing nakaro-nupoong-
koo diikakatauroi oraka' nkoaa^varuu'nung?
Aa'nom^a teing tee Naning Koonto' poainoo' uro'ke
sira'paako'ning tavaariko', tee ee'nara dii'ke kare-
nupoong-anko sierira nari' dupisi'eru'; ⁵³ Dii'ke
ee'ninge boto koosinunge po'antavuio' nkaverira
siomperiarukoo'."

Sitiveni Dupisi'au'na'

⁵⁴ Enang tee Sitivenie teing kara nau-
antavurio' taaravaara tee aa'na' iiravoroma
si'da' kakirinkuariko'. ⁵⁵ Teka tee Tanuaang
Meekunge maanto'ui Sitiveni deto paning-aape
ankamparama oovuu' tee meenasi Kumponing
bakaang, ee'noko Jjisuu' Kumponing-koo
tampavine-koo donkonuio' oovuu'. ⁵⁶ Ee'noko
aa'puu' teie, "Ee aing, ninge ooansi o'nong
paning daate'ario' ee'noko Tee Naning-naumpo'
Panning-etaing donkonuio' a'dei'ke Kumponing-
koo tampavine-koo."

⁵⁷ Teka teing punkang pinka'arima aa'na' bokiaama tee-koo na'moong kokoroariru'.

⁵⁸ Teketa osi pankamono-ita dama'du baransi'aara teka kapange too'pau' tee. Ee'noko teinge bakaang kara oraka' masika' taaravau'ninge biikaang mononopa'nanka kiru'arira narung nemaka-koo kau'kanoo' miring Soolo-koo sipau' kapange tampa'too'paava'naang tee.

⁵⁹ Ee'noko tenang too'paako tee Sitiveni tee kunsiarama aa'puu', "Ovoring Jiisuu', nkaang tanuaang nkaveai." ⁶⁰ Ee'noko kinkinura aa'na' bokuma aa'puu', "Ovoring, aing aung orara nkongo-koo tonta'antaveriaing." Ee'noko tee' minkuvura tenang boo'paru'.

8

Sooloi Karistoo'navitu Oraka' Nkovuriko'na'

¹ Ee'noko Sooloi tee tampa' noru'uu' tee' Sitiveni boo'paru'na'. Ee'noko te'mung-eta deto aa'na' oraka' nkaoaru'nung teing dootuu'nupoong teka Jerusalema'ka, ee'noko teing teketa purarenka'eu' avitoitoi aa'ning-koo Judia' ee'noko Sameria'nameensi'koo, nka teing kara okovuri nkanuka tenkenaava'! ² Teka nii'ninge Kumponing-koo mee'du'piariri otoroko'ninge dako'au' tee Sitiveni aa'na' birompaama.

³ Teka teie Sooloi tee tooreerevuriko' teing dootuu'nupoong pava kantevui tumparama bera donkaang ee'noko manii' barampurima kiimatanava-koo sipuriko'.

Kara Okovuri Nkanukai Judia' Ee'noko Sameria'navora'kai Dooreaaruu'na'

(8:4-12:25)

*Pilipi' Bera Sameria'nupoong-koo
Daankiaru'na'*

⁴ Enang tee teing purarenka'ariru'ning avitoitoi nanaama Kumponing bakaang kara daankiau'. ⁵ Pilipi' tee Sameria' osi pankaing-koo beu' ee'noko teing-koo daankiarama aa'puu', "Jiisuu' tee naning Kumponinge tero Pako'pari'uu'nung~ nantoong domampuri tarevuriainoo'koo." ⁶ Ee'noko tenang karingai tee taaravaara ee'noko ooaama taa'ni'antananka teie nkuvuko'ning domang-eta barorompariko' Pilipi'ke minkuvuko'ning-koo. ⁷ Ai' nantoong mmau' ma'narie orenge koriariko'ning unaavoroko' tenang ma'nari uiarima taapo' teing-eta bakoariko, ee'noko nantoong karinga dootananka ee'noko kaikuu'nanka unaavoroko!. ⁸ Bera tee temono-nupoong aa'na' dotuariko'nung.

⁹ Teka teke osi pankamono-koo tee naning miring Saimoni' aa'na' biivimparama otoko'nung ma'nari biikaang iri'ke ta'nimpaarii' nkovuma. ¹⁰ Pankaroong bakaang bankinie aavavuriko bera teinge Sameria'hupoonge asikovurima siompaako'; ¹¹ Ee'noko teinge ookarai temono-koo otoroko'ninge ee'noko biikaning ovontunankai tee narung barorompaako' aa'paama, "Aung naning nii'nara Kumponing piikonara deto basi." ¹² Teka tenang Pilipi'ke

doorenang tampara daankivuu' Kumponing bakaang muu'koong ee'noko tee muu' tarevuaiing Kumponinge tero Pako'pari'uu'nung tee miring Jiisuu'. Teinge tee taaravaara ookara, donkaang ee'noko manii' masika'antavaara ntong-koo minkiarira meeka'antavariru'.

¹³ Tee Saimoni' ee'nara bere'arara nari' masika'antavau', ee'noko dama'ke ntong-koo minkiarara meeka'antavarara Pilipi' ninka nari' nanureko', bera taa'ni'antananka ee'noko nkono ta'nimpaarii'nanka oovuma asikovuko'.

¹⁴ Enang tee kara okovuri nkanukai Jerusalema'keta ee' taaravau', "Same-ria'nupoonge Kumponing bakaang kara taaravaing." Ee'noko teinge Piita naanka Jooni te' botoaaretu'. ¹⁵ Bera te' poreta kunsiaaretu' temono-nupoonge Tanuaang Meekung nkavaava'naang. ¹⁶ Ai' teing ookara tee Tanuaang Meekunge mme' korivuria', tamung ntong-koo minkiarira meeka'antavariru'ning Jiisuu' Ovoring bakaang miring-koo. ¹⁷ Bera tenang teing-koo tenaankai beekaang bireng pante'aaresio' Tanuaang Meekung nkavau'.

¹⁸ Enang Saimoni'ke tee tenaankai kara- okovuresi-nkarai bireng pante'aareko Tanuaang Meekung nkavaako oovura, temurii' iri' mooni'ke moo'koo piavou!. ¹⁹ Ee'noko bera aa'puu', "Ning amereai tee temurii' iri', ee'noko baa naning ninge nkaang tanka' pante'ampaing Tanuaang Meekung nkavuaing." ²⁰ Teka Piitai aa'puu' tee, "Tee ninka dakaang mooni' ninka da' nari' paa'daravaing ee' noru'emaatomaung-koo Kumponing bakaang avuavu' mooni'ke pa

moo'koo makosi. ²¹ Da' dakaang deea' aung ee' oro' kapoo' nko-koo, ai' da' dakaang domang tee koomparava' Kumponing-ankoi. ²² Kiimata-koo aroreitaa' deeko' bere'daravai da' teieta aung-eta dakaang onou orara-ita, ee'noko kunsiraravai Ovoring-koo dakaning oreng tonta'deruaina' baka makosivura deeko'. ²³ Ai' da' tee ninge mamairoi maanto' ooramaang ee'noko oraka'nkoi dai'dui otong." ²⁴ Ee'noko Saimoni'ke maku'uma aa'puu', "Dee' kunsirareaing Ovoring-koo teing kapoo'nanka minkuveresining ning-koo basiaravauka'na'."

²⁵ Ee'noko tenaankai Jiisuu' mintoomparako oovureko'na' sira'puresi nauaaretu' teing Sameria'navuntu'koo otorou'ning, ee'noko Ovoring bakaang kara daankivuretu'. Teketa Jerusalema'aape toroaretu' daankivurema tee doorenang tampara osinanka mmau'koo Sameria'nameensi'kooning-koo.

Pilipi'ke Naning Itiopia'koong Kune'uu'na'

²⁶ Teka narunge koosinunge~ Ovoring bakaange Pilipi' aa'puu', "Danto beaing tevung-koo taunavung Jerusalema'keta Kasa-aape be'navung-koo." Tevung ee'navung teke mee'bora'ke nanu'navung. ²⁷ Ee'noko tee i'amparara nanuma narung Itiopia'koong oovuu', naning pankaing, do'ma'nii', teni Kandes, Itiopia'nupoong biikanani ovorinaang bakaang mooni' tarenara; ²⁸ Ee'nara Jerusalema'aape pou' dootuu'araa'naang ee'noko toroarako' teketa' bakaang kaarisi-koo ba'nanui deeruvuma nanuko' Daari Meekung teie temu'nung nakaronarai Aisaia'ke daarivuu'nung. ²⁹ Ee'noko

Tanuaang Meekunge Pilipi' aa'puu', "Deto bera kaarisi-ankoi due'ke nari' naniai." ³⁰ Teketa Pilipi' kua'paru' tee-anko ee'noko teie tee temu'nung nakaronung Aisaia'ke daarivuu'nung deeruvuko taaravuu'. Ee'noko tee Itiopia'koong nia'uma aa'puu', "Dake ee tee kapoo' deeruematomaung tasi'pemaang?"

³¹ Ee'noko teie aa'puu', "Arekee' ninge tasi'pampeu' naninge pakumuaruko?" Ee'noko Pilipi' bokuvuu' deto koinura tee-anko ba'nanuu'naang. ³² Tee kara Daari Meekung-koo deeruvuko'naare anaare:

"Kumponing bakaang bautara dupisi'aava'naang nkooako karang kamaankuaauka'nung tee' nari' sipisipi'nu amakoarapeu'na' nantoonge tavu'doma barampai beroko.

³³ "Teinge poore'aama kara koonto'na' simpe'evaavauka'. Teing nantoong bakanavarang-kooning bakei aa'nupoong: tee bakaang domaang teie, kansi'keta koonto'tonta'aavaing." (*Aisaia' 53:7,8*)

³⁴ Ee'noko teie Itiopia'nunge Pilipi' aa'puu', "Ee aung, teie nakaronarai baa tee' minkuvuu'? Baka minkuaru' ai' nii'nung tee' minkuvuu'?"

³⁵ Tenang ee'nang Pilipi' karoma tenaare Daari Meekung-koong deeruvuu'naare-ita tutumpuma tampara doorenang Jiisuu' Karistoo'koong nauvuu!. ³⁶ Ee'noko teketa nanurema taunge ntong-po'noo' basiaretu'. Ee'noko teie Itiopia'koonge aa'puu', "Ooveko ntong aung. Aminge avo'mupeu' ning enang ntong-koo minkimarara meeka'anta-koo?"

³⁷ Pilipi'ke aa'puu', "Tee aa' kapoo' otoa',

dakaang domang-eta koonto' masika'antaveing deeko!." Ee'noko teie maku'uma aa'puu', "Masika'antavansi o'nong tee Jiisuu' tee naning nii' domamuri taremuriainoo'koo tero Pako'pari'nii', Kumponing Baurung."

³⁸ Ee'noko tee ee'nara botoaru' tee bakaang kaarisi te' datearaa'naang, ee'noko tenaanka ookaanka Pilipi' ee'noko tee Itiopia'koong doonko ntong-koo siareta Pilipi'ke teka ntong-koo minkivura meeka'antavuu'. ³⁹ Ee'noko tenang ntong-eta deto taapo' poreko Tanuaang Meekunge Ovoring bakaange Pilipi' namu'ke deto batusi'uu', ee'noko teie Itiopia'koonge napo' kemu'kana' oovuaruu' teka. Teketa dotuarama danto nanuu' bakanoo'aape. ⁴⁰ Teketa Pilipi' Asotasi-navuntu'koo oro'paru', ee'noko teke tankinuma ookara osi-koo tee doorenang tampara daankivuma nanuu' bera Sisaria' basiaru'!

9

*Soolo Bere'aru'na'
(Nka 22:4-16; 26:9-18)*

¹ Tenang ee'nang tee Soolo domange sipuko'nang teing Ovoring bakanariong tavu'koo. ² Ee'noko tee ee'nara piristi' deto basi-anko pora nia'kuu' nii'ning karavotoning~ daarievuu'naang, bera teing kompui pava dootuu'nanka-koo Damaskasie otoining-koo nanuma aa'noo'naang: donkaang ee'noko manii' Karistoo' siompaako'ning oovurira deeko' dai'urira Jerusalema' be'antavurii'naang. ³ Bera tee teketa nanuma Damaskas-navuntu'koo

due'arako ta'ning-antana' paning-eta arakai siisioi korovui too'puu'nung.⁴ Ee'noko te'doonko kansi'koo dua'arara aurong taaravuu' aa'puko, "Da' Soolo, Soolo, ning aming-koo dake manki'antamemaung?"⁵ Ee'noko teie aa'puu', "Da' baa Ovoring?" Ee'noko aa'puu', "Ning ee'nara Jiisuu' dake manki'antamemaung. Nkaang kara dimpa'ema daka baikeraramaung irinto' deemparako."⁶ Ee'noko Sooloi aa'na'ta'ninui dankuranku'arama aa'puu', "Ninge aming nkoama'naang, Ovoring?" Ee'noko teie Ovoringe aa'puu', "Enang donkonira te'Damaskas beaing, ee'noko teka nauraavaing kapoo' dake nkoveaing."⁷ Teing nantoong tee ninka nari' nanaako'ning teing teke kareaava'donkonai otorou'nung, aurong taaravaama, teka naning ooaava!.⁸ Teketa kansi'keta deto i'amparara Soolo duta bantomma makotuaruu' kapoo' oo-koo. Ee'noko tee bireng-koo kompai ootavau' Damaskas-aape.⁹ Bera beenang doong kaputu'ari otoi taamang ee'noko ntong-koo naikua'.

Ananaiasie Soolo Duta Bantang-antavuu'na'

¹⁰ Enang tee teke naning narung Ovoring bakanavitu-koong otoko'nung miring Ananaiasi. Ovoringe tee tee-kuo oro'parara karavuma aa'puu', "Ananaiasi ee." Ee'noko teie aa'puu', "Ovoring ee, ning aung."¹¹ Ee'noko Ovoringe nauvuma aa'puu', "Naniaing taunavunge miring Koonto'navunge, bera Judasi bakanava-koo nia'kiaing naning oo-koo miring Soolo, Taasus-nung. Tee kunsiaranang teke.¹² Ee'noko

kunsiarama nii'naung~koo bere'arara naning miring Ananaiasi pora bireng pante'uko oovuing duta bantang-anta-koo.”¹³ Teka Ananaiasie maku'uma aa'puu!, “Ovoring, ning tee nantoonge mmau'ke naumaako taaravamaung tee. Nantoong dakaning aa'na' oraka' nkovurimaung Jerusalema'ka.¹⁴ Ee'noko tee aung taura' oto'evung piristi'nanka-koo ovontunge avau'nung dai'koo teing nantoong anke dakaang miring-koo baitoarimaing.”¹⁵ Teka Ovoringe aa'puu! tee, “Beai, ai' tee tee naning ninge tero miru'antu'nung nkaang miring nkavui nanuma daankivuu'naang ookara nantoong-koo, aa'ning-koo Ju'deeaing, dauraronanka, ee'noko teing Isireeli-nupoong.¹⁶ Ee'noko dama'ke tee ninge nau-antavampaing tee aa'na' baike kune'uaina' nkaang miring komputaa!”

¹⁷ Tee' minkuvuio' Ananaiasi siarara pava-koo koinuu!. Bera tee-koo bireng pante'uma aa'puu!, “Mmaiko', Soolo, teie Ovoring Jiisuu'ke da'koo oro'parieenge taunge da' poieenavung-koo ning botomuing da' napo' ookira Tanuaang Meekunge maanto'duu'naang.”¹⁸ Ee'noko tenang tee'puko ta'nina' kapoo' tenteng-pina' oro' Soolo bakaang duta-ita dua'arako napo' ookuu!. Ee'noko tenang teketa i'amparara ntong-koo minkiaio' meeka'antavaru!.¹⁹ Ee'noko taamanura purimparu!.

Soolo Daankiaru'na' Damaskasie

Teketa nii'ning doonge Karistoo' bakanavitu ninka otorou' teke Damaskasie.²⁰ Ee'noko pava dootuu'nanka-koo namu'ke daankinang tutumparu' Jiisuu' ee' sira'puma, “Tee tee

Kumponing Bauring.” ²¹ Ee'noko teing ookara tee taaravau'ning ta'ninaama aa'pau', “Aung ee tee naning Jerusalema'ke teing aung Jiisuu' miring tampaama baitoaamaing tooreerevurimaung deea'? Ee'noko tee' nari' napo' temurii' aarumo nko-koo a' poi dai'urima piristi'nanka biikaang ovontung-anko tavo'koo.” ²² Teka Soolo aa'na' masika' deto irikumparako' ee'noko Ju'koong ovontung Damaskasie otoroko'ning apoo'uriko' siraka'antavuma Jiisuu' tee ee'nara Kumponinge nantoong domampuri tarevuriainoo'koo tero Pako'pari'uu'nung~.

²³ Bera mmau' doong divu'ui' Ju'koong ovontunge mumunsiau' dupisi'aava'naang tee. ²⁴ Teka tee biikaang mumunsinang tavaava'naang nempaako'nung osi karanaang aa'ning-koo doong ee'noko muung, taaravuu'.

²⁵ Teka ba'maikori'ke muunga mmari'antavaama burunge doonko osi-koong parang-koo dama'due sing-antavau' ka'baraa'koo otoko.

Soolo Jerusalema' Toroarara Otoko'na'

²⁶ Ee'noko tenang Jerusalema' pora teing Karistoo' bakanavitu navu-koo paaravarako', teka teing avoreaako' tee-koo Karistoo' bakanavitu-koong-pina' masika'antavaavaruma.

²⁷ Teka Banabasie bokuvura kara okovuri nkanuka-anko be'antavura siraka'antavuu' teing-koo teie Ovoringe taunga karavuko oovuu'na' ee'noko tee' tee Damaskasie avoroa' Jiisuu' bakaang miring ninka daankiaru'na'.

²⁸ Bera tee teing ninka data-antaveera teke Jerusalema'ke aa'na' iri'oi Ovoring bakaang miring-koo daankinang nkovuko'nung. ²⁹ Napo'

aa'na' nari' karavurima deepaiko'eeko' teing Ju'nupoong Kiriki'na' kareaako'ning Jiisuu' masika'antavaavaruma, ee'noko teinge dupisi'aava'naang besi'aako!. ³⁰ Ee'noko tenang teinge nari' baito-nupoonge tasi'paara Sisaria'navuntu'aape be'antavau'. Teketa napo' kato bakano' Taasus-aape botoau'.

³¹ Enang tee Soolo bere'aru'noo'keta dootuu'nupoong Judia'ke ee'noko Kaaleli'ke ee'noko Sameria'ke otoroko'ning mooa-koo otoroi purimpariru'nung, ee'noko Ovoring-koo mee'du'piariri otoroko Tanuaang Meekunge domang kuaa'antavurio' berempariru'!

Piitai Inias Taare-antavuu'na'

³² Teketa tenang Piitai beero'urima avitoitoi nanuko'nang, tee' nanuma Liida-namono-koo pou' Ovoring kake'iiariri siompaamaing-anko.

³³ Tee' nanuma naning doota miring Inias kune'uu' mare' ~beenaumo-taa-koo pankaroong bempari nari' otoko'nung. ³⁴ Ee'noko Piitai aa'puu' tee, "Inias, teie Jiisuu'ke, Kumponinge tero Pako'pari'nii'ke da' taare-antaruing. Deto donkonira dakaang tani' kai'eai." Ee'noko namu'ke deto i'amparu' tee. ³⁵ Bera Liida-nupoonge ee'noko Saaron-nupoonge ooaara tee Ovoring-aape bere'ariru' teing.

Piitai Tabita Boo'keta Daa'uu'na'

³⁶ Teketa napo' nani manikuma Jiisuu' siompuko'nani miring Tabita, nii'noo' Dookasi otoko'. Teni teni tampani, papovuru'nanka pakuvuriko'nani. ³⁷ Tenang tee batei-koo teni siipavora boo'paru'. Ee'noko duu'paara

daunavaro-koo bempau'. ³⁸ Te' Liida Joopa'keta due' deemparako, ee'noko Piita teke otoko taaravaara teinge Liida-nupoonge Jiisuu' siompaako'ninge kenaanka naninka botaaretu' Piita bokuvuree'naang aa'paama, "Aung ee, namu'ke poai nii'anko." ³⁹ Teketa tee Piita tenaanka ninka nari' porou'nung. Tenang tavo'arako tee teinge daunavaro-koo be'antavau' te' ookara naeroonku donkonai birompariko'noo'. Ee'noko nau-antavau' teing amutemurii' baarong Dookasie pate'uko'nanka tenang teni teing ninka otoi.

⁴⁰ Teka Piitai teing ookara dama'du botovurira kinkinura kunsiaru'. Bera mono-aape bere'arara aa'puu', "Tabita, i'antaravai." Ee'noko teni duta bantomä Piita oovura deto ba'nanuu'. ⁴¹ Bera Piitai bakaang birenge kompura deto i'ampuu'. Ee'noko ookara baito-nupoong teing ninka naeroonkunanka ninka nari' bokuvurira teni domampo' avuru'. ⁴² Ee'noko ookarai Joopa'navuntu'nupoonge taaravaara karingai Ovoring masika'antavau'. ⁴³ Bera Piita tee teke Joopa'ke mmau' doong otou'nung nii'nara Saimoni' bakanava'koo, kau' karenaumo-koong dopa' takera'uma baavevuko'nung bakanava-koo.

10

Koniliaside Koosinung~ Oovuu'na'

¹ Teke Sisaria'namono-koo tee narung naning otoko' miring Koniliasi, narung daaku' piatooro~ tanatavuriko'nung, ² Itali-nameensi'nupoong tampaariko'ning. ² Koniliasi tee naning

dootuu'koo tampara, Kumponing-koo amaiaa'oi mee'du'piari otoko' bakanava-kooning ninka nari'. Ee'noko Ju'nupoong ata'oi'nuka mmau' mooni' avurima pakuvuriko'. Tee ee'nung kensi bauko Kumponing-koo.

³ Nii'na'mung kamunoo'aapevuko Kumponinge nii'naung~koo bere'antavuio' koosinung sira'pari poio' oovuu' Kumponing bakaang. Pora aa'puu' tee, "Koniliasi ee." ⁴ Ee'noko teie tee oovui avoro'ke korivuma aa'puu', "Arekee', Oving?" Ee'noko teie aa'puu', "Dakaang kensi ee'noko dakaang avuavu' Kumponing-anko tavo'kuio' tasi'deruing. ⁵ Enang nantoong Joopa'aape botoveriai ee'noko narung Saimoni' nii'noo' miring Piita bokuaavai teka. ⁶ Nii'nung Saimoni' ninka nari' otoreng, dopa' kau'karenaumo-koong takera'umaung ninka. Bakaang pava pirung due'ke otong." ⁷ Tenang tee koosinung tee kara nauvuu'nung tenkenuko teie kenaanka bakanaanka bautarara bokuvuretu' ee'noko narung piatooronuka-koong Kumponing-koo mee'du'piari otoko'nung teke nempariri otoroko'ning-koong. ⁸ Ee'noko ookara kapoo'nanka nauvurira Joopa'aape botovuru' teing.

*Piitai Kapoo' Nii'naung~koo Bere'arara
Oovuu'na'*

⁹ Teketa dauna'mung duaaki'nang teing nanaama te' due' basiariko osi pankamono-koo Piita daunavarro-koo pava-koo koinuu' teke kensiaraa'naang. ¹⁰⁻¹¹ Ee'noko teke aa'na' peeravora kapoo' nai-koo piavoko!. Teke

nii'ning iapavariko tee nii'naung-koo bere'arara paning daate'ario' oovuu', bera kapoo' baarong pankaing-pina' sivere'ari depeto kansi'koo siaru' karenaumo kunku'doi'koo bi'ari. ¹² Tenaakoo kuunge amutemurii' kau' karenaumonanka, boru'nanka ee'noko barennanka auvi'aukooning otoroko. ¹³ Teketa aurong ee' taaravuu', "Piita, deto donkonira tavera maa'eai." ¹⁴ Teka Piitai aa'puu', "A, Ovoring, ninge temu'keta koonto' aing kapoo' ee' oro' maa'ampaung, ai' aing teing ku'mi'po'ning orokoari otong nii'koo Ju'nupoong-koo." ¹⁵ Ee'noko aurong napo' karou' kemu'kana' aa'puma, "Aming kapoo' Kumponinge kiiroraa'antavuing dake kapoo' ku'mi'po'nung tampema poore'eauka!." ¹⁶ Asi'na'moo beemu'pina' nkoario' tee baarong napo' da'deng paning-aape deto nkavuu'.

Piita Bokuaau'na' Koniliiasi-anko

¹⁷ Enang tee Piitai nii'naung-koo bere'arara kapoo' oovuu'nung-koong miru'noo' besi'uma norunoru'uko teing nantoong Koniliiasi botovurio' porou'ning teke nia'kaakotaa' Saimoni' bakanava'koo karanaang-koo due' donkonai otoroko!. ¹⁸ Ee'noko bokiaama aa'pau', "Tee ee Saimoni!, nii'noo' miring Piita, anke otomang?" ¹⁹ Piitai tee mme' tee nii'naung-koo bere'ararara oovuu'nung-koong miru' nooruupivuko Tanuaang Meekunge aa'puu', "Ee aung, nantoong beenaumoi da' besi'daamang. ²⁰ Donkonira doonko sirarara teing ninka nari' beriai tokona' noru'ea', ai' teing teing ninge botoaransining." ²¹ Ee'noko Piita doonko siaru' teing-anko ee'noko aa'puu', "Ning ee'nara

aung dii'ke besi'merimatommaung. Aming kapoo'koo porininge?" ²² Ee'noko teinge aa'pau', "Koniliiasi, tee daaku' piatooro tanatavurimaung, tee naning koonto' ee'noko Kumponing-koo aa'na' amaiaa'oi otomaung ee'noko tee ookarai Ju'nupoonge tampara tampaamaung, narunge meekunge koosinunge botovuio' da'anko botoaring da' bakanava-koo bee'naang ee'noko taaravuu'naang kapoo' dake minkuveaining." ²³ Tee' taaravura tee teie kuung bokuvurira na'mung muung teke aasiau'.

Piita Koniliiasi-anko Beu'na'

Teketa dauna'mung tee daa'arara teing ninka nari' berou', ee'noko nii'ning baito-nupoong Joopa'keta nari' siompau!. ²⁴ Ee'noko keina'mung Sisaria' basiariru', Koniliiasi nempuri otoko ookara ba'marang ee'noko ba'maikori' naro' naro'urira. ²⁵ Tenang Piita tumparako Koniliiasi kune'ura kau'kanoo'ke miinge keemparara pankaing-antavuu' tee. ²⁶ Teka Piitai deto i'ampuma aa'puu', "Donkoniai, ning tee naning, da'pina' oro!." ²⁷ Ee'noko nari' karorema kuung basiarema nantoong karika' oovuru' teke naro'ariri otoroko.

²⁸ Ee'noko aa'puru' teie teing, "Dii'ke tee noru'eri otong Ju'nupoong niikaang botoi taura'muria' nii' oovunavitu ninka nari' navukoo nii'noo' beero'koo, teka Kumponinge tero naumuieeng ninge baa naning tamunsi'nung nii'noo' ku'mi'po'nung tampamparoo'naang. ²⁹ Tee'koo ning-koo botoraririo' ning tee aung moing kupi'moa!. Enang nia'damaang ninge da': Aming-koo ning-koo botorarieenge?"

³⁰ Ee'noko Koniliaside aa'puu', "Karenang doong tankinuieening-koo duaa' enang-pina' basiarako batei kamunoo'nang-koong kinsi siompansi kunsimarako anke nkanava-koo ta'nina' naning narung ning-koo uro'kanoo' donkonuu' mononopa' sisisiisi kurumpari.

³¹ Teie aa'muu'nung, 'Koniliasi, Kumponinge dakaang kinsi taarareruing ee'noko dakaang avuavu'nanka ata'oinku-koo nkovemaung noru'deruieenge. ³² Tee'koo aa'damaang: Joopa'aape Saimoni'anko, nii'noo' miring Piita tampaakoo', botoraravai. Nii'nung Saimoni' bakanava-koo otomatoing pirung-koo due', tee dopa'nanka kau'karenaumo-koong takera'umaung.' ³³ Tee'koo da'anko iri'narung botomaru', ee'noko tampa' tampamang da' aa' poing-koo. Tee'koo nii' ookara anke naro'mariring Kumponing-koo uro'kanoo' teing kapoo' Ovoringe botoruining naumeriko taaravampii'naang."

Piita Daankiaru'na' Koniliasi Bakanava-koo

³⁴⁻³⁵ Ee'noko Piitai daankinang tutumpuma aa'puu', "Masika' enang tampa' tasi'pansi otong Kumponinge tee nantoong tankaampuriaung, teka nantoong paninga boonameng-koo-nupoong Kumponing mee'du'piai koonto' otoromainge tee Kumponing dotu-antavaamaung. ³⁶ Aung tee kara Kumponinge Isireeli ba'dompenku-anko botovuu', tee doorenang tampara ee' minkuvui otoing: Jjisuu' tee naning Kumponinge tero Pako'pari'uu'nung nii' ookara domamuri taremuriainoo'koo, ee'noko tee'koo

Jiisuu' ookara-koo naro'ka Ovoring deempari otong, ee'noko tee-koo kuunge mooa-koo o'noriaing. ³⁷ Dii'ke tee noru'eri otong tee minkunaa beremparu'nung ootukunairu-koo Judia'ke Kaaleli'keta tutumparara tenang Jooni Minkinarai daankivuko'noo'keta dama'ke. ³⁸ Tenaare anaare: Kumponinge Jiisuu' Nasareti'nung Tanuaang Meekung ninka iri'antavuma pako'pari'uu'. Teketa nantoong tampa' nkovurima avitoitoi nanuko' teing Sietani'ke korivuriko'ning unaa-antavurima, ai' tee tee Kumponing ninka nari' otoreko'nung. ³⁹ Nka nii' teing, ookara kapoo'nanka sira'nuka teie nkovuko'ning teke Ju'nupoong biikanoo'ke, nka baru'noo' Jerusalema'ke, ee'noko teinge teka dupisi'au'na'koi'koo bi'aara. ⁴⁰ Teka Kumponinge beenang doong tankinuio' tee bou'noo'keta daa'ura sira'puu'. ⁴¹ Ookara nantoong-koo tee oro'parava', teka Kumponinge nii' bakaning sira' nkonuka miru'muritaa' nii'ankoi oro'antavuu' ee'noko nari' taamang tovang ntong naiampiko' boo'keta daa'arara. ⁴² Ee'noko teie nii'ke ooampiru'na' nau-antavarampii'naang botomuru' ookara nantoong daankiarampima tee Jiisuu' tee Kumponinge pako'pari'uu'nung boo'nuka ee'noko domantoo'nuka simpe'koo. ⁴³ Ookara urikupoong nakaro-nupoong Kumponing-etainge ee'nari' sira'pau'nung: 'Ookara nantoong tee masika'antavaavaining tonta'anta kompaavaing tee bakaang miring-koo kuunge.' " (*Aisaia' 33:24; 53:5,6; Jeremaia 31:34; Danielo 9:24)*

*Nantoonge Ju'deeinge Tanuaang Meekung
Nkavau'na' Koniliasi Bakanava-koo*

⁴⁴ Tenang Piita tee' minkuari otoko Tanuaang Meekung tee teing-koo ookara-koo tee kara taaravau'ning-koo pou!. ⁴⁵ Ee'noko teing Ju'nupoong Karistoo' masika'antavaako'ning nari! Piita ninka porou'ning bakei ta'ninau'nung, aming-koo, nna' Tanuaang Meekung teing-koo piampario' bane Ju'deeinge. ⁴⁶ Ai' teinge tee oovuning karai kareaama Kumponing daangampaako taaravaaru!. Teketa Piitai siraka'antavuma aa'puu!, ⁴⁷ "Baie orokovuripeu' aing ntong-koo minkie meeka'anta-koo? Ai' aing teing Tanuaang Meekung nkavaining nii'pina' nari!." ⁴⁸ Ee'noko teie botovuru'nung ntong-koo minkiarira meeka'antavarri'naang Jiisuu' Karistoo' bakaang miring-koo. Teketa teinge Piita dateau' nii'ning doong nari' otoroo'naang tampaama.

11

*Piitai Ba'marang Nauvuru'na' Kumponinge
Ju'deeing Biraankevuru'na'koo*

¹ Enang tee Ju'deeinge Kumponing bakaang kara nkavaio' taaravau'nung kara okovuri nkanukai ee'noko ookara baitoariko'ninge Judia'nupoonge. ² Tee'koo Piita Jerusalema'aape toroario' teinge dopa' toto'koo purimpariko'navitue tuutunampau', aa'paama, ³ "Da' aming-koo teing ninka dopa' napu'ariaing ninka pava-koo bera nari' taamanirieeng?" ⁴ Teka Piitai ookara kapoo' okora'keta nkoaru'na' nauvurima siraka'antavuu!. ⁵ Aa'puu!, "Ning

teke Joopa'navuntu'koo kunsimarama o'noi nii'naung-koo bere'marara kapoo' pankaing baarong-pina' sivere'ari paning-eta depeto siarako karenauomo kunku'doi'koo bi'ari noone-pina' ooantu'. Ee'noko tee ning-anko siaru'.

⁶ Bera tee-koo ookama kau' karenauomonanka ooarantu', nii'ning iirankesi'nanka, ee'noko boru'nanka ee'noko barennanka auvi'aukooning. ⁷ Ee'noko ninge aurong taaravantu'

aa'muko, 'Piita, donkonira tavera maa'eai.' ⁸ Teka ninge aa'pantu', 'A, Ovoring, temu'keta koonto' aing kapoo' ee' oro'ke ning karang komuaruu'nung, ai' aing teing ku'mi'po'ning, orokoari otong nii'koo Ju'nupoong-koo.'

⁹ Ee'noko teie auronge napo' kemu'kana' paning-eta karoma maku'muma aa'puu!', 'Aming kapoo' Kumponinge kiiroraa'antavuing dake ku'mi'po'ning tampema poore'eauka!.' ¹⁰ Bera tee beemu'pina' nkoario' napo' paning-aape ookutunung deto barampuu'.

¹¹ Ee'noko napo' tenang tee batei-koo beenaumo nantoong Sisaria'keta ning-anko botoaaru'ning porou' te' teva-koo nii' o'noriko'noo'. ¹² Ee'noko Tanuaang Meekunge ning teing ninka nari' merii'naang botomuu' tokoona' noru'marava'. Ee'noko aing nii'maikorori' ~narung-taa ni'ninka nari' nanampiru' bera te' tee naning ning bokumu'u'nung bakanava-koo tumariru'.

¹³ Ee'noko teie naumuru' tee' koosinung bakanava-koo pora tee-anko donkonui'oovuu'na' aa'puma, 'Joopa'aape botoraravai Saimoni', tee Piita tampaamaung boku-koo.

¹⁴ Teie ee'narai siraka'antaruu'naang tee doorenang da' ee'noko dakanava-kooning nari' domantariaina'koong.'

¹⁵ "Teketa ninge kara tutumpanko tee Tanuaang Meekung tee teing-koo siaru' tee' nii'koo tutuntomai nkaoaru'na' nari'.

¹⁶ Ee'noko ninge norunoru'antu' tee kara Ovoring bakaang ee' minkuvuu'nung, 'Jooni Minkinarai tee masika' tamung ntong-koo minkirurima meeka'antaruriko', teka dii' teing Tanuaang Meekung ninka meeka'antarariaining.'

¹⁷ Kumponinge tee, nii'ke Ovoring Jiisuu' niikaang domang-anta tero Pako'pari'nii' masika'antavampirio' tee bakaang Tanuaang Meekung nii' amuru'na' aing avurio' tasi'pamira ning arekee'koo ninka mosii'marapeu' Kumponing bakaang pia toto'pansitaa!"

¹⁸ Tenang teinge tee taaravaara teing dooroomparira Kumponing pankaing-antavaau' aa'paama, "Ju'deeaing doma turero'puringe Kumponinge bere'arira domamparii'naang."

Teing Jiisuu' Siompaako'ning Tutung Miring Kiristiani' Tampaaru'na'

¹⁹ Tenang tee Sitiveni tavaara manki' avu'antavaario' Karistoo' bakanavitu-koo nii'ning avitoitoi mmariau' akovitu otoromanairue bera aa'ning-koo basiariru' Ponisia-nameensi', Saiparasi-namui' ee'noko Antioko'navuntu'. Nka Kumponing bakaang kara Ju'deeaing-koo sira'paava' bii'ka Ju'nupoong naing naueeko'. ²⁰ Teka teing-koo nii'ning Saiparasi ee'noko Sairini-nupoong-koo teketa mmariaama Antioko' berora teke sira'pau'

KARA OKOVURI NKANUKA 11:21 liv KARA OKOVURI NKANUKA 11:29

tee kara Ovoring Jiisuu'koong oovuning-koo Kiriki'navitu-koo. ²¹ Ovoringe teing aa'na' pakuvuriko!. Ee'noko karingai nantoonge masika'antavaarima Ovoring-aape bere'ariko!.

²² Teketa teinge dootuu'nupoonge Jerusalema' otoroko'ninge taaravaara Banabasi Antioko'aape botoau!. ²³ Bera Banabasi te' basiarara Kumponing bakaang piaa teing-koo oovura dotuaru', ee'noko tautauvuru' teing ookara tee' nari' kake'iilariri otoromaatoo'naang, Ovoring-koo pinka'ariri, avutevu'aria!. ²⁴ Ai' tee tee naning tampara, Tanuaang Meekunge ee'noko baitoi maanto'ke. Ee'noko teketa pankavitu bere'arira tapo'ariru' Ovoring-koo.

²⁵ Tee'koo Banabasi napo' Taasus-aape beu' Soolo besi'uma. ²⁶ Ee'noko oovura Antioko'aape toroaretu!. Ee'noko namare'koo ookutunamare'koo teing mmau' dootuu'nupoong teke otoroko'ning nau-antavaarema nari' otorou'. Bera teka ee'noo'ka Antioko'navuntu'koo tutuna' teing Karistoo' siompaako'ning Kiristiani' tampaaru'.

Antioko'nung Dootuu'ke Jerusalema'nung Dootuu' Pakuvuu'na'

²⁷ Enang tee tee batei-koo nii'ning nakaro-nupoong Kumponing bakaning Jerusalema'keta depeto porou' Antioko'aape. ²⁸ Ee'noko narung teing-koong miring Akabas deto donkonura peera pankaing ookutunung kansi'koo dama'ke tavo'aravaing sira'puu' Tanuaang Meekunge nauvuiio!. Tee aung tee tavo'aru'nung dama'ke tenang ovo'ma' miring Kalaudias otoko'nang. ²⁹ Ee'noko teinge Karistoo' sionukai tee'

taaravaara teing bii'maikorori' Judia'nupoong pakuaarii'naang ee' matauau': ookarai mooni' bii'ka makosina' naro' oosiaavai teing paku-koo. ³⁰ Bera oosiaara Banabasi ee'noko Soolo botoaaresio' Jerusalema' Karistoo'koonavitu-koo urantanuka-anko tavo'uretu'.

12

Eeroti'ke Jeemisi Tavura Napo' Piita Dai'uu'na'

¹ Tenang tee batei-koo tee daurarong~ Eeroti' botoario' nii'ning dootuu'nupoong-kooning dai'aaru' oraka' nkaoaarii'naang. ² Bera aa'nou' Jeemisi tee Jooni bataata, Eeroti' botoario' bainatue dupisi'au'. Ee'noko teing ovontung Ju'nupoong Jiisuu' turampaako'ninge tampa' noru'au'; ³ Teketa Eeroti'ke teing dotuariko oovura napo' Piita dai'koo botoaru'. Aung tee tenang Baari'koong~ Paroro, taamang berete' iisiropa-koong nkaoaako'nang. ⁴ Ee'noko tenang teie moo'ura tee kiimatanava-koo sipuu' piatooronuka-koo kareviturie karenauumona' paarieema tanatavaava'naang kiimatanava-koo. Teketa Baari'koong Paroro bakearako nantoong-anko be'antavuu'naang noru'uko'. ⁵ Tee'koo Piita tee kiimatanava-koo teka tareaako', teka teinge dootuu'nupoonge kunsi ivekung nkoevau' Kumponing-koo.

Koosinunge~ Piita Sing-antavuu'na' Kiimatanava'keta

⁶ Teketa te'mung ee'na'mung muunga teie Eeroti'ke nantoong-anko tavo'uu'naang tampuko'na'mung Piita tee aatui otoko piatoorora-koo~ kenaankara-koo meu'ke

kevintai sieenai dai'ari. Ee'noko nii'ning tareariko'ning kiimatanava-koo karanaange donkonai tanatavariko. ⁷ Bera tee ta'nina' Ovoring bakaang koosinung teke oro'paru' ee'noko arakai arakavuu' tevaro. Ee'noko Piita teka mato'nang-koo tanko'puma tantevura aa'puu', "Iri'narung daa'daravai." Ee'noko teing sieenaning doonko dua'aretu' bireng-eta. ⁸ Ee'noko koosinunge napo' aa'puu' tee, "Baarong tokorarara boonamante~ si'daravai." Ee'noko tee' nkoario' koosinunge Piita aa'puu', "Mononopa' kuruntarara siomeai ning." ⁹ Ee'noko danto siaru' siompui tee. Teie tee masika'antavua' tee kapoo' koosinunge nkovuu'nung, tang nii'naung-koo bere'ari noone-koo nanuu'nung-pina' noru'uma. ¹⁰ Teketa tee tenaanka tutuna'nung ee'noko kenaanka-nung tanata nkora divu'aareta aini-koong ku'nung otoinoo' basiaretu' osi pankamono-aape be'doma. Ee'noko tee tee ku'nung baka daate'ario' tenaanka siaretu' danto dama'du. Bera navunge danto bereta koosinunge teka namu'ke sipuu' tee.

¹¹ Ee'noko Piita-koo tenang onou pokoa'a'puu', "Emu' koonto' tasi'parsing aung tee Ovoringe bakaang koosinung botovuing ning domamuu'naang Eeroti' bakaang bireng-eta ee'noko bakaning oraka' nkonanka ning-koo basi-antavuko Ju'nupoonge ooaava'naang nempariko'ning." ¹² Tenang tee tasi'parara Piita Meeri' bakanava-koo beu', teni tee Jooni Maaka' bauko, te' ee'noo' nantoong karinga oosiarira kunsiariko'noo'. ¹³ Ee'noko tenang teie karanaang-koong ku'nung kopikopi'uko nani

nerai'na' bautara miring Rooda'ke taaravura oo-koo pou'. ¹⁴ Bera Piita-koong aurong tasi'pura dotuarama karanaang daate'ua' kuung-aape kua'pari bera nauvurima aa'puu', "Piita karanaang-koo dama'due donkonui otong." ¹⁵ Nka teinge aa'pau' teni, "Da' aa' pa kanu'daring." Teka teni deravarako teinge aa'pau', "Tee aa' bakaang tanuaang pa." ¹⁶ Teka Piitai tee' nari' kopikopi'uko'. Ee'noko tenang teinge daate'aama Piita ooaara tee ta'ninau'nung. ¹⁷ Bera dooroomparii'naang birenge orokovurira teie siraka'antavuu' Ovoringe kiimatanava'keta po'antavuu'na'. Ee'noko aa'puu' Piitai, "Aung Jeemisi bakanamiring naueriai ee'noko teing nii'ning nii'maikorori'." Teketa tenang tenkenura oovunamono-koo beu'.

¹⁸ Tenang tane'puio' tee teing piatooronuka oki'noo' biru'aria' Piita paa'aru'nung-koo. ¹⁹ Ee'noko tenang Eeroti'ke besi'uma oovuarura teing tare-nupoong tuutunampurirai'nange tavaarima dupisi'aarii'naang botoaru'. Teketa Eeroti' Judia'keta Sisaria'aape doonko bera teke otou'.

Tee Daurarong~Eeroti' Oraka' Boo'paru'na'

²⁰ Tenang Eeroti' teke Sisaria'ke otoko Taia'nupoong ee'noko Saidoni'nupoong naro' naro'arira nii'ning nantoong Eeroti' pinau-antavaava'naang botoaaru', ai' teie Eeroti'ke tee teing aing kemonora osi pankeng aa'na' munte'uri otoko'nung. Ee'noko teing mooa-antanuka porora tutung narung tee Eeroti' bakanava tanatavuko'nung miring Blastus tampa' karavaama mooa-koo eentavariru', ai'

teing teing biikaang taamang tee daurarong bakanoo'keta nkavaako'ning.

²¹ Bera tee teketa te'mung doong miru'uu'na'mung makotuu'nang Eeroti' nepu'ari daurarong bakanoo' ba'nani'doma ba'nanura boo'antana' daankiaru' teing-koo nantoong-koo. ²² Ee'noko teinge bokiaama aa'paako', "Narung ee'nara kumponing bakaang-pina' auromparamaaang, naning-pina' deea!" ²³ Teketa namu'ke Kumponing bakaang koosinunge~ teka tavuu' tee, bakaang daangang Kumponing-aape pare'uaruio'. Ee'noko domang ninka otoko kiki'ke puampaako boo'paru'.

²⁴ Ee'noko teketa tee Kumponing bakaang kara nepu'na' deto aa'na' dupura beremparu'. ²⁵ Ee'noko tenang tee batei-koo Banabas naanka Soolo Jerusalema'keta toroaretu' mooni' tavo'uretu'noo'keta, tee Jooni Maaka' bokuvuresi.

Paula'ke Avora'tevora'koo Jiisuu' Bakaang Kara Sira'puu'na'

13

(13:1-21:14)

Banabasi naanka Soolo Botoaaretu'na' Doore-nang Tampara Berempuree'naang

¹ Enang tee teke Antioko'ke dootuu'nupoong-koo nii'ning nakaronuka ee'noko nau-antanuka otoroko'nung, aa'noko Banabasi, Simioni' nii'noo' Mutaanu' tampaako', Lusias Sairini-nung, Maneien, tee ovo'ma' Eeroti' ninka nari' panka'paretu'nung, ee'noko Soolo. ² Tenang teinge Ovoring daangampaako ee'noko

bakaang piaa besi'ai unkumoariko Tanuaang Meekunge aa'puru', "Banabasi naanka ee'noko Soolo taapo' tonta'memuriai tee nko-nko ninge botoampetu'nung nko-koo."³ Teketa unkumoarima kunsiarikotaa' teinge tanka' pante'aareta botaaretu' tenaanka.

*Banabasi naanka Soolo Saiparasi-namui'aape
Bereko Daankiaretu'na'*

⁴ Tee'koo Tanuaang Meekunge botovuresio' tenaankai Jooni Maaka' bokuvuretu' teie pakuvuree'naang. Teketa Selusia-navuntu'koo pirung-aape danto berora Saiparasi-namui'aape aarerie~ berou'; ⁵ Tenang Salamisi, Saiparasi-koonavuntu'koo basiarira tenaankai Kumponing bakaang kara daankivuretu' pava dootuu'nanka Ju'nupoong biikaning-koo.

⁶ Tenang teinge temui' ookutunamui' opai daankiaarima nanaara Paaposi-navuntu'koo basiarira teka teinge naning narung nankai'nung kune'au', Ju'nupoong-koong daang Kumponing-etaing nakaronara tamparako'nung miring Baajiisuu'. ⁷ Temui'koong ovo'ma' ninka nari' otoreko'nung miring Sesias Paulus, tee naning onou-po'nung. Tee ee'nara botaaru'nung Banabasi naanka-koo Soolo Kumponing bakaang kara taara-koo piavoma. ⁸ Teka teie nankai'narai, miring Baajiisuu'ke, nii'noo' Elimasi Kiriki'na'koo, teie turampuretu' Banabasi naanka Soolo, teie ovo'ma'ke Jiisuu' masika'antavu'neeng-koo.

⁹ Teka teie, Sooloi, nii'noo' Paula' tampaako', Tanuaang Meekunge maanto'ui aa'na' naapu

narung oovuma aa'puu', ¹⁰ "Da' aung Sietani' bauring, da' tee karenung ookara kapoo' koonto'nanka-koo, tosinankai ee'noko oraka' nkonankai maanto'. ¹¹ Ee aung, Ovoring bakaang kara mare'koo bakeraravaruko da' tee Ovoringe enang taruko kaputu'darara ookiaroo'naang nii'ning batei-koo; duaa'koo ookiauka'nunge." Teketa tenang namu'ke kamo'ke dako'ura mutaanampuu'. Ee'noko nantoong tee bireng-koo kompai siong-antavai nanaavaining besi'urima nanuu'. ¹² Tenang teie ovo'ma'ke tee kapoo' nkoaru'nung oovura ta'nimparara masika'antavuu'. Asikovuu' Ovoring bakaang nau-anta-koo.

*Paula'naanka Banabasi Mintoomparetu'na'
Nii'nung Antioko'ke*

¹³ Teketa tee Paula' dovang aarerie tenkenau'nung Paaposi-eta teketa Peek-a-navuntu'koo basiariru' Pampilia'nameensi'koonoo'. Ee'noko Jooni Maaka'ke teka sipureta Jerusalema'aape toroaru'. ¹⁴ Teka tenaanka daanto tankinureta Antioko'navuntu'koo basiaretu', Pisiria-nameensi'koonoo' te!. Ee'noko Doong Uaana'mung tenaanka Ju' biikaang pava dootuu'nava-koo bereta ba'namparetu'. ¹⁵ Teketa teinge dootuu'nava-koo pankenge Daari Meekung-koo bere'aara Moosesi-nung boto-koo ee'noko urikupoong Kumponing-etaing nakaronuka biikaang dariraari-koo deeruaara tenaanka-koo botoarema aa'pau', "Dee' nii'marang-koonaanka, dee'ke tautau nantoong domang kuaa'anta-koong oto'deruresing deeko' minkuereai."

¹⁶ Teketa Paula' deto donkonura bireng toonuma aa'puu', "Dii' nantoong Isireeli-nupoong ee'noko dii' Ju'deeing Kumponing nari' aroo'erimaing taarameriai. ¹⁷ Tee ee'nara Kumponing aing nantoong Isireeli-nupoong biikaange niikakatauro bakaning miru'urira biurukaa' naro'ka pankaing-antavuru' tenang teke Iisipi'ke damisimainku otoroko'nang, ee'noko bakaang iri' oro'antavui teketa' tonta'uru'. ¹⁸ Ee'noko mare' karenaumo kivora-koo tarevuri nanuko' teke mee'bora' sirakamaa'koo. ¹⁹ Ee'noko tenang ~kenaanka-taa muu' tavurima opurira Keenani-nameensi'koo teie teing barevuri oko-antavuru' tee temeensi' tankaampurira. ²⁰ Aung tee karenaumo daaku'keta naruaape mare'koo kuunge nkoaru'nung. Ee'noko teketa simpe' nkonanka~donkong-antaevuriko' bera Samuela'koo basinoo', tee ee'nara Kumponing-etaing nakaronara.

²¹ "Teketa teing daurarong-koo eentavariko Kumponinge Soolo daurarong deeng-antaevuru' karenaumo kivora mare'koo, tee Kiisi baurung, Bensimani bakanamuiaang-koong. ²² Ee'noko teketa tee tonta'ura Deevita' napo' biikaang daurarong deeng-antavuu'. Tee-koo ee'nara-koo Kumponinge kara sira'puma Daari Meekung-koo otoina' aa'puu',

'Aung ee'nara Deevita', Jeese' baurung, enang ooansing tee naning nkaang domang ninka nari' onouaramaung. Tee ee'nara ookara nkaang pia siompui nkovaing.' ⁽¹⁾
Samuela' 13:14; 16:13; Kena 89:20)

²³ “Aung ee'nara Deevita' baurukaa'keta Kumponinge po'antavuu' Isireeli-nupoong-koo tee Domang-anta, Jiisuu', maraka-antavuu'na'.

²⁴ Jiisuu' mme' poaruko Joonie bere'arira ntong-koo minkiarira meeka'antavaraii'naang daankivuriko' ookara nantoong Isireeli-nupoong.

²⁵ Ee'noko tenang Joonie bakaang nko-nko bakevuma aa'puu', ‘Dii'ke ning baa-pina' noru'merimang? Ning aa' tee Domang-anta nemperimaung deea', teka ning-koo dama'ke pomaang tee, ning aa'na' apoo'mui doongetaara~ deempari. Tee ee'nara pokobakei tampa'taaraveriai.’”

²⁶ Tee' nari' Paula'ke daankiarama aa'puru', “Mmarang ee, Eebaraami' baurukaa'kooning, ee'noko dii' Ju'deeing Kumponing nari' aroo'erimaing aa'dampimang: Nii'koo ee'ning-koo doorenang tee-koong domamuriaing-koong botoario' pou'nung. ²⁷ Teing nantoonge Jerusalema'nupoonge ee'noko biikaning pankenankai tasi'paavaruu' tee Jiisuu', teka tee boo'koong kiimata tampau'noo'koo teinge tee dupe-antavau'nung tee kara urikupoong Kumponing-etaing nakaronukai daariau'nung ee'nara deeruampimaung ookara nko-nko-ituaana'munanka-koo. ²⁸ Teka tee bane okora' boo'anta-koo makosina' ooaavarura teinge Pailati' nia'au'nung tee botoarako dupisi'aava'naang. ²⁹ Ee'noko tenang dupe-antavaara tee ookara Daari Meekunge tee-koo minkuvui otointing teinge depeto siau'nung teieta koi'keta ee'noko kuvi dako'doma dako'au'. ³⁰ Teka teie Kumponinge boo'keta daa'uu'. ³¹ Ee'noko

mmau' doong-koo oro'paru' teing-koo tee ninka porou'ning-koo Kaaleli'keta te' Jerusalema'. Teing ee'ning enang batei-koo bakaning sira' nkonuka deempariri otorong nantoong-koo.

³² "Ee'noko nii'ke tee doorenang tampara po'antarerorompimaang aung anaare: Tee ee'nara Kumponinge maraka-antavuu'nung teing-koo urikupoong niumaraang-koo enang tee Kumponinge dupe-antamemuring nii'koo biurukaa'koo Jiisuu' domang-antavura. ³³ Tee' nari' Daari Meekung-koo daariari otoina' teke kevuranavu-koo Kena-koo Tee Pako'pari'nii' tero miru'uma aa'pumanavu-koo:

'Da' tee Nnuring. E'mung tee ninge daa'dansing.'

(*Kena 2:7*)

³⁴ Ee'noko boo'keta domang-antavuu'noo'koo tee' ee'na' napo' dera' aapearavauka'na'koo ee' daari-ari otong,

'Teing biraankenanka meekeng Deevita' maraka-antavantu'ning masika' dii' arompiaing.'

(*Aisaia' 55:3*)

³⁵ Napo' nii'navu-koo minkuvuma aa'puu':

'Dake taura'peauka'nung tee dakaang naning meekung dera'koo.' ^(Kena 16:10)

³⁶ "Nii'ke tasi'pampiri otong Deevita' baka tee' minkuarava', ai' Deevita' tee Kumponinge miru'uu'na' bakanavarang-koo nkoarara tee boo'pario' tee baumaraang ninka nari' dako'au' ee'noko teke dera'ou'. ³⁷ Teka tee Jiisuu' Kumponinge daa'antavuu'nung tee dera'oa'.

³⁸ "Tee'koo dii'ke mmarange noru'eriaing tee aung ee'nara narung-koo dii'ke orara aarumo-ita tonta'anta nkaveria'naang daankirampimaang.

39 Ee'noko teie narunge ookara kante masika'antavaavaining tonta'antavuri otorong ookara kapoo'nanka-itaa dii' Moosesi-nung botoi tonta'antaruriarupeu'ning-eta. 40 Tarerariai kapoo' Kumponinge teing urikupoong nakaro-nupoong karantavuriko minkuau'ning dii'koo po'neenga, aa'pau'ning,

41 "Ooveriko dii' benkemerimaing, ta'niniri karakararerarima dooriaining, ai' ningee tee diikaning doong-koo kapoo' masikung nkoampaing, tee kapoo' dii'ke tee koonto' masika'antaveriauka'nung bane naninge pukevui naururiko deeko!'" (*Abakaka 1:5*)

42 Teketa Paula'ke daankinang bakevuko ookara dootuu'nava-itaa siarima nii'ninge aa'na'nia'au' teing aing kapoo'nanka napo' nii'na'mung Doong Uaana'mung dankivurii'naang. 43 Teketa tee dootuu'nava-koo minkunaavariru'noo'keta siarira mmau' nantoong Ju'nupoong ee'noko teing Ju'deeaing nari' dootuu'ariko'ninge siompaaretu'nung Paula' naanka Banabasi. Ee'noko tenaankai Kumponing bakaang piaakoo pinka'ariri otoroo'naang tautauaarema nauaaretu'nung.

44 Teketa daunung-koo Doong Uaana'mung dapi' ookara temono osi pankamono-kooning naro'ariru'nung taara-koo tee kara Ovoring bakaang. 45 Teka teinge Ju'nupoong-koo pankenge nantoong karinga ooaarira mamairoi maanto'urira papuraanka'au' tee kara Paula'ke minkuvuu'nung poore'aama.

46 Ee'noko Paula' naankai Banabasi aa'na' nari' minkuvurema aa'puretu', "Kara Kumponing

bakaang makosi dii' tutung nau-koo, teka dii'ke dimpa'ering-koo ee'noko domaang oparavauka'nung-koo makosina' deea'na' simpe'dariring-koo, nee' makosi teing-anko Ju'deeaaing-anko toromarema meraing. ⁴⁷ Ai' Ovoringe tee Daari Meekung-koo kuunge Karistoo' minkuvuma aa'memuru'nung,

'Da' tee ninge donkong-antaransing araka deentari otoo'naang Ju'deeaaing-koo dake domang-anta tavo'ee'naang tokooning-koo isipo'ning-koo aung-koo kansi'koo.'"
(Aisaia' 49:6)

⁴⁸ Ee'noko tenang teinge Ju'deeaainge tee aung kara taaravaara teing dotuarira pankaing-antavau' tee Kumponing bakaang kara, ee'noko teing makosining Kumponinge tero miru'uru'ning domaang o'paa' nka-koo teinge masika'antavau'. ⁴⁹ Ee'noko Ovoring bakaang kara teketa beremparu' ookutunairuko temeensi'kooning-koo. ⁵⁰ Teketa teinge Ju'nupoong-koo pankenge tee osi pankamono-koo ovontung donkaang ee'noko maniku' Kumponing-koo mee'du'piariri otoroko'ning onou orari-antavaaru' maroita Paula' naanka Banabasi oraka' nkooaree'naang, ee'noko tee' nkooarema bata'aaretu' biikanairu-eta. ⁵¹ Ee'noko tenaanka da'mong tankavaretu' kau'keta teing nau-anta-koo biikaang oraka'nko teing-koo toroaraa'naang. Teketa Aikoniami'navuntu'aape beretu'. ⁵² Ee'noko Jiiusu' sionuka doturotu ninka Tanuaang Meekunge maanto'uru'.

14

*Paula'naanka Banabasi Aikoniami'navuntu'
Basiareta Nkoaretu'na'*

¹ Teke Aikoniami'navuntu'koo tenaanka pava dootuu'navo-koo napo' tumparetu' Ju'nupoong biikanava-koo, ee'noko teke tee' nari' aa'na' daankiaresio' nantoong karingai masika'antavau' ookavitura-kooninge aa'ning Ju'nupoong teing Ju'deeasing nari' dootuu'ariko'ning. ² Teka teke nii'ning Ju'nupoong-kooning Karistoo' masika'antavaavaruko'ninge siingoravaarima akoing noru' orari-antavaaru' teing baitonupoong munte'koo. ³ Teka tee'koo tenaanka pankaroong otoretu' teke dera-antavuresi tee minkunaa Ovoring bakaang piaa-koong, ee'noko Ovoringe tee minkunaa masikee-anta-koo taa'ni'antananka ee'noko ta'nimpaarii'nanka nkovuree'naang avuretu'. ⁴ Ee'noko nantoong temono osi pankamono-kooning meu' tankaampariru', aa'nou' nii'ning Ju'nupoong ninka deempariru' ee'noko nii'ning kara-okovuresi-nkara ninka deempariru'. ⁵⁻⁶ Teketa tenang aa'nou' Ju'nupoong ee'noko teing Ju'deeasing nari', biikaning ovontung ninka, tenaanka oraka' nkoarema kapange too'paarema dupisi'koo mau'aareko taaravareta koo'aretu' nii'ning osinairu-koo aa'ning-koo Liisira' ee'noko Deebi, Laikonia'nameensi'kooning osi pankeng-koo. ⁷ Ee'noko tenairu-koo daankivuretu' tee doorenang tampara.

*Liisira'nupoonge Paula'naanka Banabasi
Kumponinka tampaaretu'na'*

⁸ Teke Liisira'ke naning narung ba'nanui otoko'nung kau' doota, ponto'aru'noo'keta nanuaruko'nung. ⁹ Teie Paula' karoko taaravuu', ee'noko Paula'ke naapu narung oovuma tasi'pura masika'antavui taarevoaing-pina' noru'arako aa'na' karoma aa'puu', "Deto koontari donkoniai." ¹⁰ Ee'noko deto dinkitoo'arara donkonura nanuu'.

¹¹ Ee'noko tenang nantoong karingai ooaara tee kapoo' Paula'ke nkovuu'nung teing deto bokiaama biikana' Laikonia'na' kareaama aa'pau', "Tenaanka niükanaanka kumponinka tee e'mung siaresing naning-pina' oro'paresi."

¹² Ee'noko teinge Banabasi Sius tampau', ee'noko Paula', kara bauko deemparako Eemis tampau'. ¹³ Ee'noko teie Sius-koong piristi'ke, bakaang boontunava te' osi pankamono-koo be'doma otoko' aa'nunge iioo' tuumpura boromaka'nanka-koo pampurira karanaang bi'uru' osi pankamono-koo tuntoma, ee'noko nantoong ninka boontunamparii'naang piavoroko'.

¹⁴ Ee'noko tenang kara-okovuresi-nkarai Banabasi naankai Paula' oovureta tenaankai beekaning mononopa'nanka kurumparetu'ning dere'uretu' orokoarema. Ee'noko teing nantoong karinga-aape kua'paretu' bokurema aa'purema, ¹⁵ "Ee aing, aung aming-koo ee' nkoverimang? Nee' tenaanka naninka dii'pina' nari' oro'ka, dii'koo doorenang tampara po'antavampesinaanka dii' bere'darii'naang teing-eta aing-eta kapoo' tamunsi'ning-eta Kumponing domantoo'aape, tee ee'nara paning ee'noko kansi' nkovuu' ee'noko pirung ookara

kapoo' kuung otoromaing ninka nari!. ¹⁶ Tero urikavarang-koo teie tee taura'puru'nung ookutuning amutemurii' nantoong avitoitoi piavoroaina' siompaava'naang. ¹⁷ Teka tee bane tee' nkorurira teie koonto' si'duria' taa'ni'antavari, ai' teie tee tampa' nkorurimaung apo' dovang arurima paning-eta, bateinananka ookara kapoo'nanka tampa' sinampumaing arurikoo' ðiikaang domang unaa-antarurima taamang tovange ee'noko doturotu." ¹⁸ Tee' nauaareta teie aunge karai kakau bere'antavaaretu' teing nantoong tenaanka-koo boontu-koo piavoroko'ning.

¹⁹ Teka teing Ju'nupoong turampaareko'ninge Antioko'keta ee'noko Aikoniami'keta porora nantoong noru' bere'antavaario' teinge Paula' kappange too'pau' ee'noko osi-koo dama'du baram-paara dua'au' boo'paru'nung-pina' noru'aama. ²⁰ Teka tenang Karistoo' sionuka tee koroai tee-anko poroio' tee deto donkonura osi pankamono-koo napo' tumparu', ee'noko dauna'mung Ban-abasi ninka nari' Deebi-aape beretu'.

*Paula'naanka Banabasi Toroarema
Dootuu'nupoong Puring-antavaaretu'na'*

²¹ Teketa tenang tenaankai doorenang tampara daankivurema teke Deebi-navuntu'koo nantoong karinga Karistoo' sionuka deeng-antavaaretu'nung. ²² Teketa tenaanka Liisira' ee'noko Aikoniami' ee'noko Antioko'aape toroareta puring-antavaaretu' teing Karistoo' sionuka biikaang masika'anta-koo, tautauaarema tee' nari' masika'antavariri otoroo'naang

ee'noko aa'paarema, "Bakei teing kapoo' manki' mmau'nanka kune'ampima Kumponing bakaang muu'koo tung-koo makotumpii'naang."
23 Ee'noko tenaankai dootuu'nupoong-kooning urantanuka miru'aaretu' osi kante-koo, ee'noko kunsiarima unkumoariri Ovoring-koo sipaareko' masika'antavaako'nung-koo.

24 Teketa tenaanka Pisidia-nameensi'ke tankinureta Pampilia'nameensi'koo basiaretu'.

25 Ee'noko tenang Peek-a-namono-koo kara sira'pureta, Atalia-navuntu'aape danto beretu'.

26 Ee'noko teketa beekaang nko-nko opureta Antioko'namono-aape aarerie toroaretu', te' ee'noo' tutung Karistoo'bakanavitue Kumponing-koo sipaaretu'noo' pakuvuree'naang tee nko-nko nkovureko.

27 Ee'noko tenang te' basiareta tenaankai ookara dootuu'nupoong naro' oosiaaretu' ee'noko siraka'antavuretu' ookara kapoo' Kumponinge nkovuu'ning tenaanka ninka, ee'noko napo' tee' Kumponinge taung nkovuu'na' teinge Ju'deeainge nari' masika'antavaava'naang.
28 Ee'noko tenaanka teke pankaroong otoretu' Jiisuu' sionuka ninka.

15

*Dootuu'nupoong Kaka'dekeariru'na'
Jerusalema'ke Botonanka Minkuaama*

1 Teka nii'ning nantoong Judia'keta depeto Antioko'navuntu' porou' baito-nupoong nau-antavaarima aa'paama, "Dii' dopa' napu'dariarura deeko', Moosesie tampuu'na', dii' teing domang-anta komperiauka'ning."

² Ee'noko Paula' naankai Banabasi taaravureta aa'na' turampaareta tata'eeko'. Teketa Paula' ee'noko Banabasi nii'ning ninka nari' miru'aaretu' Jerusalema'aape deto beroo'naang kara okovuri nkanuka-anko ee'noko dootuu'koo urantanuka-anko aung kapoo' tata'eu'nung-koo nia'kaava'naang.

³ Temono-koong dootuu'nupoonge tee' nanu'koo botoaario' Ponisia ee'noko Sameria'nameensi'ka-kooninge deto dooreaari tankinau' Ju'deeaing bere'ariru'nung-koong doorenang, ee'noko teinge tee' dooreaama aa'na' doturotu-antavaaru' teing bii'maikorori' baito-nupoong.

⁴ Tenang teing Jerusalema' basiariko onkeonke'aaru' temono-koo dootuu'nupoonge ee'noko teing-koo urantanukai ee'noko teing kara okovuri nkanukai. Ee'noko teinge nauaaru' ookara Kumponinge nkovuu'nanka teing ninka.

⁵ Teketa nii'ning Karistoo' masika'antavaako'ning Boto Keperuu'navitu-kooning~ daa'arira aa'pau', "Teing Ju'deeaing dopa' toto'parira deeko' makosiaapeu' domaang otoi oto' nka-koo, ee'noko Moosesi-nung boto siong-koo botoarampiai."

⁶ Teketa tee teing kara okovuri nkanuka ee'noko Karistoo'koonavitu-koo urantanuka naro'ariru' tee aung minkuaava'naang. ⁷ Ee'noko teketa aa'na' tata'eekotaa' Piitai donkonura aa'puru' teing, "Ee aing mmaikori', dii'ke noru'eri otong tero tee Kumponinge ning dii'koo meu'ka miru'muu'nung daankiama'naang tee doorenang tampara Ju'deeaing-koo taaravaara masika'antavaava'naang. ⁸ Ee'noko teie Kumponinge ookara biikaang domang

noru'ui otoinge Ju'deeing onkeonke'urimana' sira'paru'nung Tanuaang Meekung avurima tee' nari' nii' amuru'na'. ⁹ Ee'noko noru' tankatankaang nii'koo meu'ke otoa' aa'noko nii' ee'noko teing, teka nii'pina' kiiroraa'uru'nung biikaang domang masika'antavaako. ¹⁰ Enang tee' noru'erima dii'ke aming-koo Kumponing paaraverimaang Moosesi-nung boto-koo manki' poru'antavererima teing Karistoo' sionuka? Tee ee'nara boto niikakatauroi ee'noko nii'ke naro'ka nka-koo makosi deeaung. ¹¹ Teka nii'ke ee' masika'antavampiri otong nii' niikaang Ovoring Jisuu' bakaang piaae boo'keta moo'muriainge tee' teing-pina' nari'."

¹² Piitai tee' minkuvuio' ookara naro'ariru'ning kapuuariru', teketa Banabasi naanka Paula' barorompaaretu' minkuvureko taa'ni'antananka ee'noko ta'nimpaarii'nanka Kumponinge Ju'deeing-koo meu'ke tenaanka ninka nkovuu'ning-koo.

¹³ Ee'noko tenaanka kara bakeareko Jeemisie karoma aa'puu!', "Ee aing, taarameriaing ning. ¹⁴ Saimoni'ke tee naururu'nung dii' tee' Kumponinge teing Ju'deeing beero'uru'na' teing-koo nii'ning tonta'urira bakaning deempurii'naang. ¹⁵ Ee'noko teke urikupoong nakaro-nupoong Kumponing-etaing biikaang kara nari' makotuu', ee' daariari otoinal':

¹⁶ 'Ovoringe aa'pumaang, dama'ke tee toromarara ninge napo' kaniampaing teva bare-nava Deevita' dootuu'arako'nava pesi'aru'nava. ¹⁷ Pesi'aru'noo'keta napo' kaniamirai'nange deto donkomppampaing

teinge nii'ninge nantoonge Ovoring tasi'maara poroaina' Ju'deeaing ookarai nkaning tamparansi otoininge.¹⁸ Ovoringe tee'puu', teie kansi' pupu'aru'noo'keta ookara kapoo'nanka nkovuriaina' noru'ui otomaunge.'"
(Eimos 9:11,12)

¹⁹ "Tee'koo ninge ee' simpe'amaang, tee aa' nii'ke pore'antavarampiauka'nung teing Ju'deeaing Kumponing-aape bere'ariaining.

²⁰ Teka daariampima nauarampiaing aing aa'ning nkoaaavaroo'naang, taamang naiaavauka' kumponing tositosinanka-koo darimpaama ku'mi'antavaamaung, kaukauro nkoaaavauka', bio' tutung tavaama ereng dakoaavaung maa'aavauka', ee'noko ereng naiaavauka', Ju'nupoong dii'koo maarevoro'neeng.²¹ Ai' urikavarang-eta nantoong otoromaung Moosesi-nung boto deeruaama aing kapoo'nanka daankiaamaing osi kante pava dootuu'nanka-koo Doong Uaana'mung kante."

Nii' Moosesi-nung Boto-koo Boong O'atoriaung Tampaama Daariau'na'

²² Ee'noko tenang teinge kara okovuri nkanukai, dootuu'koo urantanukai, ee'noko teing ookara dootuu'nupoonge tamparavaara, aing aa'ning teing-kooning miru'aaru' Paula' naanka ninka Banabasi Antioko'aape nari' nanu'koo: Judasi, nii'noo' Basabas tampaako', ee'noko Sailas, tenaanka teing-koo dootuu'nupoong-koo miring-po'naanka.²³ Karavoto~ ee' daarinii' nkavai be'koo botaaru':

"Dii' teing Ju'deeasing Karistoo'koo baitonupoong aa'ning-kooning-Antioko', Siiria ee'noko Silisia-nupoong-dii'koo tampara tampampimaang nii'ke dii'maikorori'ke aa'ninge: kara okovuri nkanukai ee'noko Karistoo'koonavitu-koo urantanukai.

24 Nii'ankoita nii'ning berora kararaarima pore'antaraariko taaravampiring onou-koo oto' dataveria' otomana' nkoraarima, aa'daarima dii' dopa' toto'darira ee'noko Moosesi-nung boto siomperima Ju'pina' otoriaing. Teka nii'ke nauarampiaruko tee' minkuraari-maung. 25 Tee'koo nii' naro'marira nari' noru'mariru'nung nii'naanka miru'arampira botoarampii'naang dii'anko anaanka ninka nii'ke piaavarampimanaanka ninka aa'noko Banabasi ee'noko Paula'; 26 Aa'naanka niikaang Ovoring Jiisuu' tee Pako'pari'nii' tasi'puresi avorore'a siompuremanaankai, nantoonge mau'aareko. 27 Nii'ke anaanka Judasi naanka Sailas botoarampiring bee'ka napo' karai nauraari'naang kapoo' aunge karavotoi naurarampiring.

28 Tenang Tanuaang Meekung ninka nari' o'rori ee' tampa'na' noru'mariring: Nii'ke kara manki' dii'koo dau pante'ampiauka'nung, teka aing naing aarumo naurarampii'naang dii'ke siong-koo makosi: 29 Taamang kumponing tositosinanka-koo darinii' ee'noko ereng naieriauka', bio' tutung tavaama ereng

dakoavaaung maa'eriauka', kaukauro nkoveriauka'. Aing-eta tonta'dariri otoriaing deeko' tee' tee tampa'.

Makosi otoriko."

³⁰ Teketa tee botoaario' teing Antioko'navuntu'aape doonko berou', ee'noko te' basiarira tee Karistoo'navitu naro' oosiaarira teka tee karavoto avaaru'. ³¹ Ee'noko tenang teinge deeruaara dotuariru' teing tee-koong karai domang kuaa'antavurio'. ³² Ee'noko Judasi naankai Sailas nakaronaankai mmau' kara nauaarema daankiaretu' puring-antavaarema teing baito-nupoong. ³³ Teketa nii'ning batei teke otorora teinge baito-nupoong mooa ninka botoaaretu'ning-anko nanuree'naang tampaarema si'noora'aaretu'. ³⁴ Teka Sailas teke napo' oto'koo piavoko Judasi baka toroaru'. ³⁵ Ee'noko Paula' naanka Banabasi nari' teke otorou' Antioko'navuntu'koo. Tenaanka nii'ning mmau' ninka nari' Ovoring bakaang kara nau-antavarima daankiaariko'.

*Paula' Napo' Daankiarama Nanu'
Tutumparu'na' Sailas Ninka Nari'*

³⁶ Ee'noko nii'ning doong tankinuko Paula'ke Banabasi aa'puu', "Poai, toromareta neekaning baito-nupoong beero'arampeai ookara osinankakoo Ovoring bakaang kara daankiampetu'ning-koo ooarampema otoroina!". ³⁷ Ee'noko Banabasie Jooni Maaka' tenaanka ninka nari' bokuvuresi nanu'koo piavou'. ³⁸ Teka Paula'ke ee' noru'uu', "Aung bokuampearui dei tampa', ai' temu' Pampilia'ka nee' si'mureta pakumurearuu' pore'moreko." ³⁹ Teketa

tata'eereta siivenke'eeretu'; Banabasie Maaka' bokuvura Saiparasi-namui'koo aarerie beretu',
⁴⁰ ee'noko Paula'ke Sailas bokuvura tenkenuretu' teinge baito-nupoonge Ovoring-koo sipaaresio' teie pakuvuree'naang. ⁴¹ Ee'noko tenaanka nanu' tutumparema Siiria-nameensi' ee'noko Silisia-nameensi'ke tankinuretu' dootuu'nupoong puring-antavaarema osi kante-koo.

16

*Timoti Paula' Naanka Ninka Sailas Nari'
 Nanu'koo Tutumparu'na'*

¹ Ee'noko tenaanka Deebi-navuntu' beero'uresi bereta Liisira'navuntu'koo basiaretu'. Teke naning narung Karistoo' siompuko'nung otoko' miring Timoti, nani Ju'koonani baurung Karistoo' masika'antavuko'nani, teka bauma Kiriki'koong.

² Teinge baito-nupoong Liisira' ee'noko Aikoniami'nupoonge tampara tampaako' tee.

³ Teka Paula' Timoti ninka nari' nanu'koo piavora bokuvuu', teketa' dopa' napu'uu' Ju'nupoong osi beero'aariaining-kooning piavoroaru'neeng-koo, ai' ookarai noru'ai otoing tee bauma Kiriki'nung.

⁴ Teketa tee tenang teing osi pankenge nanaama tee kara botonang kara okovuri nkanuka ee'noko Karistoo'koonavitu-koo urantanuka Jerusalema'keta botoariru'na' nauaarima nanaako' teinge siompaava'naang. ⁵ Tee'koo dootuu'nupoong osi kante-koo purimpariru' biikaang baito-koo, ee'noko doong kante mmau'ariko'.

*Paula' Naninge Masedonia'nameensi'nunge
 Bokuvuko Oovuu'na'*

⁶ Ee'noko Eesia-nameensi'kooninge aa'ninge Pirisia'navaro ee'noko Kalesia-navaroi tamung danto tankinau'Tanuaang Meekunge orokovurio' kara sira'koo temeensi'koo. ⁷ Ee'noko tenang Miisia'navaro-koo basiarira Bitinia-nameensi'aape doonko be'koo maroariko teka Tanuaang Meekunge orokovuru' te' be'koo. ⁸ Tee'koo Miisia'keta danto Toroasi-navuntu'aape tankinaara ee'noko ning Luuke' teka kune'mau'. ⁹ Ee'noko teke muunga Kumponinge Paula' nii'naung-koo~bere'antavuio'kapoo'noone-pina' oovuu' naninge Masedonia'nameensi'nunge donkonura eentavararama aa'puko, "A' Masedonia' pora pakumeriai." ¹⁰ Ee'noko tenang tee' oovura namu'ke taung besi'ampiru' Masedonia'nameensi'aape kato be'koong, aa'pampima, "Kumponinge bokumuring tee doorenang tampara teing-koo daankiampii'naang."

Teni Liidia Pilipai-koonani Bere'aru'na'

¹¹ Tee tee teketa Toroasi-eta aarerikoo koinampira koonto' Samoteresia-namui'aape kato meru', teketa napo' dauna'mung Niapolis-navuntu'aape kato meru'. ¹² Ee'noko teketa Pilipai-aape meru'. Pilipai tee osi pankaing Rooma'nupoong okovoroi otoroko'ning-koo Masedonia'nameensi'koo. Temono-koo ee'namono-koo nii'ning doong o'noru'. ¹³ Ee'noko Doong Uaana'mung nii' temono-ita simarira dama'du meru' ntong siong, te' ee'noo' Ju'nupoong kunsiaripeu'noo'pina' oro'noo' noru'ampiri. Ee'noko teke nari' ba'namariri maniku' karavarampiko' teke oosiariru'ning.

¹⁴ Nani nii' taaramuru'nani bakaang miring Liidia, osi Taiataira-nani. Teni baarong karompumaung baavevuko'nani; teninoo' Kumponing-koo dootuu'arako'nani. Ovoringe ee'narai domang daate'ui' tampa' baroromparu'nani tee-koo kara-koo Paula'ke minkuvuu'nung-koo. ¹⁵ Ee'noko tenang ntong-koo minkie meeka'antavarara teni bakanava-koo nari' otoroko'ning ninka tenie nii' aa'na' bokumuru' aa'puma, "Dii'ke ning Ovoring masika'antavansinani noru'merira deeko' nkanoo' pava-koo porira otoriaing." Ee'noko tenie deravari be'antamuru' bakanava-koo.

*Paula'naanka Sailas Kiimata-koo Sipaaretu'na'
Pilipai-nupoonge*

¹⁶ Nii'na'mung tee napo' kunsiroma-aape meriko naninge manikumai kune'muru'. Teninoo' naning nii'ning-koo botovotona'a' otoko'nani ee'noko ma'naang orarai tarampee~antavuko kapoo' nkoaravaining sira'puko', ee'noko tee' sira'puko teinge tareaako'ning moo' pankaing nkavaako'. ¹⁷ Tenie Paula' siompui nanuma bokuma nii' aa'muriko', "Aing nantoong Kumponing Deto Basi bakaning botovotona'a'nuka dii' boo'keta moo'duriaina' nauraarimaing." ¹⁸ Ee'noko mmau' doonge tee' nkoarako' teni. Teka tee-koo Paula' iirau'arara bere'arara tee ma'naang aa'puu', "Ninge Jiisuu' nii' domang-anta-koo tero Pako'pari'nii' bakaang miring-koo da' botoramaang ani-eta bakoraravai!" Ee'noko tenang tee-koo batei-koo bakoaru'.

¹⁹ Teketa tenang bakaninge tareako'ninge mooni' baranavung taung otoaruio' ooaara teinge Paula' naanka Sailas moo'aareta barampaaretu' kara simpe'doma-aape teing-koo pankenankakoo dutakanoo!. ²⁰ Ee'noko tenang te' tavo'aareta aa'paaru' teing kara simpe'nuka~, "Anaanka tenaanka Ju'koonanka. Pore'antamaarima iirang-antamaarikoo' nii' amono-nupoong.

²¹ Anaankai nii'ning aarumo siong-koo naumaarimaang tee nii' Rooma'nupoong niikaang boto toto'pupeu'ning." ²² Nantoong karingai nari' pakueema tuumpiaareko tuutunang~ taaranukai piatooronuka botaario' mononopa' dere'aama kiru'aaretu' tenaanka-it, teketa bana'ke mura'aaretu'. ²³ Ee'noko tenang mmau'namu'pie mura'aarema tora'antavaareta teketa pava kiimatanava-koo sipaaretu'. Ee'noko teketa tee kiimatanava tanata nauaama aa'pau', "Anaanka tampa' tarevereing." ²⁴ Tee' minkuaama botaao' teie kuung-navaro-koo sipuretu' tenaanka ee'noko teka koi'ke kau' ee'noko bireng naro'ke pau'uresi pinka'uretu'.

²⁵ Teketa muunga meu'namang Paula' ee'noko Sailas kunsiarema kenavareko' Kumponing-koo ee'noko nii'ninge kiimatanii'nukai taaravaareko!. ²⁶ Ee'noko tee' kenavaresi otoko ta'nina' u'mi' pankaing pou', pora tee pava ookutunava okora'keta nari' dankampuu!. Tee' nkoarako ookara karanaang daate'aru' namu'ke, ee'noko ookara kapoo'nanka nantoong dai'aaru'ning dapa'ariru'. ²⁷ Ee'noko tenang teie kiimatanava tanatai tantearara kiimatanava-koong karanaananka

daate'ario' oovura bakaang bainatu barampura
 baka tavaraa'naang nkoarako' aa'puma,
 "Ai, teing teing kiimatanuka mmariaining!"
²⁸ Teka Paula'ke aa'na' karoma aa'puu', "Ei,
 Baikeraravauka!" Nii' aing anke o'norimaang
 ookara." ²⁹ Ee'noko tee kiimatanava tanata araka
 nkavai poroo'naang botoarara kuung kua'paru',
 ee'noko avoro'ke dankuranku'arama bera miinge
 keemparu' uro'kanoo' Paula' naanka-anko Sailas.
³⁰ Ee'noko sing-antavureta aa'puu', "Anaanka
 ee, ning arekee' nkamarako Kumponinge
 boo'keta moo'muaing?" ³¹ Ee'noko tenaankai
 aa'puretu', "Da', ee'noko dakanava-kooning
 tee' nari', Ovoring Jiisuu' masika'antaveriko
 domaang moo'duriaing." ³² Ee'noko tenaankai
 Ovoring bakaang kara nauvuretu' ookara
 bakanava-kooning ninka nari!. ³³ Ee'noko
 teie tenang ee'nang muunga bokuvureta
 pentananka duu'puretu', ee'noko tee namu'ke
 ookara bakaning nari' ntong-koo minkiarira
 meeka'antavariru'. ³⁴ Teketa tee teie bakanava-
 koo deto bokuvureta taamang avuretu', ee'noko
 tee bakanava-kooning ninka nari' dotuariru'
 Kumponing masika'antavau'noo'koo.

Paula' Naanka Sailas Simpiri'antavaaretu'na'

³⁵ Teketa tane'puio' teinge tuutunang
 taaranukai~ piatooronuka botoarima aa'pau',
 "Tenaanka siperereriko nanureai." ³⁶ Ee'noko
 teie kiimatanava tanatai tee kara Paula'koo
 basi-antavuu' aa'puma, "Tuutunang taaranukai
 dee' tenkeniree'naang botoaario' porora
 naumaing, enang poreta nanireaing mooa
 ninka." ³⁷ Teka Paula'ke aa'puru' teing

piatooronuka, "Nee' aa' tee teinge sirapo'ka mura'maaresieeng tutung nia'maarea', ai' nee' tenaanka Rooma'koonaanka. Tee' nkomaareta kiimatanava-koo dua'maaresieeng. Enang ee napo' makenge bata'maaree'naang? Tee' makotua'. Teinge bii'ka porora sing-antamaareaing."³⁸ Tenang piatooronukai tee aung kara teing tuutunang taaranuka nauaario' teinge tenaanka Rooma'koonaanka noru'aareta avoreau' teie dauraronge Siisa'ke tavuri'neeng-koo, Rooma'nupoong-koonaanka tamung mura'aaretu'nung taaravura.³⁹ Ee'noko teinge porora tenaanka-anko oraka' nkoariru'noo'koo sira'pariru'. Teketa tenang sing-antavaaretu' tenaanka ee'noko temono-ita tenkenuree'naang nauaaretu'.⁴⁰ Tee tee enang kiimatanava-ita tenkenuretu' tenaanka, bereta Liidia beero'uretu'. Ee'noko teing baito-nupoong ooaaretu'noo'keta domang kuaa'antavaareta teketa tenkenuretu'.

17

*Tesalonaika'nupoonge Paula'naanka Sailas
Tavu'koo Mau'aaretu'na'*

¹ Teketa tee Paula' naanka Sailas Ampipolis ee'noko Apolonia'navuntu'kai tankinureta Tesalonaika'namono-koo poretu' te' ee'noo' Ju'nupoong biikanava pava dootuu'navo otoko'noo'.² Ee'noko Paula' teva-koo tumparara daankiaru' temu'keta nkoarako'na' aarumo siompui;³ Ee'noko beenang doong nko-nko-ita uaaning-koo teke tata'eeko' teing ninka tee Daari Meekung-koong kara-koo, Paula'ke

siraka'antavuma ee'noko tasi'antavurima teing-koo tee nii' domamuri taremuriainoo'koo tero Pako'pari'nii' tee Daari Meekunge tampuu'n'a' baike kune'ura napo' boo'keta daa'aravaing-koong. Ee'noko aa'puko', "Aung ee'nara Jiiusu' ninge sira'pamaung dii'koo tee naning tero Pako'pari'nii' nemperimaung."

⁴ Ee'noko nii'ninge Ju'nupoonge taaravaara masika'antavaara tee Paula' naanka Sailas siompaaretu', ee'noko napo' mmau' Ju'deeasing Kumponing-koo mee'du'piari otoroko'ning ee'noko nii'ning maniku' mmau' nari', ovontunavo.

⁵ Teka Ju'nupoong-koo pankeng mamairoarira nii'ning taarapiikanuka nkavaarira, karika'tapo'aarira tee osi pankaing naampai maanto'antavau', ee'noko Jeesoni bakanava pava putu'au' teinge Paula' naanka nantoong-anko sing-antavaree'naang piavoroma. ⁶ Ee'noko tenang tenaanka ooaarearura teinge tee Jeesoni ee'noko nii'ning baito-nupoong baranta'aari berou' temono tarenuka-anko bokiaama aa'paama, "Aing kansi' ookutunairu apee bere'antavaamaing a' napo' amono-koo poroi.

⁷ Ee'noko anka aunge Jeesonie onkeonke'uri. Ee'noko ainge ookarai niikaang daurarong~ pankaing, tee Siisa', bakaang boto toto'pai kapoo' nkaoamang aa'paama, 'Nii'nung daurarong otong, miring Jiiusu!.' ⁸ Ee'noko temono osi pankamono-kooninge ovooka'nuka ninka oraka' noru'au' tee' taaravaara. ⁹ Ee'noko aa'paaru', "Mooni' tutung siperiko deeko' kiimata-ita tenkeng-antararampii'naang ee'noko tee temurii'

kapoo' nkoverimaung napo' nkoveriaruko deeko'
aung mooni' dama' napo' tororerorompiasing."
Teketa mooni' dua'aio' teinge sing-antavaaru'.

Beeria'nupoong Tampa' Barorompariru'na'

¹⁰ Ee'noko teinge baito-nupoonge te'mung ee'na'mung Paula' naanka Sillas tenkeng-antavaaretu' Beeria'namono-aape, ee'noko Beeria' basiareta Ju'nupoong biikanava pava dootuu'nava-koo kuung beretu'. ¹¹ Teing aing Ju'nupoong teke otoroko'ning biikaang noru' aa'na' daate'nii'nanka teing-koo Tesalonaika'ke otoroko'ning-koo, ai' teinge beekaang kara aa'na' tampa' taaravaako' ee'noko doong kante Daari Meekung-koo minkuaako'ning-koo bii'ka deeruaako' masikanaare oo-koo piavoroma. ¹² Tee'koo teing-koo mmau'ke masika'antavau', ee'noko teing Ju'deeasing-koo ovontung nari' aa'ning maniku' ee'noko donkaang. ¹³ Teketa Ju'nupoonge Tesalonaika' otoroko'ninge taaravau' Paula'ke Kumponing bakaang kara daankivuko Beeria'navuntu'koo, tee' taaravaara te' napo' porou' irikung-antavuriko turang daa'antavaava'naang nantoong karinga-koo meu'ke. ¹⁴ Ee'noko teing baito-nupoonge deempariko'ninge namu'ke Paula' tenkeng-antavau' pirung-aape navunge danto, teka Sillas naanka Timoti teke temono-koo otoretu'. ¹⁵ Teinge Paula' tanatavai nari' nanaako'ninge Aateni-namono-koo basi-antavau', ee'noko Paula' botoaru' Sillas naanka-anko Timoti, nauaareko namu'ke poree'naang tee-anko. Teketa Paula' te' otoko teing tenkenau'.

Paula' Aatenie Daankiaru'na'

¹⁶ Aung aa' tee Paula' teke Aatenie tenaanka Sailas naanka Timoti nempuresi otoiata' kumponing tositosinanka-koong baka-oonanka mmau' teka temono-koo oovurira domang aa'na' karinsi'ou'. ¹⁷ Teketa pava dootuu'nava-koo Ju'nupoong biikanava-koo tumparara teke karai tata'eeko' Ju'nupoong ninka ee'noko teing Ju'deeaing Ju'nupoong ninka nari' dootuu'ariko'ning, napo'baaveroma bema doong kante tee' nari' tata'eeko' te' poroko'ning ninka. ¹⁸ Nii'ninge napo' norukasi'nankai kune'aama tata'eeko' aa'ninge Epikurian-navitu ee'noko Sitoiki'navitu. Teing-koo nii'ninge aa'paako', "Aunge kara baukoi aming minkuvumaang?" Nii'ninge napo' aa'paako', "Nna' aung kumponinanka akovora'kooning biikaang kara daankivumaung-pina' oro'paramang." Aung tee Jiisuu' ee'nara daankivuko tee', napo' boo'keta daa'aru'nung-koo. ¹⁹ Ee'noko teinge moo'aara tee biikanoo' kaka'dekeroma be'antavau' miring Areopakasi, aa'paama, "Naumeriai tee kapoo' nerakamurii' dake nantoong nau-antaverimaung. ²⁰ Ai' dake kapoo' tee damisimaing nii' taara-antamering, tee'koo nii' miru'noo' noru'koo piarmorimang tee-koo kapoo'koo."

²¹ Enang tee teing ookara Aateni-nupoong ee'noko damisimainku teke otoroko'ning kapoo' nii'nung nko-koo piavoroaruu' teka doorenananka taara-koo ee'noko nau-koo piavorou'. ²² Tee'koo Paula' Areopakasi-koo meu' donkonura aa'puu',

"Dii' nantoong Aateni-nupoong, ninge dii' avutevu'dariri aa'na' pareka nkonuka oorampimatoing. ²³ Ai' ninge tankinama tee meekanairu ooankotaa' nii'noo' boonturoma ooansing taa'ni'anta ee'pina' daariari otoko, 'Aung Kumponing tee noru'ampiaung bakaang.' Teka tee naning dii'ke parekaverimaung noru'eria' tee aung ninge naurampimang dii'. ²⁴ Tee Kumponing ookutunung kansi' nkovuu'nung ee'noko ookara kapoo'nanka kansi'koo otoromaing tee ee'nara Ovoring paning-koong ee'noko kansi'koonge, teka teke boontunava naninge kanivumanoo'ke otoaung. ²⁵ Kapoo'koo apuka'paravaunge. Naninge bakaang birenge pakuvuarupeu', ai' teie ee'narai baka ookara nantoong domang ee'noko domaang avurimaunge ee'noko ookara kapoo'nanka. ²⁶ Ee'noko teie tee nii' ookara nantoonanka narung-eta nkomuru' ookutunairu-koo kansi'koo o'norii'naang. ²⁷ Batei miru'memuru' o'norainaroong, napo' o'norainairu bono'memuru' te' o'ori Kumponing besi'ampiaina' aa'pampima, 'Ai' pa taampampima pe'numpampii'naang.' Teka tee tee isipo'ke otoa' nii'koo naruna' naruna', ai' nii' teing tee-koo o'ori domamariri nanampimaang naning-naummuri. ²⁸ Tee' dii'ka diikaninge kena toronukai kena toroaama minkuaamana' aa'paamana', 'Nii' teing baurukaa' masikeng.'

²⁹ "Nii' teing Kumponing baurukaa' deemariri ee' noru'ampiauka': Tee Kumponing tee Koro dovang-koo siliva' ee'noko kapang teka'nii' nantoonge tamung nuuruupiaama matauna'

teka'paamaung. ³⁰ Uriamu' nantoong noru' otoroaruko'nang Kumponinge tamung oovuriko', teka enang tee Kumponinge ookara nantoong ookutunairu-kooning baka narung Kumponing masikung-anko bere'arii'naang botoaring tompimpuri'neeng-koo dama'ke. ³¹ Ai'teie ookara nantoong kansi'nupoong simpe'uriaina'mung tero pinka'antavuu'nung. Narunge naninge teie Pako'pari'uu'nunge~ ookara biikaang aarumo tasi'puitaa' koonto'na' simpe'uriaing, ee'noko nii' ookara tee' nkoaraa'naang tasi'antamuru' tee ee'nara Pako'pari'nii' boo'keta daa'antavura."

³² Teketa tee nii'ninge tee napo' boo'keta daa'anta taaravaara benkenau', teka nii'ninge aa'pau', "Nii' napo' taara-koo piarmorimang tee kara naumering." ³³ Teketa Paula' tenkenuu' teing-ankoit. ³⁴ Teka nii'ning nantoong tee ninka tapo'arira masika'antavau'. Teing-koo nii'nung Daionisias teke kaka'deke-koo narung pankaing ee'noko nani manikuma miring Damaris ee'noko napo' nii'ning nari' tenaanka ninka.

18

Koorin-nupoong-koo Mmau' Bere'ariru'na'

¹ Teketa Aateni-namono sipura Akaia'nameensi'koo pare'arama Paula' Koorin-namono-aape beu'. ² Teka narung Ju'nupoong-koong kune'uu' miring Akuila, ba'aang ninka Pirisila ninka, teenoo' Poontusi-nameensi'koong, dama'ke Itali-nameensi'keta pou'nung tenang teie Kalodiasie daurarong~ pankainge Ju'nupoong Rooma'namono-ita tenkenaava'naang tampurio'.

Ee'noko Paula'ke tering ee'naring oovuree'naang beu'. ³ Tering tering kaandesi tua'urema baavevureko' moo'aama barenanka kanisiaako'. Ee'noko Paula' tering-pina' nari' nko-nko nkovuko'nung deemparako kaandesi tua' tering ninka nari' pakuvurema otorou'. ⁴ Ee'noko pava dootuu'nava Ju'nupoong biikanava-koo Doong Uaana'mung kante bema teke teing ninka tata'eeko' ee'noko teka nii'ning Ju'nupoong ee'noko Ju'deeaing aroo'antavuru'.

⁵ Tenang Sailas naanka Timoti Masedonia'nameensi'keta poresio' Paula' daankinang narung-koo avaru' sira'puma Ju'nupoong-koo tee Pako'pari'nii' domampuri tarevuriainoo'koo nempaako'nung tee ee'nara Jiisuu'. ⁶ Ee'noko tenang teinge nii'ning Ju'nupoonge turampaama oraka' minkuaako tee bakaang mononopa'keta da'mong tankavuma aa'puru' teing, "Enang aa'dii'ka arisirariaing. Kumponinge maromuu'noo' nkanoo' dupeansing. Enang-eta tee ning Ju'deeaing-anko mee'naang." ⁷ Ee'noko dootuu'nava-ita tenkenura naning bakanava-koo beu' miring Sisis Taastas, Kumponing-koo dootuu'arako'nung. Bakanava pavanava dootuu'nava-ita due'ke otoko'. ⁸ Ee'noko Karisipasie teing Ju'nupoong biikanava pava dootuu'nava-koo pankainge Ovoring masika'antavuu' bakanava-nupoong nari' tee ninka. Ee'noko mmau'ke Koorin-nupoonge Paula' taaravaara masika'antavaara ntong-koo minkiarira meeka'antavariru'.

⁹ Ee'noko nii'na'mung muunga Ovoringe Paula'koo oro'parara aa'puu', ¹⁰ "Aroreauka',

sira'peai dooroontarava', ai' ning tee da' ninka nari' o'nong. Naninge da' taruauka'nung da' baikeruu'naang, ai' ning nantoong mmau' oto'memung anke amono osi pankamono-koo nkaning deempariaining." ¹¹ Ee'noko teke tee Paula' namare'keta nautaakaara otou' teing-koo meu'ke tee Ovoring bakaang kara nau-antavurima.

¹² Teketa tenang teie ovo'ma' miring Kaalio' te' Akaia'nameensi' tarevuko'nang Ju'nupoonge nari' tapo'eera Paula' turampaama barampaara tuutunang-koo uro'kanoo' donkong-antavau' aa'paama, ¹³ "Aunge naninge tee nantoong Kumponing-koo daang dootuu'arii'naang aavavurmaatoing botoi orokovui otoina' nko-antavurima."

¹⁴ Teka tenang Paula' karoo'naang nkoarako Kaalio'ke aa'puru' teing Ju'nupoong, "Ee aing Ju', aung kapoo' tuumpierimaung orara nko-nko deeko' nii'noo' naning aa'na' orari-anta-koong deeko' tee ninge aroo'dampiaing dii' taara-koo.

¹⁵ Teka aung kapoo' tee kara-koo miru'nanka-koo ee'noko mirinanka-koo tata' ee'noko dii'ka diikaang boto-koo, ninge simpe'koo piamaa'. Dii'ka simpe'eriaing." ¹⁶ Ee'noko tee' minkuvura teie bata'uru' teing teketa kara simpe'doma-ita. ¹⁷ Ee'noko teketa teinge Siosienis kompau', ee'nara Ju'nupoong biikanava pava dootuu'navakoo pankaing, ee'noko mura'au' teka kara simpe'doma uro'kanoo'ka. Teka Kaalio' aung-koo kapoo'koo tara'oaruu'.

*Paula' Bakano' Toroarara Teketa Napo'
Beemu'pinamu' Nanu' Tutumparu'na'*

¹⁸ Teketa dama'ke Paula' mmau' doong teke otou', ee'noko teketa' ning ee'noko teing nii'ning baito-nupoong si'noora'murira Siiria-nameensi'aape toroaraa'naang danto tenkenuu' Pirisila daring Akuila nari'. Bera Siensiriamonoo-koo basiaru'. Paula' tee temu' kapoo' nko-koo marakavaru'nung Kumponing-koo, ee'noko Ju' biikana' siompui tenang-eta deto dapo toto'parava' otoko'. Bera enang dupe-antavura dapo apuka'pari napu'arara aareriki-koo koinaara kato berou' Eesia-nameensi'aape.

¹⁹ Ee'noko Epeses-namono-koo basiarara Ju'nupoong biikanava pava dootuu'nava-aape nanura Ju'nupoong ninka tata'eeko'. ²⁰ Teinge pankaroong otoo'naang nia'aio' tee kupi'ou'. ²¹ Teka si'noora'urima aa'puu', "Ning tee dii'anko toromaravaing napo', Kumponing-nung pia deeko!". Teketa Akuila daring Pirisila nari' sipurima aareriki-koo koinura tenkenuu' Epeses-namono-ita.

²² Tenang tee Sisaria'namono-koo siarara deto Jerusalema' bera teka dootuu'nupoong karavuri doonko tankinuu' bakanoo' Antioko'. ²³ Ee'noko teke nii'ning doong otora tenkenuu' osinanka beero'urima Kalesia ee'noko Pirisia'nameensi'lkooning ookara Jiisuu' siompaako'ning puring-antavurima.

Apolos Tampa' Daankiaru'na' Teke Epesesie

²⁴ Paula' Kalesia-nameensi'ke tee' koroarako tee naning Ju'nung miring Apolos, Aleksandaria-namono-koong tee Epeses beu'nung maneena' minku bauko, ee'noko Daari Meekung-koong kara tampa' tasi'pui otoko'nunge. ²⁵ Teenoo'

tee naning Ovoring bakanavung-koo nii'noo' basinoo' tampa' barearu'nung, ee'noko domang-eta karoma koonto'na' to'biiari Jiisuu' nau-antavuriko' ee'noko meeka'anta-koo Joonie Minkinara meeka'antavuriko'nameng nameng noru'ui.

²⁶ Avoroa' kara tutumpuu' teke Ju'nupoong biikanava pava dootuu'nava-koo, teka tenang Pirisila daringe Akuila taaravureta teringe bokuvureta aa'na' deto kankenkankeng-antavuretu' Kumponing bakanavung. ²⁷ Ee'noko tenang Akaia'nameensi'aape pare'araa'naang piavoio' teinge ba'maikori'ke baito-nupoonge puring-antavau' ee'noko Karistoo' sionuka-navitu-anko karavoto~ daariau' tee tampa' onkeonke'aava'naang. Tenang tee te' tavo'arara teie aa'na' pakuvuru' teing Kumponinge piaavuriko masika'antavau'ning. ²⁸ Ai' teie tee karika'koo meu'ka tata'eema apoo'uri Ju'nupoong sira'pui nauvurima aa'puko', "Daari Meekunge tee ee' sira'pui otong tee Pako'pari'nii' domanturi tareruriainoo'koo nemperimaung tee ee'nara Jiisuu!."

19

Paula' Epeses Basiarara Tampa' Koong-antavuru'na'

¹ Tenang Apolos teke Koorin-navuntu' Akaia'nameensi'koonoo' otoko Paula' Kalesia-nameensi' sipura kansi'ke iu'po'nairue nanuu' bera Epeses-namono-koo tavo'aru'. Teka nii'ning Karistoo' sionuka kune'uru'. ² Ee'noko teie aa'puru' teing, "Dii'ke ee Tanuaang Meekung

nkaveru'nung tenang dii'ke masika'antaverira tee?" Ee'noko teinge aa'pau', "A, nii'ke bakei taaravampia' tee Tanuaang Meekung otoing deeko!." ³ Ee'noko teie aa'puru' teing, "Dii' aminamurii'ke meeka'antarariru'nung?" Teinge aa'pau', "Jooni Minkinara bakanamurii'ke meeka'antamariru'nung."

⁴ Ee'noko Paula'ke aa'puru' teing, "Joonie tee nantoong oraka' nko-ita bere'ariko ntong-koo minkivurima meeka'antavuriko'nung nauvurima tee naning dama' poaing masika'antavaava'naang, ee'noko aa'dampimang, tee masika'antavaava'naang nauvuru'nung tee Jiisuu!." ⁵ Tee' taaravaara teing tenang tee' meeka'antavariru' Ovoring Jiisuu' bakaang miring-koo. ⁶ Ee'noko tenang Paula'ke bakaang bireng pante'urio' teing tee Tanuaang Meekunge maanto'uru', ee'noko nii'na' karai kareau', napo' tarampeeariru'. ⁷ Teinoo' nantoong nanai'keta kenaanka-pina' ookara.

⁸ Teketa beekuri kaara-koo Doong Uaana'mung kante tee pava dootuu'nava Ju'nupoong biikanava-koo kuung tumparama kara sira'puko' avoroa!. Teing ninka tata'eema nii'ning aroo'antavuriko' Kumponing bakaang muu'koo tasi'pai tung-koo. ⁹ Teka tenang nii'ning kontevoroma, masika'anta-koo kipi'oroma, nantoong-koo oosiariru'ning-koo dutakanoo'ke tee taung Karistoo'navung oraka' minkuaako!. Ee'noko Paula' teing-eta keta'paru' Karistoo' sionuka nari' tee ninka. Ee'noko doong kante tata'eeko' teke bare-antanava miring Tairanus-nava-koo. ¹⁰ Tee aung tee kemare'ka-koo tee'

nkoaru'nung. Tee'koo ookutunairue Eesianameensi'kooninge Ovoring bakaang kara taaravau', Ju'nupoong ee'noko teing Ju'deeaing.

Ma'naange Siiva Baurukaa' Tavuru'na'

¹¹ Ee'noko Kumponinge Paula'koo amutemurii' kapoo' ta'ninta'ning oro'antavuu!. ¹² Ee'noko tee'koo Paula' bakaning ankisipi'nanka ee'noko baaronanka maroita nkavai nanaako' siippapo'nupoong-anko, ee'noko siipai tenang sipuriko' teing, ee'noko ma'nari orananka bakoariko'.

¹³ Tenang tee Ju'koo nii'ning nankai'nupoong avitoitoi osinankai nanaako' ma'nari orananka bata'koo, ee'noko nii'ning teing-koo Jiisuu'nung miring-koo nantoong-eta ma'nari bata'koo piavoroko' aa'paava'naang, "Nii'ke Jiisuu'nung miring-koo, tee ee'nara Paula'ke daankivumaung, aa'dampimang: Da' ma'naang tenkeniai." ¹⁴ Teing nankai'nupoong-koo namaia'ke ~kenaankaataae tee' ee'na' nko-koo paaravaako'. Temaia' narung pankaing piristi' baurukaa' miring Siiva, Ju'nupoong-koong. ¹⁵ Teka tee' paaravaako teie ma'naang orarai temaia' maku'urima aa'puru', "Ninge Jiisuu' noru'ansi o'nong ee'noko Paula' noru'ansi o'nong, teka dii' baata?" ¹⁶ Ee'noko tee naning ee'nara ma'naang orara-po'nung teing-koo dau to'di'arara ookara apoo'uri murasiavurio' teva-ita simpeng mmariau' erenge sisi'arima.

Paula'ke Epeses-nupoong Si'noora'uru'na'

¹⁷ Ee'noko ookarai Epeses-nupoonge noru'au' ookaviturai aa'noko Ju'nupoonge ee'noko Ju'deeainge. Tee' taaravaara avoro' kuung

kai'aru' teing-koo, ee'noko Jiisuu'nung miring daangampau!. ¹⁸ Ee'noko teing-koo mmau' baito-nupoong otoroko' marunu makempai. Ee'noko teinge nankai' nkonuska-koo nkouaru'na' taaravaara sira'pariru' teing kapoo' oraka' nkousako'ning. ¹⁹ Ee'noko biikaning buukunanka teing marunu daariari otoko'ning oosiaara, bane moo' pankainge, nta'ke tai-antavau' ookarai ooao!. Tee-koo moo' deeruaama naro'ka naruaape kokorei' (50,000) nantoong na'mung doong moo'koo makosi deeruau'. ²⁰ Aing ookara kapoo' doore-antavaio' Ovoring bakaang kara purimpari beremparu' urikung onou puru'ui.

Epeses-nupoonge Paula'koo Naampa Pankaing Nkoau'na'

²¹ Enang tee teketa aung ee' oro' kapoo' nkouaru'noo'keta, Paula' bakaang tanuaange pia-antavuu' Masedonia'nameensi' ee'noko Akaia'nameensi' danto beero'uritaa' Jerusalema'aape bee'naang. Aa'puu', "Jerusalema' merai'nange teketa napo' Rooma' beero'koo aa'na' pihamoi otong." ²² Ee'noko kenaankara bakaning-koo pakupakunanka-koo Masedonia'aape botovuretu', Timoti naanka Erasitas. Tee ee'nara Paula' teke Eesia'ke nii'ning napo' doong otou'!

²³ Tee batei-koo tee turang pankaing tavo'aru' Karistoo' bakanavung too'dempaama.

²⁴ Aa'nou': Epeses-nupoonge teni manikuma kumponing dootuu'aako'nani miring Atimasi, ee'noko naning narung miring Demitereasie siliva'koong kapoo'nanka ta'nampuko' bakaning ninka oki'nareka' baka-oonanka Atemasi

dootuu'aako'nav-a-pina' nari' oro'nanka teni
 nari' kuunge otoko. Ee'noko nantoonge
 teni-koo dootuu'arimatoo'naang moo'aako
 moo' mmau' nkavaako' teinge kake'iariri
 ta'nampaako'ninge. ²⁵ Tee'koo Demitereasie
 ee'noko nii'ning nari' nko-nko nkooako'ning
 naro' bokuvurira aa'puru', "Ee aing, dii'ke
 noru'eri otong nii'ke tee aung-koo amurii'koo
 nko-nko-koo moo' mmau' nkavampimaung.
²⁶ Ooverimang dii'ke noru'eri otong teie aunge
 Paula'ke tee aroo'antavurima bere'antavurimang
 mmau' nantoonaa'puma, 'Kumponinanka teing
 birenge nkooarimaing teing kumponinanka
 deea!.' Tee' minkuvumaung, Epeses-namono-
 koo naro'ke deea!, teka ookutunairu-koo
 Eesia-nameensi'kooning-koo. ²⁷ Ee'noko tee
 oraka' bakei, ai' niikaang nko-nko poore'aako
 bakearaa'naang ee'noko napo' tee dootuu'nav-a
 teni ovorinaang kumponing Atemasi bakanava
 tamunsi'nav-a deemparaan'aang ee'noko teni
 bakaang meenasi-eta dua'araa'naang pa, teni
 ee'nani ookara Eesia-nupoong ee'noko ookara
 kansi'nupoonge dootuu'aamai."

²⁸ Ee'noko Demitereasie tee'puio' taaravaara
 aa'na' masika' iiravoroma bokiaama aa'pau',
 "Atemasi teni Epeses-nani ovorinaang."

²⁹ Tee'koo ookara nantoonge temono osi
 pankamono-kooning purumpurunaving
 karakararearima naampa ninka ookara
 naro'doma-aape kua'pariru' Kaiasi naanka
 Aristakas barantaakiaaresi tenaanka
 Masedonia'nameensi'koonaanka Paula' ninka
 nari' nanaako'naanka. ³⁰ Paula' tee teing

nantoong karinga kara-koo piavou', teka teinge Karistoo' siompaako'ninge orokoau' tee karingai tavaa'neeng-koo. ³¹ Ee'noko napo' nii'ninge Eesia-nameensi'koo pankenankai ba'maikori'ke botoarima karai kompai poteau' te' ookara naro'doma be'koo kariarako.

³² Enang tee te' naro'arira paapaa'arima bokiaako' avutevu'ai minkuaama nii'ninge nii'na', nii'ninge nii'na'. Daping ookarai noru'aava' aming-koo te' naro' oosiariru'nunge. ³³ Nii'nung naning teke otoko' miring Aleksanda', ee'noko Ju'nupoonge tee karinga-koo uro'kanoo' donkong-antavau'. Karingai ooaara ee' noru'au', "Aunge pa tampa' noru'ui otong okora'noo'." Tenang tee bakaang bireng toonuu' dooroong-antavurira siraka'antavurii'naang teing. ³⁴ Teka teinge tee Ju'nupoong-koong tasi'paarai'nange, Atemasi daang tampaako'ning-koong, pankaroong kenaanka aua-pina' bokiaama aa'paako', "Atemasi teni Epeses-nani ovorinaang."

³⁵ Tee' nari' nkoariri otoroko' bera tee osi tarenung pora dooroong-antavurira aa'puru' teing, "Dii' nantoong Epeses-nupoong taarameriai. Baie naninge noru'ua' nii' Epeses-nupoong teni ovorinaang Atemasi bakanava dootuu'nava pankava tareampimaing ee'noko tere' kapanare' teni Atemasi bakanare' paning-eta dua'aru'nare' tareampikoo'. ³⁶ Aing kapoo' daang tang-koo makosi deea' tasi'peri ka'duurariaing, kapoo' nkoveriauka' dama'ke orarunsiraripeu'nung-pina' oro!. ³⁷ Ai' anaanka naninka tenaanka dii'ke po'antaverererinaanka

a' kapoo' meekung bakiaa'urea' ee'noko teni ovorinaang niikanani oraka' minkuvurea'. ³⁸ Tee Demitereasi ee'noko teing baka-oo teka'nuka tee ninka nari' poroining naning narung tuumpikoo piavoroaing dei tee tuutunang~ nkromma daate'ari otong ee'noko kara simpe'nuka~ pankeng otorong, teke tuumpieeaing teing ninka. ³⁹ Kapoo' nii'ning minku-koopiarori otoing deeko' koompaara'navitu nauereriaing. Teinge makosina' kaka'dekearima tampaavaina' nkoaravaing. ⁴⁰ Ai' nii' oraka' nkomarimang purumpurunaving bi'mariri tavu'koo tuumpimaaripeu'na'. Rooma'koo pankenge tee' tuumpimaariko dei tampa'maku'arampiarupeu!". ⁴¹ Ee'noko tenang tee' minkuvurira teie bake-antavuru' teing te' naro'ariru'ning.

20

*Paula' Eesia-nameensi'keta Teing-koo Akaia'
Ee'noko Masedonia' Nanuu'na'*

¹ Teketa tee naampa bakearako Paula' Karistoo'navitu-koo botoaru', ee'noko puring-antavurira si'noora'urira Epeses-navuntu'keta tenkenuu' Masedonia'aape.

² Masedonia'nameensi'koo Karistoo' sionuka aa'na' puring-antavurira Akaia'nameensi'koo basiaru'. ³ Ee'noko teke beekuri kaara otou' napo' nii'ning Karistoo' sionuka puring-antavurima. Teketa Siiria-nameensi'koo aarerie kato bee'naang mau'arama Ju'nupoonge mu-munsiaako taaravura Masedonia'nameensi'ke doonko toro-koo piavou' aampari'uma.

⁴ Nii'ning nantoong tee ninka nari' berou' aing aa'ning: Soopata Piirusi baurung, Beeria'nung; Aristakas naanka Sekandas, Tesalonaika'namono-koonaaaka; ee'noko Kaiasi, Deebi-navuntu'koong; ee'noko Timoti; ee'noko Tikikas naanka tee Toropimas, Eesia-nameensi'koonaaaka. ⁵ Pilipai-navuntu'koo basiarira ning Luuke' kune'mau'. Teketa Paula' ni'ninka o'noreko teing nii'ning Toroasi-namono-aape aarerie kato berora teke nii' nemaaru'. ⁶ Teketa Baari'koong~ Paroro bakaang batei tankinuko aarerie meretu' Pilipai-navuntu'keta, ee'noko pa'noko' doonge nanampikotaa' Toroasia kune'arampetu' teing, teke ee'noo'ke ~ke'muntaa doong o'noru'.

*Paula'ke Iutakasi Siroong-eta Dua'arako
Daa'uu'na' Toroasi-navuntu'ka*

⁷ Teketa Doong Uaana'mung tankinuo' muunga naro'mariru' taamang meekung pisi'meerima nai-koo. Mme' naiampia' Paula' tee dauna'mung tenkenuu'naang piavoi kara isipo' basi minkuvuu' bera meu'namang basiaru'. ⁸ Arakananka mmau' daunavarro-koo nii' naro'mariru'noo'ke. ⁹ Ee'noko narung nemaka miring Iutakasi burung-koo ba'nanui otokotaa' doonko teke aasi'koo dua'uu' Paula' pankaroong karoko. Ee'noko aasi'ke puru'antavuio' dua'aru' beevarori-navaro-ita ee'noko boo' a'doonge daa'au'. ¹⁰ Ee'noko Paula' doonko siarara tee-koo dau kinkinura boko'ura aa'puu', "Noru' manki'doriauka' aung-koo, aung enang domamparing." ¹¹ Ee'noko tenang Paula' deto koinura taamang meekung pisi'eera naiaara

teing ninka minkuariko bera tane'puru', ee'noko tenang tenkenuu'. ¹² Ee'noko aa'na' domang kuaa'oroi teinge tee nemaka bakanoo' be'antavau' domantoo'.

Paula' Melita'aape Beu'na'

¹³ Teketa tee Paula' kau'ke Aasos-aape nanu'koo piavoko nii' aarerie urompiri meru'. ¹⁴ Ee'noko teie teka kune'murira nari' aarerie Mitilini-namono-aape meru'. ¹⁵ Dauna'mung aareri-koo aa'emarira Kaios-namui'ke deto tankinampira danto nari' nanampiru' bera te'munga dauna'mung napo' Semos-namui'koo duumemariru'~. Teketa napo' te'munga dauna'mung Torokilian-navuntu'koo aatumpiru'noo'keta tankinampira Melita'navuntu'koo basimarinu'. ¹⁶ Paula' tee Epeses-navuntu' divu'koo piavou' tee' Eesia-nameensi'koo baru' pankaroong otoaroo'naang, ai' tee tee iri'narumparama Jerusalema' be'koo makotuko deeko' Pentekos-na'mung nari' nkaoava'naang. ¹⁷ Tee'koo Paula' Melita'keta Epeses-aape botoaru' dootuu'koo urantanuka porora Paula' kune'aava'naang teka Melita'ka.

¹⁸ Ee'noko tenang teing poroio' teie aa'puru', "Dii'ke dii'ka noru'meri o'nong ning dii'koo meu'ke o'noko'na' ookara batei-koo tutuna'na'mung-eta aa' Eesia-nameensi' basimaru'na'mung-eta. ¹⁹ Ovoring tampa' siompamaung boonko o'noitaa', kontevoroma paa'ariaining-koo biromarama, ee'noko aroo'maritaa' parapaara kune'ankoo'. ²⁰ Ju'nupoonge oraka' nkomaako teie kontemoa' dii'koo sira'pamaung kara sinang tampara

nkavumaing nau-antarampima, sirakura', nii'noo' diikaning pava kanteama. ²¹ Ookavitura-koo Ju'nupoong ee'noko Ju'deeing daankiama teing Kumponing-aape bere'arira Ovoring Jiisuu' baitoaava'naang tee domamuri taremuriainoo'koo tero Pako'pari'nii'. ²² Ee'noko enang ee aing Jerusalema'aape memaang Tanuaang Meekunge aa'na' botomuio', nka noru'ampa' aming kapoo' ning-koo tavo'kuainge teka. ²³ A'noo' tee osi kante beero'anko Tanuaang Meekunge naumumaung nantoonge ning kiimatamaava'naang ee'noko baike kune'ampaina'. ²⁴ Teka domamari o'noaina'baru' aa'na' noru'marava', Ovoring Jiisuu' bakaang nko-nko nkoama deeko' dupe-antavama'naang botomuu'na' tee tampara doorenang Kumponing bakaang piaa-koong daankiama.

²⁵ "Ee'noko enang tee dii'ke ninge tee Kumponing bakaang muu'koong kara koromarama daankirampimainge napo' oing oomeriauka'nung noru'ansi o'nong. ²⁶ Tee'koo ninge ee' naurampimang dii', ning tee tuumpi o'noa' dii'koo narung Kumponing bakaang muu'koo tumparavauka'nung deeko'. Dii'ka arisirariaing. ²⁷ Ai' ninge tee kontemoaung dii'koo sira'pama tee ookara Kumponing bakaang pia. ²⁸ Tanatarariai dii'ka ee'noko ookara Kumponing bakanamanto Tanuaang Meekunge tare-koo botorurining. Pakuereriai teing dootuu'nupoong Karistoo' bakaning, baka bakaang erenge moo'uru'ning. ²⁹ Ai' ninge noru'ansi o'nong ninge si'dampiko tee oreng nau-antanuka nkaunanka avorokesi'nanka-pina' dii'koo meu'

poroaing opaarii'naang temanto. ³⁰ Ee'noko napo' tevitu-eta dii'ke tarevererimanavitu-eta nii'ning nantoong donkonaavainge kara mare'ai minkuaavaining teing Jiisuu' bakaning barevarenuka barampaarii'naang. ³¹ Tee'koo tanatarariaing dii', ai' ning tee noru'meri otong beenaumo mare'koo muung ee'noko doong uatepa tautaurampiru'nung ta'du ninka, dii'koo nii'ning dua'ariaina' noru'ansi biromarama.

³² “Ee'noko enang tee ninge Kumponing bakaang bireng-koo si'dampimaang bakaang kara piaae tarerurii'naang, tee ee'nara deto dii' panka'anta-koo makosi, ee'noko tee barenku domang-anta tee dii' oko-antaruriaing ookara Karistoo' bakaning deempuru'ning ninka nari'. ³³ Naning bakaning mooni' dovang baarong kevi'ampa'. ³⁴ Dii'ke dii'ka noru'meri o'nong aing nkaning birenge taremaramaung, ee'noko teing nii'ning o'norimaing nari' pakuaramaunge. ³⁵ Ookara kapoo' ninge nkoanko'ning teing ninge dii' barerampiru'ning dii'ke tee' nari' kake'iirarira teing aruaru'nuka pakuererii'naang tee Ovoring Jiisuu' bakaang kara ee' minkuvuu'naare noru'eri, ‘Naning avu'nko biraankearavaing puru'uitaa' tee naning nkavuaing.’”

³⁶ Ee'noko tenang tee' minkuvura tee doonko kinkinura teing ninka nari' kunsiariru'. ³⁷ Ee'noko teinge ookarai biromparima Paula' boko'aama si'noora'au' orarunsiarima baru' ee' minkuvuu'na'koo, “Dii'ke napo' oing oomeriauka'nung.” ³⁸ Ee'noko teinge berora aareri-koo koing-antavaara sipau'.

21

Paula' *Aarerinankai* *Pare'arama*
Jerusalema'aape Beu'na'

¹ Tenang teing ninka si'noora'meerira pirunge danto tenkenampira Koosi-namui'aape tankinampiru', ee'noko dauna'mung Roodes-namui'aape, teketa napo' kato Patara'navuntu'aape. ² Ee'noko teka nii'nareng aareri-nareng ooampiru' Ponisia-navaro Siiria-koonoo'aape pare'araa'naang otoko, ee'noko tereng-koo koinampira nari' meru'. ³ Tenang Saiparasi-namui' oro'parako mare'aanameng-koo otoi Siiria-nameensi'aape tankinampiru', ee'noko Taia'navuntu'koo daanto duumemariru' kavonanka be'antavuko'noo' terenge. ⁴ Ee'noko teka Jiiusu' bakaning barevarenuka daa'arampira teke o'noru' ~ke'munta-taa doong. Ee'noko Tanuaang Meekunge Paula' kiimatavaavaina' nauvurio' teinge Paula' poteau' Jerusalema' be'koo. ⁵ Ee'noko tenang niikaning doong teke oto'kooning tankinuio' nii' teketa' teing ninka nari' danto tenkenampiru'. Teing ookara bii'ankaampi ninka ee'noko biurukaa' aareri-koo si'maarii'naang porou' osi pankamono-koo dama'dua, ee'noko piisi'koo teke kinkinampira kunsimarira teke naruna' naruna' si'noora'meeru'. ⁶ Teketa nii' aareri-koo koinampiko teing osi-aape toroariru'. ⁷ Aareri-koo koinampira Taia'keta bera Tolemes basimmariru' ee'noko nii'ke te'nupoong baito-nupoong ooarampira tampara tampampima teke na'mung doong o'noru' teing ninka. ⁸ Teketa dauna'mung tenkenampira

Sisaria'navuntu'koo duumemariru', ee'noko teka tee Pilipi',* tee doorenang tampara daankivuma nanu'bauko, bakanava-koo koinampiru'. Ee'noko tee ninka teke o'noru'.⁹ Ee'noko, tee ee'nara Pilipi' baurukaa' maniku' karenaumo nampeesiariaing oto'evuko' Kumponing-etaning tarampeariko'ning.

Akabasie Paula' Judia'nupoong-koo Koono-antavuu'na' Sisaria'ka

¹⁰ Tenang nii' teke nii'ning doong o'noriko narung nakaronara Kumponing-etaing Judia'nameensi'keta daampeto pou' miring Akabas. ¹¹ Ee'noko tenang nii'anko poma Paula' bakaang tokonii' nkavura kau' dovang bireng dai'arama aa'puu', "Tanuaang Meekunge ee' minkuvumaang: Tee' nari' Ju'nupoonge teka Jerusalema'ka dai'aavaing naning narung aung ee'nara tokonii' okovenung, ee'noko teing-koo Ju'deepling-koo bireng-koo sipaavaing."

¹² Ee'noko tenang nii'ke Paula' ninka nari' nanampiko'ninge tee' taaravampira teing teke otoroko'ning nari' orokoampiru' tee Paula' daanto Jerusalema' bearoo'naang. ¹³ Teketa Paula'ke maku'urima aa'puu', "Aming-koo dii' birontarima ning domang orari-antamerimaang? Ai' ning tee maamumari o'nong kiimata narung-koo deea', teka boo'koo tee' nari' Ovoring Jisuu' bakaang miring-koo teke Jerusalema'ke."

¹⁴ Ee'noko tenang nii' taaramuriaruo' nii'ke

* **21:8:** Tee ee'nara teing ~kenaanka-taa pakupakunuka-koong narung temu' Jerusalema' otoi naeroonku-koo taamang tankaampaako'ning-koong. Ooveai Kara Okovuri Nkanuka 6:5.

tamung doonko sipampiru' aa'pampira, "Makosi, Ovoring bakaang pia nkoaravaing."

Judia'nupoonge Paula'Dai'aara Tuutunampaara Taaravaau'na' Maku'uriko

(21:15-26:32)

Paula'Jerusalema' Basiarara Dootuu'koo Urantanuka Kune'uru'na'

¹⁵ Ee'noko teketa nii' maamumarira daanto Jerusalema'aape meru'. ¹⁶ Ee'noko nii'ning Jiisuu' siompaako'ning Sisaria'keta nii' ninka nari' meru' Neeson bakanava-koo tavo'maarii'naang tee Saiparasi-namui'koonung, tutuna'ning Jiisuu' sionuka ninka nari' otoko'nung, tee ninka nari' o'norii'naang teke Jerusalema'ke.

¹⁷ Teinge baito-nupoonge Jerusalema' otoroko'ninge oomaarira dotuarima onkeonke'maaruu!. ¹⁸ Teketa dauna'mung Paula' nii' ninka nari' meru' Jeemisi-anko, ee'noko ookara Karistoo'navitu-koo urantanuka te' porou!. ¹⁹ Ee'noko teing-koo tampara tampura Paula'ke pukevui minku-antavuru' teing kapoo'nanka Kumponinge nkovuu'ning taapo'nairu-koo Ju'deeing-koo Paula' nanuma daankiarako.

*Urantanuka Piavorou'na' Paula'ke
Dootuu'nava Pankava Beero'uu'naang*

²⁰ Ee'noko tenang teinge urantanukai Paula' bakaang minkunaa taaravaara teinge Kumponing pankaing-antavau!. Ee'noko teinge aa'pau' tee, "Oovemaang nii'maiko' arekee'ning nantoong kokorei' otorong Ju'nupoong-koo

meu'ke teing baito-nupoong, nka Moosesi-nung boto-ita keta'koo kontenuka. ²¹ Teinge ee'ninge da' daang taararau' dake Ju'nupoong Ju'deeaing ninka nari' otoromaing Moosesi bakaang boto si'koo naueriko biurukaa'koong dopa' napu'aariaroo'naang nauerima ee'noko toomo siompaavaroo'naang tampeko. ²² Enang arekee' nko-koo makosi da' tokontaa'neenga? Ai' teinge tee da' poinoo' taaravaava'naang. ²³ Tee aa' kapoo' nii'ke naurampimatommaung nkoveaing. Nii'koo teing nantoong karenaumo otoromaang bii'ka meeka'pariri oto'koo marakavariru'ning. Bake-koo due'urimang Moosesi-nung toomo siompai kiiroraa'anta ee'noko boontunang tovang nkoaamanoo'keta. ²⁴ Bokuerira teing ninka nari' nkorariai kiiroraa'antararima ee'noko tee boontunang-koong kau' karenaumo dake naro'ka moo'evuriai. Tee' pakueriko dapo apuka'pariri napu'arima taa'ni'antavaraii tee biikaang maraka-anta tee dupeaing. Ee'noko tee' nkorarako ookarai da' noru'daavaing kapoo' da'koo minkuaamaung tee masikung deea', teka dake daka-koo siompei otong tee boto Moosesi-nung. ²⁵ Teka teing Ju'deeaing-koo baito-nupoong teing, nii'ke karavoto daarievorompiru'ning kaka'dekemarira matauampiru'na' taamang kumponing tositosinanka-koo darinii' ee'noko ereng naiaavaroo'naang, bio' tutung tavaama ereng dakoaavaung-koong maa'aavaroo'naang, ee'noko kaukauro nkoaavaroo'naang."

²⁶ Ee'noko teing urantanuka biikaang kara tampa' taaravura Paula'ke teing nantoong karenaumo bokuvurira dauna'mung

kiiroraa'antavaru' teing ninka nari!. Ee'noko pava dootuu'navा pankava-koo tumparu' piristi'nanka nauvuri'i'naang ~kenaanka-taa doong tankinuko kiiroraa'ariaing, naruna' naruna' kante boontuarira teing.

*Ju'nupoonge Paula' Dootuu'navा Pankava-ita
Bata'au'na'*

²⁷ Teing-koo ~kenaanka-taa doong-koo asil'na'mung oparaa'naang otoko teinge Ju'nupoonge Eesia-nameensi'keta porou'ninge Paula' pava dootuu'navा pankava-koo ooaara nantoong karinga irikung-antavaarira tee moo'au'. ²⁸ Bokiaama aa'pau', "Dii' aintaang nii'maikorori' Isireeli-nupoonge pakumererai. Aung tee naning ookara nantoong osi ookutunairu-koo nau-antavurimaung aing aa'ning turang-antavurima niikaning nantoong ee'noko Moosesi-nung boto ee'noko ava dootuu'navা pankava. Baru'noo' Ju'deeing ava dootuu'navা pankava-koo tung-antavuriee ava meekava orari-antavuma." ²⁹ Aunoo' tee teinge tee Toropimas Ju'deeing-koong Epeses-nung ooaara tee ninka otoreko teka temono-koo osi pankamono-koo daang ee' noru'au', "Tee aunge Paula'ke dootuu'navা pankava-koo meekava-koo tung-antavuieeng."

³⁰ Tenang ookara nantoong osi pankaing-koo-nupoong donkonaara nari' kua'parira teinge Paula' moo'aara barantaakiau' dootuu'navা pankava-ita taapo', ee'noko karanaang namu'ke ku'numpau'.

*Piatooronukai~
Ju'nupoong-eta* *Paula'* *Tatusi'au'na'*

³¹ Ee'noko tenang teinge dupisi'aava'naang nkoako tee piatooronuka-koong bore' nauau' ookara Jerusalema'nupoong avitoitoi taatoiavariko~. ³² Ee'noko teie namu'ke bakaning piatooronuka biikaning daaku'na' tarenuka ninka bokuvurira kua'pariru' doonko teing-aape. Ee'noko tenang teinge tee piatooronuka-koong bore' ooaara teing ninka bakaning piatooronuka ninka nari' Paula' tavu' bakeau!. ³³ Ee'noko tenang teie tavu'nupoong-koong bore'ke pora Paula' moo'ura botoaru' dai'aava'naang sieenai kevintai. Ee'noko teie tana'urima aa'puu', "Aung baa? Aming nkovinge?" ³⁴ Teinge nantoonge karingai tee bokiaama avitoitoi minkuaako!. Ee'noko tenang naampavaako teie kapoo' masikung nkoaru'nung tasi'puarura tee botoaru' tee piatooronuka biikanava'koo be'anta-koo. ³⁵⁻³⁶ Ee'noko tenang paatang-koo basiarira tee koonto' piaatooronukai intampaara siroonge nkavau' purumpurunavinge aa'na' pore'antavaariko, teinge miatarai siompaari nanaama aa'paako, "Taveriai, taveriai!"

Paula'ke Ju'nupoong-koo Bakaang Baito Minkuvuu'na'

³⁷ Tenang tee Paula' deto pava-koo aa'e-antavaava'naang due'uko te' piatooronuka biikanoo' teie Kiriki'na' karoma aa'puu' tee piatooronuka biikaang bore!, "Ninge ee kapoo' naurampeu' da'?" Ee'noko teie ta'ninura aa'puu', "Oi, da' ee Kiriki'nung kara noru'ei otong? ³⁸ Da' ee tee Iisipi'nupoong-koong deea' tee temu' Rooma'keta siivenke' tutumpuma nantoong karenaumo kokorei' tooreerenuka mee'bora'

sirakamaa'koo be'antavuru'nung?" ³⁹ Paula'ke maku'uma aa'puu', "Ning aa' Ju'nung. Nkaang osi tee pankaing, miring Taasus, Silisia-koonoo'. Teka ninge tana'damaang da' taura'meko aing nantoong karavarama'naang." ⁴⁰ Ee'noko tenang teie taura'puio' Paula' paatang-koo donkonura birenge ka'duu-antavurio' nantoong dooroompariru'. Ee'noko dooroomparirio' Ju' biikaang karai, Iiburuna', karoma aa'puu',

22

¹ "Dii' mmataraang ee'noko mmarang Ju'nupoong, taarameriaing nkaang kara penkemarama minkuama'naang otoing dii'koo."

² Ee'noko tenang teinge biikana' karoko taaravaara aa'na' dooroompariru' teing.

³ Ee'noko aa'puu', "Ning tee Ju'nung, Taasusie ponto'maru'nung Silisia-koonoo'ke, teka anke Jerusalema'ke Kameliele-ankoi baremaru', niikakatauro-itaing boto to'biiari otoina' nari';*

⁴ Dii' e'mung otorina' nari' Kumponing iri'moi siompama aa'noko' avung-koo Jiisuu' sionavung-koo ning o'noinavung-koo otoroko'ning manki'antavarama nii'ning dupisi'antavarantu'. Nantoong aa'ning donkaang ee'noko maniku' dai'arama kiimata-koo siparanko'. ⁵ Teie piristi' pankainge ee'noko ookarai Ju'nupoong-kooning pankenanka-koo koompaara'navitue masikee-antamaapeu'. Teing-eta ee'ning-eta ninge karavoto~ taura'kooning nkavantu' nii'marang

* **22:3:** Kameliele tee Ju'nupoong-koo narung nau-anta aa'na' pankaing. Biikaang koompaara'navitu tampa' taaravaakoo'. Ooveai Kara Okovuri Nkanuka 5:34.

Ju'nupoong-anko Damaskas otoroko'ning-anko be'koong. Ee'noko Damaskas-aape nanantu' teing Jiisuu' sionavung-koo otoroko'ning baramparamira a' Jerusalema' kiimata-koo siparama'naang."

Paula'ke Baka Bere'aru'nung-koong Minkunaa Nauvuru'na'
(Nka 9:3-19; 26:12-18)

⁶ “Ee'noko nanama Damaskas due'anko tenang duaaki'nang araka pankainge paning-eta too'muu' ning. ⁷ Ee'noko ning te' doonko kansi'koo dua'maru' ee'noko aurong taaravantu' aa'muko ning, ‘Soolo ee, Soolo, dake aming-koo ning manki'antamemaung?’ ⁸ Ee'noko maku'ama aa'pantu', ‘Da' baa Ovoring?’ Ee'noko teie aa'muu' ning, ‘Ning Jiisuu', Nasareti'nung, tee ee'nara dake manki'antamemaung.’

⁹ “Enang teing nantoonge ni'ninka nanampiko'ninge araka ooau', ee'noko aurong taaravau', teka miru'noo' nkavaavaruu' tee-koong kara ning karamuko'nung-koong.

¹⁰ Ee'noko ninge aa'pantu', ‘Ninge aming nkoama'naang Ovoring?’ Ee'noko Ovoringe aa'muu' ning, ‘Deto donkonira Damaskas tuntaravaing ee'noko teka nauraava'naang da' teing kapoo' dake nko-koo miru'nii'ning.’

¹¹ “Ee'noko tenang ning oo-koo mako-tumparuko arakai kaputu'antamuio' ning birenge komai nanu'antamau' teinge nari' nanampiko'ninge bera Damaskas basi-antamau’.

¹² Temono-koo naning narung miring Ananiasi otoko', tee ee'nara Kumponing-koo mee'du'piari otoko'nung Moosesi-nung botoi minkuvui otoina'

ee'noko ookarai Ju'nupoonge aa'na' tampara tampaako' tee. ¹³ Tee ee'nara ning-anko pora due' donkonura aa'muu', 'Mmaiko', Soolo, duta banteai enang.' Ee'noko tenang tee-koo batei-koo ning bantomira tee ooantu'.

¹⁴ "Ee'noko teie aa'muu', 'Teie Kumponing niikakatauro biikaange da' miru'duu'nung bakaang pia tasi'pee'naang ee'noko tee naning koonto' Jiisuu' dakaang dutai oovee'naang ee'noko bakaang kara taaravee'naang bakaang karang-eta. ¹⁵ Ai' da' tee bakaang kara sira'ookara nantoong-koo teing kapoo' taaraveiaining-koo ee'noko ooveiaining-koo. ¹⁶ Aia' deto nentarava' donkonira ntong-koo minkie meeka'antararavai, ee'noko dakaang oraka' nkonanka kuiaravai bakaang miring tampeko.' Ee'noko tee'puio' tee' meeka'antamarara Jerusalema'aape toromaru!."

*Kumponinge Paula' Botovuu'na' Teing
Ju'deeaing-anko*

¹⁷ "Ee'noko Jerusalema'aape toromarara avaka'koo dootuu'nava pankava-koo kunsimarama nii'naung-koo~ bere'maru'. ¹⁸ Ee'noko Ovoringe aa'muko ooantu', 'Iri'narung daa'darara Jerusalema'keta tenkeniai, ai' aing amono-nupoonge tee taararaavaroo'naang dake ning sira'meko anke.'

¹⁹ "Ee'noko ninge aa'pantu', 'A, tee aa' tampa' noru'mai otong, ai' ninge teing pakuarama aa'noko'nung ookara pava dootuu'nanka-koo dai'arama tavaranko' teing-eta siivenke'arima da' Jiisuu' masika'antaraako'ning. ²⁰ Ee'noko te'mung tee Sitiveni da' sira'duko'nung

dupisi'au'na'mung ning teke due'ke donkonansi mononopa'nanka tee tavau'ning biikaning tareansi tampa' tampanko!.' ²¹ Teka Ovoringe aa'muu', 'Ninge aa' botoramaang, tenkeniai isipo'aape Ju'deeing-anko.' "

*Rooma'nupoong Piatooronukai Biikanava-koo
Paula'Tanatavau'na'*

²² Teinge karingai barorompau' tee Paula'ke te' basinoo' kara minkuvuko, teka karoma Ju'deeing-anko beainaare-koo basivuko deto bokiaama aa'pau', "Kansi'koo domampari otoauka!" ²³ Ee'noko tee' peusi'kaama misimisiarima da'mong ee' deto bai'au' Paula'aape. ²⁴ Ee'noko tee' nkoariko tee piatooronuka biikaang bore' botoaru' piatooronuka biikanava'koo po'antavaarai'nange mura'aama okora' besi'aava'naang tee kapoo' tee turampaama bokiaako'nung. ²⁵ Teka tenang mo'ming-koo bi'aara mura'aava'naang beeto'aako Paula'ke nauvuu' tee narung daaku' piatooronuka tanata teke donkonui otoko'nung, aa'puu', "Ning tee Rooma'nung, ee'noko niikaang botoi taura'duriaung Rooma'nupoong tamung mura'koo kapoo' orara mme' ooveria!."

²⁶ Tenang teie piatooronuka daaku' tanatanarai tee' taaravura tee piatooronuka biikaang bore'anko bera aa'puu' tee, "Aung naning dake arekee' nkovee'naang, ai' aung tee Rooma'nupoong-koong." ²⁷ Tee'koo teie piatooronuka biikaang bore'ke pora aa'puu' tee Paula', "Naumeai, da' ee tee Rooma'nupoong-koong?" Ee'noko teie aa'puu', "Ee!" ²⁸ Ee'noko

teie piatooronuka biikaang bore'ke maku'uma aa'puu', "Ninge mmal' mooni'ke moo'antu' tee' naning Rooma'nung deemaraa'naang." Paula'ke aa'puu', "Nka ninge moo'ampa', ning Rooma'nung paramau'noo'keta." ²⁹ Teketa tee teing mura'aama okora' besi'aava'naang mau'aako'ning namu'ke dinka'pariru' tee-ankoita. Ee'noko tee piatooronuka-koong bore'avorou' tee Paula' Rooma'nung tasi'pura ee'noko boto toto'pui dai'uu'na' tasi'parara.

Paula' Ju'nupoong Biikaang Koompaara'koo Daankiaru'na'

³⁰ Teketa dauna'mung teie bore'ke Ju'nupoonge tuumpiau'noo'koo okora' masipo' noru'koo piavora, Paula' sing-antavura botoaru' teing piristi'koo ovontung ee'noko ookara koompaara'navitu kune'eea'naang. Ee'noko teie Paula' doonko be'antavura teing-koo uro'kanoo' donkong-antavuu!.

23

¹ Ee'noko Paula'ke dutai naapu narung oovurira teing koompaara'navitu aa'puru', "Ee mmarang Ju'nupoong, Kumponing-koo dutakanoo'ke aa'dampimang, ninge bakaang boto maroita toto'pansi o'noaung e'mung-koo basinoo!"

² Ee'noko teie piristi'nanka-koo pankainge Ananaiasie karang-koo tanko'paava'naang botovuru' teing tee-koo due' donkonai otoroko'ning. ³ Ee'noko Paula'ke aa'puu' tee, "Nna' da' Kumponinge tanko'duainge, kuung-takaa!. Dake ape' ning boto ninka paaramee'naang te'ba'nantaring ee'noko tee boto

sipei ning tanko'koo botoraramang ee?"⁴ Ee'noko teinge teke due'ke donkonai otoroko'ninge aa'pau', "Dake ee tee oraka' minku-koo makosi Kumponing bakaang piristi' pankaing?"⁵ Ee'noko Paula'ke aa'puu', "Ee mmarang, ninge noru'ampa' tee Kumponing bakaang piristi' pankaing deeko'. Masika' Daari Meekunge ee' minkuvui otong, 'Dii'ke oraka' minkueriauka' tee nantoong diikan-ing tare-nupoong-koong narung.'"⁶ (*Toro 22:28*)

⁶ Teka tenang Paula'ke tasi'purira teing-koo nii'navitu Noru' Pitunavitu ee'noko nii'navitu Boto Keperuu'navitu~ tee koompaara'navitukoo bokuma aa'puu', "Ee mmarang, ning tee Boto Keperuu'navitu-koong ee'noko mma' Boto Keperuu'navitu-koonge. Ning tee tuutunang-koo~ o'nomang dama'ke boo'keta domamariaing masika'antavamaung-koo."⁷ Ee'noko tenang teie tee' minkuvuko teke siivenke'eu' teing Boto Keperuu'navitu~ ee'noko Noru' Pitunavitu~ ee'noko tee oosinaura' teke tankaamparu'.⁸ Noru' Pitunavitue aa'ning penkempamanoo'koo tee': boo'keta daa', koosinunanka, tanuaang; teka Boto Keperuu'navitue aing ookeng masikeng tampaakoo'.

⁹ Teketa karakarare pankaing nkoaru' ee'noko nii'ning Boto Keperuu'navitu-kooning bodo naunuka donkonaara deravariru' aa'paama, "Nii'ke kapoo' orara ooampia' aung-koo. Ai' pa tanuaange nii'noo' koosinunge nauvumaung deeko' turampampi'neenga."¹⁰ Ee'noko tenang tee turanturang tavu' aapearako tee piatooronuka-koong bore' avorou' tee

Paula' bitutuaa'neeng-koo teinge, ee'noko piatooronuka-koo botoaru' doonko siarira tee Paula' pari'aarira mmari'antavaara biikanava-koo be'antavaava'naang. ¹¹ Te'mung ee'na'mung muunga Ovoring tee-anko due' donkonura aa'puu', "Noru' purintaravai, ai' dake tee ning sira'memana' anke Jerusalema'ke tee' nari' tampa' sira'mee'naang teke Rooma'ke."

*Nii'ninge Ju'nupoonge Kara Pinka'au'na' Paula'
Dupisi'aava'naang*

¹² Teketa tane'puko nii'ning Ju'nupoong mumunsiarira pinkapinka'eu' sinearima taamanaavaroo'naang bera Paula' dupisi'aavainoo'ke basi. ¹³ Donkaang karekai'pi divu'ke tee aung mumunsinang nkoau'. ¹⁴ Ee'noko teketa teing aa'ning-anko berou': piristi'nanka-koo ovontung ee'noko Ju'nupoong-kooning pankenanka-anko. Berora aa'pau', "Nii' teing koonto' nii'ka pinkapinka'meerira sinemaririning taamanampiaroo'naang bera Paula' dupisi'ampiaainoo'ke basi. ¹⁵ Dii'ke koompaara'navitu ninka nau-antaveriaing tee piatooronuka-koong bore' tee Paula' dii'anko depeto sing-antavuaina' tuumpiaamanoo'koo tampa' tasi'perii'naang tamperima. Ee'noko nii' teing maamumariri o'noriaing tavu'koo tee taapo'ka dii'anko due'aravaruko."

¹⁶ Enang tee Paula' baampuru'nunge taaravura tee maamunoora' bera piatooronuka biikanava'ke koinura nauvuu' tee Paula'. ¹⁷ Ee'noko Paula'ke narung piatooronuka daaku' tanatanara bokuvura aa'puu', "Aung nemaka

piatooronuka-koong bore'anko be'antaveai. Kapoo' nauvuu'naang aunge tee.” ¹⁸ Ee'noko teie tee be'antavura piatooronuka biikaang bore'anko aa'puu', “Teie Paula'ke kiimata-koo otoinge bokumura naumuing aung nemaka da'anko tavo'ama'naang kapoo' da' naurua'naang.”

¹⁹ Ee'noko teie piatooronuka-koong bore'ke bireng-koo kompura taapo' be'antavura tana'uu' tee, aa'puma, “Tee aming kapoo' dake naumee'naang ning?” ²⁰ Ee'noko teie aa'puu', “Teinge Ju'nupoong-koo pankenankai kara naroompaing da' nia'daako Paula' teing-anko doonko koompaara'navitu-anko be'antavee'naang tane' aavavaama tee-koo keperuu'ai tasi'paava'naang tampaama. ²¹ Teka teing aroo'eriauka' tee', ai' donkaang karekai'pi divu' maamuariri otoroo'naang baku'ariri tee dupisi'koo. Teing bii'ka sinearirining taamanaavaroo'naang bera tee Paula' dupisi'aavainoo'ke basi. Ee'noko enang teing teing maamuariri otorong tee taura' da'keta nempaitaa!” ²² Teketa teie piatooronuka-koong bore'ke tee nemaka tenkeng-antavuu' teketa orokovuma aa'puu', “Naning naueauka' tee' ning naumeina!”

*Piatooronukai Paula' Nii'namono-koo
Botoau'na' Piiliksie Simpe'uu'naang*

²³ Tenang teie kenaanka piatooronuka daaku'na' tanatavaareko'naanka bokuvureta aa'puretu', “Maamu-antavererereriaing kenaanka daaku' piatooronuka ee'noko naruaapeita kenai'ka [70] oosie nanu'nuka ee'noko kenaanka daaku' daanko'po'nupoong, ee'noko

tenang aasi'koo dua'nang doinang muunga Sisaria'navuntu'aape beriai. ²⁴ Ee'noko Paula' ba'nanuaining oosining maamu-antaveriai, ee'noko tampa' basi-antaveriai tee-anko ovo'ma'anko Piiliks-anko."

²⁵ Ee'noko karavoto ee'pina' daarivuu',
²⁶ "Ninge Kalaudias Lisisiasie da' pankaing ovo'ma' Piiliks onkeonke'damaang. ²⁷ Aung naning tee Ju'nupoonge moo'aara teinge tavaava'naang nkoako ninge nkaning ninka piatooronuka ninka merira tenkeng-antavampira domampampirieeng, ee' noru'ampira aung tee naning Rooma'nung. ²⁸ Ee'noko tuumpiau'noo'koo noru'koo piamora ninge doonko koompaara'navitu-koo be'antavantu'.
²⁹ Ee'noko biikaang boto-koo tuutunampaako ooantu', teka tuumpiau'ning-koo kapoo'boo'anta-apenung ee'noko kiimata-aapenung ooampa'.
³⁰ Ee'noko ning tee Ju'nupoonge tee naning dupsi'aava'naang mumunsiaako narunge makenge naumuing. Tee'koo ning namu'ke da'anko botoansing. Ee'noko napo' teing tuumpiaamaing da'anko botoaransinge da'koo uro'kanoo'ke sira'paava'naang teing kapoo' tuumpiaamaing. Enang bakearing."

³¹ Teketa tee teinge piatooronukai tee boto siompai Paula' bokuaara berou' muunganang Antipatiris-aape. ³² Ee'noko teing piatooronuka kau'ke nanaako'ning teketa' dauna'mung toroariru' biikanava-aape, oosie nanu'nuka ninka nari' nanaako tee Paula'. ³³ Ee'noko tenang teing Sisaria' basiarira tee karavoto~ avau' tee ovo'ma'. Ee'noko Paula' tee-

anko tavo'au!. ³⁴ Tenang teie tee karavoto deeruvura teie tana'uu' tee Paula', aa'puu', "Da' aremeensi'koong?" ³⁵ Ee'noko tenang Paula' Silisia-nung noru'ura teie aa'puu', "Da' ninge tareamanoo'koong deentarako ninge taararerompaing dakaang kara maku'na' tenang teing tuumpiraamaing poroainang." Ee'noko botoaru' tee Daurarong~ Eeroti' bakanava-koo otoko Paula' tanatavaava'naang.

24

Ju'koo Ovontunge Paula' Koosiau'na' Piiliks-ankoa

¹ Ee'noko pa'noko' doong tankinuko tee piristi'nanka-koo pankaing Ananiasi daampeto pou' nii'ning koompaara'navitukoo pankenanka ninka ee'noko naning narung nari' tuutunang~koo kara-tavo' miring Teetalas. Ee'noko teinge tavo'au' tee-anko ovo'ma'anko tee biikaang kara Paula' tuumpiau'naare. ² Teketa ovo'ma'ke Paula' bokuvuko Teetalasie kara tuumpi tutumpuma aa'puu', "Ee da' pankaing, Piiliks, da' otoko nii' tampa' mooa-koo o'norimaung ee'noko nii' Ju'nupoong pakumerima aarumo tampeng tavo'antavemaunge; ³ Osi ookarakoo avutevu'mariri nii'ke aroo'ampimaung ookara tampa' nari' tampampima. ⁴ Teka iirau'antarampi'neeng-koo tampa' tange bakeama enang aa'damaang ninge, tampa' noru'meri io' baroromeriaing nii' oki'noo'. ⁵ Nii'ke tee aung naning taarapiika ooampimaung, turang-anta-nko ooampimaung ookara

Ju'nupoong-koo ookutunairu-koo otoroining-koo, ee'noko napo' narunge biumaree' tevitu-koo nerakavitu tee Nasareti'nung siompaamanavitu-koo. ⁶ Ee'noko napo' nii' Kumponing-ankoi dootuu'nava pankava-koo dootuu'mariko orari-anta-koo paaramuru', teka tee' nkoarako nii'ke dai'ampiru'; ⁷ Nii'ke niikaang boto siompampiri paaravampii'naang tampampiko teie Lisiaside, teing kivora daaku' piatooronuka tanatai, aa'na' iri'oi niikaang bireng-eta pari'murira aa'muru', 'Dii' tuumpi nkonuka ovo'ma'anko berira tuumpireeriaing.' ⁸ Teka daka dake tana'era noru'eaing tee ookara kapoo'nanka nii'ke tee tuumpiampirining masikeng." ⁹ Ee'noko teinge Ju'nupoonge ookara kapoo'nanka Teetalasie tuumpivuko'ning-koo masikee-antavaako'.

Piiliksie Simpe'ui otoko Paula' Sira'parama Kara Nauvuu'na'

¹⁰ Ee'noko tenang teie ovo'ma'ke kara-koo botovuu'nang tee Paula'ke maku'uma aa'puu', "Ning dotumari penkemaraa'naang teing-koo kara tuumpimau'ning-koo da' tasi'dansi mmau' mare'koo da' kara-simpe' deentari otomaung-koo. ¹¹ Dake nia'eriko masikee-antamaavaing, baru' doong kivora-ita ke'munta divu'uaruko ning Jerusalema'aape deto dootuu'koo meu'. ¹² Ee'noko ainge ning oomaava' tata'meeriko dootuu'nava pankava-koo. Napo' oomaava' tavutavu' tutumpango dootuu'navananka oki'nareka'koo ee'noko osi pankamono-koo. ¹³ Teing napo' masika'pariarupeu' da' nauraama

teing kapoo' enang ning tuumpimaamaatomaing-koo.

¹⁴ "Teka tee aung ning enang da'koo sira'maraa'naang: Ning tee Kumponing-koo dootuu'maramaung niikakatauro biikaang-koo tevung nerakavung daang-koonavung tampaamanavung siompansi, masika'antavansi teing ookutuning kapoo' Moosesi-nung botoi minkuvui otomaing ee'noko Kumponing-etaning nakaro-nupoonge tero daariau'ning, ¹⁵ ee'noko Kumponinge maraka-anta dupearavainoo' nempansitaa' tee' nari' aing nkoarimana' boo'keta daa' noru'ampiri ookeng-koo aa'noko teing koonto'nuka ee'noko teing koonto'nuka deeaing. ¹⁶ Tee'koo ning paaramaramaung domang kiiroraa'mari o'noo'naang Kumponing-ankoi ee'noko nantoong-ankoi.

¹⁷ "Enang tee nii'ning mare' tankinuo' toromaru' nkanavitu-anko avuavu' mooni' ata'oinku'koo tavo'ama ee'noko boontuna-maraa'naang. ¹⁸ Tee' nkamarako teinge ning oomau' kiiroraa'marama pava dootuu'nava pankava-koo kuunge, nantoong karinga ee'noko naampa dovang otoaruko, teka Ju'nupoong naing Eesia'keta porou'ning teke otoroko. ¹⁹ Teing ee'ning a' da'anko porora ning tuumpi-koo makosinuka kapoo' ning tuumpi-koo makosi oto'evoroi deeko!. ²⁰ Nii'noo' ainge koompaara'navitu bii'ka tuumpimaavai kapoo' orara taaravau'nung deeko' nkaang kara simpe'aama teka Jerusalema'ka. ²¹ Teka tee kapoo' nii'nung otoa', aung narung tuumpimaamaatomaung otong tee tenang

uro'kanoo'ke teing-koo donkonansi bokuma aa'pantu'nung, 'Ninge tee napo' boo'keta daa' narung masika'antavamaung-koo dii'ke e'mung tuumpimerimaang.' "

²² Teka teie Piiliksie, bane tevung nerakavung taung siraka'pui tampa' tasi'puko'nunge, teka toto'pura aa'puu', "Tenang Lisias tee piatooronuka-koong bore' daampeto poainang ninge simpe'ampaing aung kara da'koong."

²³ Teketa tenang tee piatooronuka daaku' tarenara botovuu' teie tee Paula' tee ninka tareao' otoo'naang teka baru' kiimata-pina' deea!. Ee'noko ba'maikori'ke beero'koo orokoaava' piavoaining-koo pakuaama.

Piiliksie Paula' Kiimatanava-koo Kemare'ka-koo Pinka'uu'na'

²⁴ Teketa nii'ning doong tankinuko Piiliks ba'aang ninka Ju'koonani miring Darusila ninka poreta botoaru' Paula' po'antavaava'naang ee'noko taaravuu' minkuvuko Jiisuu' tero Pako'pari'nni' masika'anta-koonavung. ²⁵ Ee'noko tenang Paula'ke to'biiari aing aa'ning-koo minkuvuko: koonto' nkona', baka tarena', ee'noko doong asi'na'mung tuutunang nkoaravaing-koo, Piiliksie avorora aa'puu', "Io' beaing anketa. Nii'nang batei ooamira bokurampaing napo!." ²⁶ Napo' ee' noru'uko', "Ning pa mooni' amuu'naang Paula'ke dama'ke napo' bokuanko." Tee'koo mmau' namu'pie bokuvuma minkuareko!. ²⁷ Teka kemare'ka tankinuko Poosias Peestasie Piiliks pari'antavuu',

teka Piiliks tenkenuma Ju'nupoong dotu-antakoo Paula' teke kiimatanava-koo pinka'ari otoko sipuu'.

25

Paula' Deravari Eentavaru'na' Siisa'ke Kara Simpe'evuu'naang

¹ Enang tee Peestasi ovo'ma' deemparara beenang doong tankinuko Jerusalema'aape daanto beu' Sisaria'keta. ² Ee'noko teka tavo'arako piristi'nanka-koo ovontunge ee'noko Ju'nupoong-koo pankenankai Paula' tuumpiaako'ning nauau'. ³ Ee'noko aa'na' etuau' tee eentavarima tee botoarako Paula' Jerusalema'aape tavo'aava'naang, taunga tavaava'naang maroau'na' noru'ai. ⁴ Peestasie maku'urima aa'puu', "Paula' tee Sisaria'ke tareai otomaung ee'noko ning tee due'ka mee'naang noru'maramang. ⁵ Tee'koo dii'koo nii'ning pankenanka ni'ninka nari' danto meriaing. Kapoo' oraka' nkovuu'ning otoko tee-koo deeko' teka dii'ke tuumpieriai."

⁶ Teketa Jerusalema'keta kivora doong divu'uaruko Peestasi danto Sisaria'aape beu'. Ee'noko dauna'mung kara simpe'doma ba'nanura Paula' po'antavaava'naang botoaru'. ⁷ Ee'noko tenang Paula' kuung poio' teing Ju'nupoong Jerusalema'keta danto berou'ning tee koroai donkonaara kapoo' mmau'nanka ivekeng-koo tuumpiaara masika'antanoo' otoroaruu'. ⁸ Teketa Paula'ke penkemparama aa'puu', "Ninge kapoo' teing aing ee' oro' toto'pui otoing nkoampa': Ju'nupoong biikaang boto,

dootuu'nava pankava ee'noko tee Rooma'nung daurarong~ Siisa!.”⁹ Teka Peestasie Ju'nupoong dotu-anta-koo aa'puu' tee Paula', “Da' ee Jerusalema'aape daanto be'koo aroo'dari otong teka paararaavaina' teing aing kapoo' ning-koo dutakanoo'ka tuumpiraining-koo?”

¹⁰ Teka Paula'ke aa'puu', “Ning aa' Siisa' bakanoo' kara simpe'doma donkonansi o'nong, aa' ee'noo' ning tuutunang-koo makosinoo', ai' ning Ju'nupoong-koo kapoo' orara nkoampa', tee' dake tampa' noru'ei otong. ¹¹ Ning kapoo' orarananka-nko deeko' ee'noko kapoo' ning boo'koo makosi nkoantu'nung deeko' ning boo'keta mmari'koo paaramaravarupeu', teka teing kapoo' ning tuumpimaamaing boturopananka deempari otoko naning otoa' teing-anko sing-antamupeu'nung, ai' ning tee Siisa'koo aroo'mari o'nong teie paaramuaing.”

¹² Teketa Peestasie bakaning tuutunang-koo~ norukasi'nanka ninka minkuarira aa'puu' tee Paula', “Siisa'koo aroo'daring tampeio' aa'damaang: Makosi, tee-anko Siisa'anko naniaing.”

Peestasie Akiripa' Nia'uu'na' Paula'koo

¹³ Enang tee, nii'ning doong divu'ui' tee Akiripa', daurarong~, teni ninka baara'ma'naang Beenis ninka, Sisaria' tavo'kuretu' Peestasi onkeonke'uree'naang. ¹⁴ Ee'noko teke mmau' doong otorora Peestasie Paula' bakanai' tee daurarong nauvuma aa'puu', “Anke naning narung otomang Piilksie kiimatanava-koo otoko sipura tenkenuu'nung.

¹⁵ Ee'noko tenang ning Jerusalema' o'noko teing pirsti'nanka-koo ovontunge ee'noko pankenankai Ju'koo-nupoonge tee dooremaama nia'mau' tee kara taaraevomira dupisi'koo makosi tampama'naang. ¹⁶ Teketa ninge aa'parantu' teing, 'Nii' Rooma'nupoong tee' nkomariaung naning nii'ninge dupisi'koo sing-antavampii'naang tutung tuumpiaamaing ninka oing ooveearuko, napo'doona penkemparavaing-koong oovuaruko.'

¹⁷ "Tenang teing ninge nauaransio' a' oosiariru'nang ning nemarava' dauna'mung kara simpe'doma ba'nanamira botomaru' tee naning po'antavaava'naang. ¹⁸ Teketa tenang teinge tuumpiaako'ninge donkonaara teinge kapoo'koo oreng-pina' ninge tero noru'antu'ning-koo tuumpiaava!. ¹⁹ Teka nii'ning kapoo' oovuning-koo turampaako' daang masika'antavaamaing-koo, ee'noko naning narung-koo Jiisuu'koo boo'paru'nung-koo teka Paula'ke domamparu'nung tampukoo'. ²⁰ Ning amurii' kapoo' baakeeneama simpe'koo paa'marara ninge nia'antu' aa'pama, 'Da' ee Jerusalema'aape nanipeu' ee'noko teka dii' Ju' diikaning koompaara'navitue simpe'daavai dakanai'koo?" ²¹ Teka tenang Paula' Siisa'ke simpe'uu'naang tamparako ning botomaru' pinka'ai tanatavaava'naang bera Siisa'anko botoampainoo'ke basi."

²² Ee'noko Akiripa'ke Peestasi aa'puu', "Ninge ninka taara-koo pihamomaang tee aung naning." Ee'noko Peestasie aa'puu', "Makosi, tane' taaraveaing tee."

²³ Teketa dauna'mung tee Akiripa' ee'noko baara'ma'naang Beenis, dauraronanka biikaninge nepunepu'ke aa'na' nepu'aresi poreta tumparetu' te' tuutunang nkorama ee'noko teing kivora daaku' piatooronuka tanatanuka nari' porou' ee'noko teing nantoong tevuntu'koo bore'nuka. Teketa tee Paula' Peestasie botovurio' asi'na'moo po'antavau'.

²⁴ Ee'noko teketa Peestasie aa'puu', "Da' Daurarong Akiripa' ee'noko dii' ookara a' nii' ninka nari' porining, ooveriai aung naning Ju'nupoonge ning eentamaamaung ookeng-koo aa'noko Jerusalema'ka ee'noko anka, otoaroo'naang tampaamaung peusi'kaama.

²⁵ Teka ninge kapoo' tee boo'anta-koo makosi ooampa'. Ee'noko ee'nara baka Siisa'ke simpe'uu'naang tampario' ninge Siisa'anko botoama'naang matauantu'. ²⁶ Teka ninge kapoo' taa'ni'antavama daariampaing oto'memua' tee nkaang ovoring nauama tee-koo. Tee'koo ninge a' dii'anko, ee'noko baru'noo' da'anko daurarong Akiripa'anko donkong-antavansing anketa paaravampira kapoo'oreng ooampiaining daariama'naang. ²⁷ Ai' ninge ee' ooamaang, ninge naning kiimatanung tamung boturopa botoamparupeu' tuumpiaamaing-koong siraka'anta otoaruko."

26

Akiripa'ke Simpe'uko Paula' Daankiaru'na'

¹ Akiripa'ke aa'puu' nauvuma tee Paula', "Ninge enang taura'dang da' daka minkuraraa'naang."

Ee'noko tenang Paula' tanka' toonuma penkeng-koong kara sira'paru' aa'puma,

² “Ning e'mung biraankemaring nkaang kara sira'koo da'ankoi penkemarama Daurarong~ Akiripa'ankoi teing kapoo' ookarai Ju'nupoonge tuumpimaamaing-koo, ³ ee' noru'amira da' tee ookara aarumonanka ee'noko turananka Ju'nupoong biikaning noru'ei otomaung dau basinoo!. Tee'koo ninge nia'damaang tampa' dooroontari ning taaramee'naang.

⁴ “Nkaang aarumo tee temu'keta nemaa'noo'keta o'noi o'nou'na' ookara Ju'nupoonge noru'mai o'nong teing-koo nkaning nantoong-koo meu'ke teke Jerusalema'ke. ⁵ Teinge tee temu'keta noru'mai o'nong, sira'maapeu' piavorora deeko', tee ning tee Boto-koo Keperuu'navitu-koong aarumo koonto'siompansi o'noko'nung, niikaang dootuu'koo aa'na' monkeena'navitu. ⁶ Enang tee ning aung a' donkonansing tuutunange paarakoo tee biraanke, boo'keta daa' tavo'kuaing nempamaung-koo, Kumponinge niimaraang-koo maraka-antavuu'nung. ⁷ Tee nii'namurii' biraanke deea' nii'ke ookarai Ju'nupoonge nempampimaung muung ee'noko doong karimarima Kumponing dootuu'ampima. Teka tee, ee daurarong, tee ee'nara biraanke sira'pansio' ee'ninge tuumpimaamaung Ju'nupoonge. ⁸ Aming-koo dii' Judia'nupoong Kumponinge boo'nuka daa'anta masika'anta-koo makosiria'?

⁹ “A'noo' ninge tee ninka koonto'na' ee'pina' noru'anko': Aung miring Jiisuu' Nasareti'nung onou amutemurii'ke turampamaa'noaing.

10 Ee'noko tee tee' nkoanko' Jerusalema'ke, aa'noko' meekupoong Jiisuu' sionuka kiimatanava-koo ku'numparank'o' taura' tee piristi'nanka-koo pankenankai amau'nung ninka, ee'noko tee narung deea', nii'ninge teing meekupoong dupisi'koo mau'aariko' teing irikumparank'o. 11 Ee'noko napo' ninge mmau'namu'pie kiimatavarank'o' teka pava dootuu'nanka-koo ookara-koo Karistoo' penkempaavaina' paara-antavarama. Ee'noko bakei aa'na' iirang-antamarama manki'antavarank'o' teing, bane osi pankeng oovuning biikaning-koo."

*Paula'ke Baka Bere'aru'nung-koong Minkunaa
Naavuu'na' Akiripa'*

12 "Nii'na'mung tee' nari' nkomarama Damaskas-aape nanantu' piristi'nanka-koo pankenge taura' amaara botomaio!. 13 Ee'noko ee daurarong, duaaki'nang taunge nanama araka paning-etaing ooantu' aa'na' sisisiisi dua'a' divu'ui. Ning ee'noko teing nari' nanampiko'ning koromuri arakavaru'. 14 Ee'noko tenang nii' ookara kansi'koo doonko dua'marira ninge aurong taaravantu' liburuna' karoma aa'muko, 'Soolo, Soolo, dake aming-koo ning manki'antamemaang? Nkaang kara dimpa'ema daka baikeraramaung irinto' deemparako.'

15 "Ee'noko ninge aa'pantu', 'Da' baa Ovoring?' Ee'noko Ovoringe aa'puu', 'Ning tee Jiisuu', tee dake manki'antamemaung. 16 Teka donkoniaing deto, ning tee da'koo oro'marinoo' aung kapoo' otoko: Da' miru'damaang botorampaina'

nkovema sira'pee'naang enang oomeina' ee'noko dama'ke kapoo' napo' da'koo oro'marara naurampaina'. ¹⁷ Mmari'antarampaing nantoonge aa'ninge turantaako dakanavitu Ju'nupoonge ee'noko Ju'deeainge, tevitu ee'navitu da' botoramaatomanoo'navitu. ¹⁸ Duta bante-antaveriko mutaanang-eta araka-koo bere'aria'naang ee'noko Sietani'keta Kumponing-koo bere'ariai biikaning oraka' nkonanka tonta'aravaina', ee'noko barenku-koo-navaro oto'evoroai teing ninka ning-koo baitoarira meekupoong deempariru'ning ninka.' ”

Paula'ke Kara Tampa' Siompu Mintoompara-maung Nauvvuu'na' Akiripa'

19-20 “Tee tee', ee Daurarong Akiripa', kontemoa' nko-koo tee' paning-eta oro'parara naumuu'na'koo ninge sira'pansi nau-antavarantu' Damaskasie, teketa' Jerusalema'ke ee'noko teketa ookutunairu-koo Judia'navaro-koo ee'noko napo' Ju'deeaing-koo orara aarumo sipaara Kumponing-aape bere'arii'naang, ee'noko tampa' nkoarima bere'nii'nuka makosina' taa'ni'antavariri otoroo'naang. ²¹ Okora'noo' tee'koo Ju'nupoonge komaara pava dootuu'navo pankava-koo dupisi'maava'naang nkomau'. ²² Teka Kumponinge pakumuo' e'mung-koo basinoo' ning daankimaramaung bera e'mung a' donkonansi kapoo' ooantu'na' sira'pamaang ookara nantoong-koo ovontung-eta bera toire'koo basinoo'. Tee' Moosesi dovang teing Kumponing-etaning nakaro-nupoong urikupoonge nkoaravaing tampaama naumaaru'na' nari' minkuamaung, nii'na' deea'.

²³ Aa'noko Kumponinge nii' domang-antakoo Pako'pari'nii'ke baike tora'puasing-koong ee'noko tee tutuna'nung boo'keta daa'aravaing-koong, ee'noko tee' nkoarama baka araka sira'paraan'aang ookavitura-koo aa'noko Ju'nupoong-koo ee'noko Ju'deeing-koo."

Paula'ke Akiripa' Bere'koo Pia-antavuu'na'

²⁴ Ee'noko tenang teie tee' penkemparama minkuvuko Peestasie bokuma aa'puu', "Paula', da' kanu'daring. Dakaang barevare pankainge kanu'antaruing." ²⁵ Teka Paula'ke aa'puu',

"Ning kanu'marava', da' pankaing Peestasi, teka ning koonto' to'biimari masika' karomang.

²⁶ Aunge dauraronge noru'ui otong, masikee-antamupeu' aing-koo kapoo'koo, ee'noko tee-ankoi tamung danto minkuampeu' teie noru'ui', ai' ninge masika' noru'ansi o'nong kapoo' aing-koo nii'naare bakaang punkaa'koo nerakanaare deea', ai' ookarai noru'ai otong kapoo' nkoaru'na'. ²⁷ Arekee' da' daurarong Akiripa', dake ee Kumponing-etaning nakaronupoong urikupoong masika'antaveri otong? Ee', noru'ansi o'nong, dake masika'antaveri otong."

²⁸ Ee'noko Akiripa'ke aa'puu' maku'uma, "Anaarei apukanaarei ee Karistoo'aape bere'antamee'naang?"

²⁹ Ee'noko Paula'ke aa'puu', "Kumponing-koo kunsimaramang da' narung pakukoo deea' teka aing ookara tee' nari' e'mung taaramaamatomaing dii' ning-pina' oro'darii'naang aing sieena io'doonko otoko."

³⁰ Teketa tenang daurarong deto donkonuko aa'nou' ovo'ma' donkonuu' ee'noko teni Beenis donkonuu' ee'noko ookara nantoong teke ba'naniau'ning teing ninka nari' donkonau'.
³¹ Ee'noko tenang teketa tenkenaara bii'ka kareaama aa'paako', "Aung naning kapoo' tee dupisi'koong ee'noko kiimatanava-koo pinka'koong makosi nkovuaung." ³² Ee'noko Akiripa'ke Peestasi aa'puu', "Aung naning unaa-antaveripeu'nung Siisa'ke taaravuu'naang aroo'aravaruu'nung dei."

Paula' Rooma'aape Beu'na'

27

(27:1-28:31)

Aareri-koo Sipau'na' Paula' Rooma'aape Be'anta-koo

¹ Teketa tee nii' Itali-aape aarerie be'koo tamaaru' Paula' ee'noko nii'ning kiimata-nupoong nari'. Ee'noko tee naning miring Julias teing tanata-koo botoau', tee Siisa' bakaning mau'moni'navitu-koo narung daaku' piatooronuka tarenara. ² Ee'noko danto aareri-koo A'damitiang biikanareng-koo koinampira tenkenampiru', Eesia-nameensi' kantevui siompuai-nareng-koo. Aristakas nii' ninka nari' meru', Tesalonaika'nara, Masedonia'nameensi'koong. ³ Teketa dauna'mung Saidoni'navuntu' daanto duumemariru', ee'noko Juliasie Paula' tampa' nkovuma ba'maikori' beero'koo taura'puu' teinge pakuaava'naang. ⁴ Ee'noko teketa danto tenkenampima Saiparasi-namui'koo nee'mariri meru' boo'ai tamuriko.

⁵ Ee'noko tenang pirung pako'ampiri merima Silisia ee'noko Pampilia' aa'namensi'kai kato tankinampira Maira-navuntu'koo tavo'mariru' Lisia-nameensi'koonoo'.

⁶ Teka teie piatooronuka daaku' tarenarai narung aarerri oovuu' Aleksandaria' biikanareng Itali-aape beko, ee'noko tereng-koo koo'muru'.

⁷ Teketa makenge terenge nanampiko mmau' doong divu'kuio' karimarkotaa' Naidas-navuntu' due'mariru'. Ee'noko pionge doonko Eesia siong-koo koonto' bono'murio' ee' deto Kiriti'namui'koo pako'marira nee'mariri meru' Saamoni-koo siuru~ koroampiri. ⁸ Aa'na' pore'mori Kiriti'namui'koo miirimariri merikotaa' nii'noo' miring Tampoo' Kunkumenoo' tampaamanoo' basimariru', Lasea'keta osi pankamono-ita due'.

⁹ Tee' pore'morima mmau' batei tamung tanking-antavampiru' aa'noko Ju'nupoong unkumoarimanang ee'noko pirunge nanu'koo tampanang. Ee'noko nanu' arika'pario' pirung oraru'kumanang meu'pampira Paula'ke nauvurima aa'puru', ¹⁰ "Ee aing, ninge ee'pina' ooamaang: Nari' nanampiaing deeko' tee baike kune'ampii'naang, ee'noko kapoo' baru' paa'araa'naang otoining aing aa'ning: kavo narung deea' teka areng aarerri-nareng ee'noko niikaang domaang nari!." ¹¹ Teka teie piatooronuka narung daaku' tarenarai tee tereng okovenung ee'noko tee nanu'anta-nko beekaang kara aa'na' barorompuko', Paula' baru' deea'. ¹² Ee'noko teketa te' kunkumenoo' baku'koo makotuaruio' piong kamaari ninkaing batei-koo, teing-koo mmau' nantoong teketa tenkeng-koo

piavorou' ee' noru'aama, Piiniks-navuntu'koo pa tampa' tavo'kampipeu'. Te' ee'noo' napo' Kiriti'koonoo' kunkumenoo' baku'koo tampoo' kamaari bakanang.

Piong Pankaing Pirung-koo Nkoaru'na'

¹³ Ee'noko tenang tee piong ee'depeto tampa' pokoaapau', "Enang Piiniks tampa' tavo'marii'naang." Ee'noko teinge aanka' doompeto barampaarai'nange Kiriti' miiringe danto meru' piisi' due'ke. ¹⁴ Teketa tee piong bari'uu' ee'doompeto piong ivekung pomana', pora'ka daue doompeto pora tamuru'. ¹⁵ Ee'noko tenang tee aareritee' kompuio' piong-aapei be'koo makotuaruio' tamung danto bere'ampirio' bii'muru'. ¹⁶ Ee'noko oki'namui'koo mui'namui' miring Kauda'namui'koo nee'mariri meru', ee'noko teke karimarima tee bakaasi deto kakau barampampirai'nange kuunga aarerikoo pinka'ampiri dai'ampiru'. ¹⁷ Teketa tereng aareri-nareng nanampi-ko'nareng koompunge pankenge boonavete puring-antavampima dai'ampiru'. Ee'noko Aperika'koo due' daunaa'noo' pionge koing-antamuri'neeng-koo avoreaaama tene' piontee'nane' miiruni-koonane' depeto siau'. Teketa mo'ming-koo bi'aara doonko pirung-koo dua'antavaio' tene'ke tee aareriteka date'date-antavuu'. Ee'noko tee' nari' o'noriko tamung bii'muriko'. ¹⁸ Ee'noko dauna'mung pionge avitoitoi bai'muriko teinge tee piontee'koong botunarong oko dua'koo depeto sing-antavau'. ¹⁹ Bera piong beenamparu'na'mung nii'ke ookarai birenge kompampiri doonko kosi'ampiru' ookara

kapoo'nanka terong botunarong-koo bi'ari otoko'ning ninka nari'. ²⁰ Ee'noko mmau' doong-koo duaa'dovang beento' oki'noo' oro'pariaruko', ee'noko aung piong aa'na' pankaing masikung oro'parako domamariauka'nung-pina' noru'mariru'nung.

²¹ Ee'noko teing tee taamang nai-koo mmau' doonge datavaavaruo' Paula'ke uro'kanoo' pora teing-koo aa'puu!', "Ee aing, tee' naurampiru'na' taaramerira Kiriti'keta moriaruu'nung dei tampa', aung baike kune'ampiarupeu' ee'noko aing kapoo'nanka kera'pampiarupeu'. ²² Enang tee naurampimang ninge, domang kuaa'doriaing aa'noaina': dii'koo narung minkiaravauka', teka aung aareri narung naka'arawai. ²³ Ai' e'mung tee muunga ning-anko tee koosinung~ Kumponing-nung donkonuing tee ning moo'mui' mintoompevomaung bakaang. ²⁴ Ee'noko teie aa'mui, 'Aroreauka', Paula'. Da' tee bakei Rooma' tampa' basirarara Siisa'koo uro'kanoo' donkoniaing. Ee'noko ooveko aing teing da' ninka nari' nanrimaaatomaing Kumponinge da' ninka nari' domamparii'naang tampuru'ning.' ²⁵ Tee'koo domang kuaa'doriaing, ee aing, ai' ninge tee Kumponing masika'antavansi otong tee' nari' naumuina' masika' nkoaraa'naang. ²⁶ Teka nii' teing nii'namui'koo piisi'koo koing-antamuriaining."

²⁷ Teketa piong kivora-ita karenam-paru'na'mung tavo'kuko tee' tamung danto pirung Eeriria-aape-naru'koo bii'antamuriko meu'namang aareri-koo-nupoonge ee' noru'au': Nii' pa kansi'koo due'marimang. ²⁸ Teketa

paaranampaama ee' doonko daanga'noo' kenaanka kivora daanga' paaravau'. Teketa napo' danto'daanto paarananpaama kivora-ita pa'noko' daanga' paaravau'.²⁹ Ee'noko avoreaara kapang-koo koinampi'neeng-koo karenaumo aanka' sing-ntavau' taa'o~namarang-eta doonko. Ee'noko da'deng tane'puu'naang piavoroi nempaako!.³⁰ Ee'noko teketa aarerि-koo-nupoong mmariaava'naang kariarima tee bakaasi doonko sing-antavaako' pirung-koo, daang aanka' sing-antavaama koo'be~ita doonko.³¹ Teketa Paula'ke tee daaku' tarenara ee'noko teing piatooronuka aa'puru', "Aing aarerি-koo kuung otoroaruko deeko' dii' teing domantariaroo'naang."³² Teketa teinge piatooronukai tee bakaasi-koong mo'ming napu'aara danto sipau'.

³³ Teketa tane'puma nanuko Paula'ke teing taamanaava'naang aa'na' botovurima aa'puu', "E'mung te'mung kivora-ita ~karenang doong taa-na'mung teing-koo doong dii' taamang nai dataveria' ee'noko avoro' narung-koo otorikoo!.³⁴ Tee'koo ninge taamanirii'naang botorampimang dii' puring-antaruriaina'. Taaraveriai, dii'koo bore'keta dapo-koo navi' paa'aravaroo'naang."

³⁵ Ee'noko tee' minkuvura teie berete' nkavura tampa' tampura Kumponing-koo, teing-koo dutakanoo'ke teke pisi'ura nai tutumpuu'.

³⁶ Tenang teing ookara tee' nkovura domang kuaa'antavurio' nii'ning taamang-koo naiau'.

³⁷ Nii' ookara nantoong aarerি-koo o'noriko'ning naro'ka kenaanka daaku'keta naruaape-ita kenai'ka bera ~narung-taa [276].³⁸ Ee'noko

aa'nou' uite' nai-koo makosining naiampira
poomuru', ee'noko naiampima sipampiru'ning
ookara bakurapo' dua'aaru' pirung-koo aareri
kuua'oo'naang.

Aareri Naka'aru'na'

³⁹ Enang tee tane'puio' teinge tevora' kansi'
tasi'paava', teka teinge nii'noo' ooaako'
kunkumenoo' piisi'po'noo' ee'noko te' ee'noo'
piisi'koo tee aareri koing-anta-koo maroaako'
makosi deeko'. ⁴⁰ Ee'noko teinge teing
aanka'nanka-koong mo'ming pirung-koo
dua'aara aanka'nanka teka nari' sipaaru'.
Tee' nkoaaama tenang ee'nang teing bentang
aareri koong-antaning dapa'aareta bi'aresi
otoreko'noo'keta doonko sing-antavaaretu'
beekanoo' pirung-koo. Teketa tene' piontee'nane'
uro'kanoo'nane' deto siampau', teketa piisi'aape
daanto be'antavau'. ⁴¹ Teketa' daunaa'noo'
paaku'antavaara piisi'koo koing-antavau'.
Teketa koo'benoo' piisi'koo keemparara
ka'nunuuaruu' ee'noko taa'o-namarang boo'ai
teka naka'uu'. ⁴² Teketa teinge piatooronukai
teing kiimata-nupoong tavu'koo maroaariko'
naampearira koo'ari'neeng-koo. ⁴³ Teka teie
piatooronuka daaku' tarenarai tee Paula'
domang-anta-koo piavora orokovuru' tee'
maroaako'na' nko-koo. Ee'noko teie naampe-koo
makosinuka botovuru' tutung doonko koo'arira
naampearii'naang piisi'aape. ⁴⁴ Ee'noko asi'ninge
bentananka ee'noko aareri pute'aru'nairu
kompai naampe-koo botovuru'. Aung tee tee'
ee'na' domamariru'na' kansi'aape morira.

28

Paula' Maalta-namui'koo Oto'u'na'

¹ Teketa tee' domamariru'noo'keta nii'ke noru'ampiru' temui' mui'namui' miring Maalta-namui'. ² Ee'noko temui'nupoonge nantoonge aa'na' bakei navumaaru', onkeonke'maarima aa'nou' nta' betu'memaaru' tenang ee'nang apo'uma kamaari nkoarako. ³ Paula'ke tee koi'nanka oosivuma nta'koo betu'uko tenang tee boru' doparopa-po'nung nta'ke uipaarii'oko teketa bakoarara Paula'koo bireng-koo kakiaru'.

⁴ Tenang teinge nantoonge temui'nupoonge ooaara teu boru'nu bireng-koo bi'ari otoko teinge aa'paako' bii'ka kareaama, "Aung naning pa dupisi'nko deemparako bane aarer-eta domampari, teka teie kumponinge mero'nkoi domang-koo taura'pua!". ⁵ Teketa Paula'ke tee boru' nta'koo tanka'ni'pura baike kune'ua'.

⁶ Teketa teinge tee nempaako'nung doremparara nii'noo' boo' dua'arako ooaava'naang. Teka pankaroong nemparikotaa' tee-koo kapoo' basiaravaruio' teinge norunoru' paariarira aa'pau', "Aung tee kumponinanka-koo narung."

⁷ Narung ovo'ma' pankaing temui'koong miring Publias teke kansi' oto'evuko'nung simariru'noo'ke due'ke. Teie ee'narai bokumurira onkeonke'murira beenang doong-koo o'nori tampa' nkumuriko' nii' damisimainku.

⁸ Tenang ee'nang Publias bauma siipavoko uipaarii' ninka kuviri'oma, ee'noko Paula'ke bera beero'uma bireng pante'ura kunsivuo' taarevou!. ⁹ Ee'noko tenang ee'nang tee tee' taarevoio' taaravaara temui'koo-nupoong ookara

siipa-po'nupoong tee-anko porora taarevorou'.
 10 Teinge tee nii' avuavu'nanka mmau' amaaaru'.

Paula' Rooma' Basiaru'na'

11 Teketa' tee beekuri kaara tankinuko teketa tenkenampiru' aarerie teke kamaari bakaang batei-koo temui'koo otou'nareng-koo koinampira. Ee'noko temui'nupoonge ookara kapoo'nanka nanu'koo apuka'mariru'ning te' aareri-koo kuung si'memaaru'. Tereng aareri-nareng Aleksandaria' biikanareng miring Pauroonka Kumponinka tampaako'nareng, uro'kanoo'ke bore' kenaanka teka'nii'nareng. 12 Teketa Siirakius basimarira teke beenang doong o'noru'. 13 Ee'noko teketa tenkenampira tee dovinge dama'du-aape bii'muri'neeng-koo kororairai' nanampikotaa' doonko Reekium basimariru'. Teke na'mung doong o'norio' doving toroarama ee' depeto poio' tenkenampira ke'munta-na'mung namu'ke Puteoli basimarira aareri teka sipampiru'. 14 Ee'noko teka nii'ke nii'ning Karistoo'koo baito-nupoong kune'arampirio' teing tasi'maarira bokumaaru' teke teing ninka nari' o'norii'naang ~ke'munta-taa doong-koo. Ee'noko temono-ita daanto kau'ke nanampiru' bera Rooma'aapenairu-koo basimariru'!

15 Ee'noko teinge Karistoo'koo baito-nupoonge nii' moru'noo' taaravaara Rooma'keta porora narung osi-koo basiariru' nii' kune'maarii'naang, Aapia Bakanoo' Baaveroma tampaako'noo'. Ee'noko teing-koo nii'narionge pava beevaari baave-kooning otoko'noo'ka osia kune'maaru'. Paula' teing oovurira Kumponing-koo tampara tampuma domang purimparu'.

¹⁶ Ee'noko tenang Rooma' tavo'marira Paula'
baka oovunava-koo oto' piavoio' taura'pau'
teka narunge piatooronuka-koonge tanatavui
otoo'naang.

Paula' Daankiaru'na' Rooma'ke

¹⁷ Ee'noko beenang doong tankinuko
Paula'ke ookara Ju'nupoong pankenanka teke
otoroko'ning naro' bokuvuru'. Ee'noko tenang
oosiaririo' Paula'ke aa'puru' teing, "Ee dii'
mmarang, Ju'nupoong, ningee tee bane kapoo'
nkoampa' niikaning nantoong orari-anta-koo
ee'noko niikakatauro biikaning toomonanka,
teka ning tamung dai'maara Jerusalema'ka
Rooma'nupoong-anko tavo'mau". ¹⁸ Ee'noko
teinge Rooma'nupoonge nkaang kara simpe'aara
tee ning kiimata-ita unaa-antamaava'naang
piavorou', kapoo' tenai'koo nkanai'koo ning
boo'anta-koo makosi ooaavarura. ¹⁹ Teketa
tenang Ju'nupoong tee'koo piavoroaruio' ninge
nii'na' noru'amparura Siisa' narung-koo aroo'
sipantu' simpe'muu'naang. Nkaning Ju'kooning
pankeng tuumpi-koo moa!. ²⁰ Tee'koo ning
tuumpimau'noo'koo ninge dii' oorampira dii'
kararampima naurampii'naang botomaring.
Okora'noo' ning sieenai dai'mari o'hoing tee
aung kapoo': Tee Pako'pari'nii' Isireeli-nupoonge
Nempaamaung ningee masika'antavamaung-
koo."

²¹ Ee'noko teinge aa'pau' tee, "Nii'ke karavoto
Judia'keta nkavampia' da'koo minkunaa, ee'noko
nii'nung nii'marang-koong otoa' nii'koo a'
pora nii' naumurima oraka' minkuruu'nung
da!. ²² Teka nii' dake minkueko taara-koo

piamorimang dake noru'ei otoina', ai' nii'ke tee ookanairu-koo tamung oraka' nari' minkuaako taaravampimaung tevung nerakavung dake siompemanavung."

²³ Tenang teinge doong nii'na'mung miru'evaara otoko'nav-a-koo karinga porou'. Ee'noko teie enang tevung nerakavung kankenkankeng-antavuru' teing, tane'keta bera kamunoo'ke basi. Ee' nauvuru', nantoong Kumponing-namuu'kooning arekee' oro'nuka teie daankivuru' teing-eta kara aa'noko Moosesie boto sipuma daarivuu'ning ee'noko teinge nii'ninge nakaro-nupoonge tenang-eta deto daariaako'ning, teing tasi'antavurii'naang tee Jiisuu' tee Kumponinge temu'keta Pako'pari'nii' bakaang muu' tare-koo. ²⁴ Ee'noko nii'ninge Jiisuu' tasi'pau' bakaang kara taaravaara, teka nii'ninge masika'antavaava'.

²⁵ Teketa siivenke'eema tenkenaava'naang nkoariko Paula'ke asi'naare minkuvuma aa'puu', "Tanuaang Meekung tee masika'paru'nung teing-koo diumaraang-koo Aisaia' karantavuko~ daarivuma aa'puu'noo'ka,

²⁶ 'Aing Ju'nupoong bera aa'periai, Dii'ke tee bakei bane nkaang kara taaraverikotaa', teka onoue komperiauka'nung; ee'noko bane taa'ni'anta ooverikotaa', teka tasi'periauka'nung. ²⁷ Tee' naueriaing, ai' aing nantoong teing maroita domang poruruorou' ee'noko biikaang punkaa' kapamporou'nankai maroita taaravaa'neeng-koo, ee'noko biikaang duta mutuuariru'nankai aa'no'neeng-koo:

KARA OKOVURI NKANUKA 28:28 cxxxvii KARA OKOVURI NKANUKA 28:31

dutai tasi'paara, punkaa'ke taaravaara,
domange onou kompaara ning-anko
bere'ariko taare-antavarami'neeng-koo.'
(Aisaia' 6:9,10)

²⁸ “Enang tee, tee' daarivuu'noo'koo dii'ke
noru'eriaing Kumponinge tee domang-anta
bakaang Ju'deeaaing-anko bee'naang tampuu'.
Teinge taaravaavaing tee.” ²⁹ Ee'noko Paula'ke
tee' minkuvuio' teing Ju'nupoong bii'ka
deepaiko'eema tenkenau'.

³⁰ Ee'noko tee Paula' teva'koo kemare'ka
ookutuning otou' dai'aritaa' baka moo'uma teva.
Nantoong tee-anko poroko'ning onkeonke'uriko'.
³¹ Ee'noko makempua' teing-koo daankivuko'
tee Kumponing bakaang muu' ee'noko
kapoo'ke avo'uaruko nau-antavuriko' Jiisuu'
tee Ovoring tero Pako'pari'nnii' ookara nantoong
domamuriaainoo'koo.

Basi te!.

**Kara Naroong-anta Nerakung Kongarana'
The New Testament in the Naasioi Language of Papua
New Guinea**

Nupela Testamen long tokples Naasioi long Niugini

Copyright © 1994 The Bible Society of Papua New Guinea

® Faith Comes by Hearing

Language: Naasioi

Dialect: Kongara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

0fe571ca-6209-55e0-bc3e-74b7123016b1